

„Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich: Europa inwestująca w obszary wiejskie”

Institucja Zarządzająca Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014 – 2020 - Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi.

Materiał opracowany przez Fundację Socjometr Laboratorium Rozwiązań Społecznych, współfinansowany jest ze środków Unii Europejskiej w ramach Schematu II Pomocy Technicznej „Krajowa Sieć Obszarów Wiejskich” Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020.

Ewaluacja zewnętrzna małopolskich lokalnych strategii rozwoju

Lokalna Grupa Działania Przyjazna Ziemia Limanowska

Kraków, 2021

Raport opracowany w ramach projektu „Ewaluacja zewnętrzna małopolskich lokalnych strategii rozwoju” realizowanego przez Federację LGD Małopolska.

Odwiedź portal KSOW – www.ksow.pl

Zostań Partnerem Krajowej Sieci Obszarów Wiejskich

1. Streszczenie najważniejszych wyników badania.

1. Badania ankietowe mieszkańców wykazały, iż LGD Przyjazna Ziemia Limanowska jest organizacją powszechnie rozpoznawalną i identyfikowaną jako organizacja wspomagająca rozwój lokalny. Wartością dodaną działalności LGD są pogłębiające się relacje między poszczególnymi aktorami trzech sektorów wpływającymi na rozwój lokalny oraz poprawa relacji wzajemnych między mieszkańcami. Społeczność lokalna spotyka się, współpracuje, podejmuje wspólne działania w ważnych dla środowiska lokalnego sprawach, ma ofertę zagospodarowania czasu wolnego, buduje i pogłębia relacje z sąsiadami, buduje lub umacnia więzi lokalne.
2. Beneficjenci są na ogół świadomi istniejącego potencjału gospodarczego i społecznego obszaru, podejmują z powodzeniem próby jego zaangażowania w rozwój gospodarczy i społeczny. Poprzez czynne uczestnictwo w działaniach LGD stają się pozytywnym przykładem dla innych i znajdują naśladowców swych przedsięwzięć. Bywa, że przejmują na siebie rolę liderów opinii. Taka postawa i takie ich postrzeganie sprzyjają budowaniu i zacieśnianiu więzi lokalnych, podejmowaniu prób organizowania zaczątków sieci działań komplementarnych.
3. Dzięki takiemu podejściu wszystkich aktorów lokalnego rozwoju zaangażowanych w proces wdrażania LSR realizowane przedsięwzięcia wpisują się w cel ogólny i cele szczegółowe nakreślone w strategii obszaru LGD Przyjazna Ziemia Limanowska. Proces wdrażania LSR i jego promocja sprawiły, iż działalność samej LGD i beneficjentów tych działań są postrzegane jako ważne ogniwa w rozwoju lokalnym.
4. Ocena postępu rzeczowo-finansowego w procesie wdrażania lokalnej strategii rozwoju pozwala sprawdzić na ile osiągnięte efekty korespondują z założeniami strategii, w tym z określonymi w trakcie tworzenia LSR wskaźnikami, jakie lokalna grupa działania spodziewa się osiągnąć. Ewaluacja jest więc możliwa na podstawie danych dotyczących wskaźników wartości produktu, przypisanych do poszczególnych przedsięwzięć na etapie tworzenia LSR. Zakładane wskaźniki są zatem narzędziem służącym ewaluacji postępów w realizacji strategii. Dlatego też umiejętny dobór wskaźników zwiększa możliwość dobrej orientacji w realizowaniu celów szczegółowych.
5. Analizując dane dotyczące stopnia osiągnięcia założonych wskaźników rezultatu dla celu szczegółowego „Przedsiębiorczy i turystyczny rozwój obszaru” zostały w dużym stopniu osiągnięte. Są jednakże przedsięwzięcia, których zakładane wskaźniki (według stanu na 31.05.2021) nie zostały jeszcze osiągnięte, np. przedsięwzięcie 1.1.12. Inkubator dotacji..., 1.1.14. Integracja branż... W przypadku celu szczegółowego związanego z kapitałem społecznym jako podstawą rozwoju, także większość wskaźników została już osiągnięta, ale np. w dwóch planowanych przedsięwzięciach: 1.2.5. Wzmocnienie potencjału

organizacji pozarządowych..., czy 1.2.10. Polsko-Fińskie działania promocyjne... wskaźniki te nie zostały jeszcze osiągnięte. Natomiast analizując budżet LGD Przyjazna Ziemia Limanowska zaplanowany na okres realizacji lokalnej strategii rozwoju stwierdzono, iż na realizację celu ogólnego „Aktywny Beskid Wyspowy” zaplanowano kwotę 11 554 000,00 zł. Do końca maja 2021 roku przyznano na realizację przedsięwzięć ogółem 9 804 647,26 zł (84,9%), z czego rozliczono już projekty na kwotę 7 154 273,91 zł. Można zatem uznać, że poziom realizacji rzeczowej i finansowej LSR zbliża LGD Przyjazna Ziemia Limanowska do osiągnięcia założonych celów.

6. Wpływ działalności LGD na kapitał społeczny obszaru Przyjazna Ziemia Limanowska jest nie do przecenienia. Przeprowadzone badania ewaluacyjne wskazują na pozytywne zmiany w kwestii jakości kapitału społecznego, stopnia zaangażowania lokalnej społeczności w podejmowanie przedsięwzięć związanych z podnoszeniem jakości życia, udziału w przedsięwzięciach organizowanych przez LGD, występowanie z inicjatywami społecznymi i gospodarczymi mającymi przynieść pozytywne efekty dla ogółu społeczeństwa. Potwierdziły to zarówno wyniki badań mające na celu ocenę działań rzeczowych w ramach LSR, ale także badania IDI przeprowadzone w biurze LGD, badania FGI z przedstawicielami zarządu i rady programowej, oraz badania ankietowe mieszkańców i beneficjentów LGD. Ankietowani mieszkańcy zauważają pozytywne zmiany m.in. w relacjach między sobą i podejmowanie takich inicjatyw, które mają służyć grupom defaworyzowanym, np. młodym ludziom pozostającym bez zatrudnienia, czy seniorom. Wskazali oni także na pozytywne zmiany w zakresie większego wpływu mieszkańców na podejmowane decyzje odnośnie zmian wprowadzanych na terenie ich gmin. Beneficjenci LSR, w zdecydowanej większości stwierdzili na przykład, iż efekty ich działań służą nie tylko im samym, ale także rozwojowi regionu, a więc ogólnie podnoszeniu jakości życia. To są przykłady pozytywnych postaw w społeczności lokalnej, które mogą i często są impulsem dla innych do podobnych zachowań.
7. Na obszarze ewaluowanej LGD stwierdzono w latach 2015-2020 sukcesywnie wzrastającą liczbę osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców. Największy wzrost liczby podmiotów odnotowano w gminie Laskowa (o 233), Słupnice (o 194), Łukowica (o 174) i Dobra (o 160). W pozostałych gminach także nastąpił wzrost, lecz nieco niższy (od 87 do 137 podmiotów). W tym okresie odnotowano także wzrost zarejestrowanych podmiotów gospodarki narodowej w rejestrze REGON w przeliczeniu na 10 tys. ludności w wieku produkcyjnym. Największy ich wzrost w odniesieniu do roku bazowego 2015 można odnotować w gminie Łukowica, Dobra i Laskowa. Na kolejnych miejscach plasują się gminy Jodłownik, Słupnice, a najniższą lokatę w tym względzie zajmuje gmina Kamienica. Z badań wynika, iż w kolejnej LSR należy także wziąć pod uwagę przedsiębiorczość (tworzenie i rozwój przedsiębiorstw), ma ona bowiem

wpływ na rynek pracy, aktywizację zawodową ludności, wyzwalanie inicjatyw indywidualnych i społecznych, budowanie dobrych relacji osobistych i biznesowych, podejmowanie przedsięwzięć innowacyjnych, a w rezultacie na rozwój lokalny.

8. Z uwagi na walory przyrodnicze i turystyczne obszaru oraz wciąż istniejące braki w infrastrukturze turystycznej, w LSR postawiono na turystykę. W okresie wdrażania LSR powstały gospodarstwa agroturystyczne oraz obiekty infrastruktury turystycznej, szlaki turystyczne i trasy rowerowe. A więc były to projekty społecznie użyteczne i zainwestowane w nie środki przyniosły wymierne efekty dla społeczności lokalnej i turystów. W przyszłości należałoby rozwijać ofertę turystyczną, bo mimo pandemii i związanych z nią ograniczeń, w opinii mieszkańców ruch turystyczny wzrasta. Warto zastanowić się nad projektem wspólnej, kompleksowej promocji walorów turystycznych obszaru włączając w to wszystkich aktorów działających na rynku turystycznym i okołoturystycznym.
9. W odniesieniu do analizowanej LGD, innowacyjność projektów, dla których składane były wnioski aplikacyjne o wsparcie finansowe, określana była w oparciu o z góry ustalone kryteria określające cechy innowacyjności. Tymczasem właściwie każdy projekt nosi w sobie pewną dozę innowacyjności. Nawet jeśli zaplanowane elementy projektu są znane na danym obszarze, to w odniesieniu do aktualnej sytuacji zewnętrznej i warunków wewnętrznych przedsiębiorstwa ubiegającego się o wsparcie finansowe przedsięwzięcia, projekt ten może być innowacyjny, usprawniający proces produkcji, organizację pracy, czy wnoszący efekt w postaci nowego produktu, który dotąd nie był wytwarzany przez tego przedsiębiorcę. Ocena innowacyjności danego projektu jest więc trudna i powinna uwzględniać także warunki lokalne i warunki przedsiębiorstwa, a nie tylko ogólne kryteria innowacyjności.
10. W okresie objętym analizą, LGD Przyjazna Ziemia Limanowska zaplanowała realizację dwóch projektów współpracy: (1) Skarby Beskidzkiej Miedzy; oraz (2) Turystyczny Beskid Wyspowy i Gorce. Oba te projekty są obecnie procedowane w Urzędzie Marszałkowskim. Projekt *Skarby Beskidzkiej Miedzy* ma być realizowany we współpracy z LGD Dolina Raby. Jego celem jest identyfikacja zachowanych tradycji oraz lepsze wykorzystanie walorów obszarów obu LGD. Projekt *Turystyczny Beskid Wyspowy i Gorce*, zwany projektem rowerowym, zakłada promocję walorów turystycznych i przyrodniczych poprzez utworzenie infrastruktury turystycznej na obszarze trzech lokalnych grup działania (Przyjazna Ziemia Limanowska, Dolina Rady i E.O. Cenoma). W ramach projektu powstanie 25 obiektów infrastruktury rowerowej, zorganizowana zostanie impreza promocyjna, oraz zaplanowano wydanie wspólnej ulotki, gadżetów promocyjnych i mapy dla obszaru partnerskiego. Partnerem wiodącym w projekcie jest LGD „Przyjazna Ziemia Limanowska”. Współpraca partnerskich LGD na etapie przygotowania projektów była pomyślna i

wnosząca wiele inspiracji w relacje wzajemne. Jeśli projekty zakończą się sukcesem, to być może współpraca LGD zaangażowanych w te przedsięwzięcia będzie kontynuowana.

11. Analizując postęp rzeczowy wdrażania LSR stwierdzono, iż według stanu na 31.05.2021, wskaźniki dla celu szczegółowego obejmującego przedsięwzięcia rozwoju obszaru w kierunku przedsiębiorczości i turystyki zostały już w dużym stopniu osiągnięte. Jakkolwiek niektóre z zaplanowanych w tym celu operacji nie zostały jeszcze zrealizowane (np. integracja branż, czy inkubator dotacji). W celu szczegółowym obejmującym przedsięwzięcia z zakresu rozwoju kapitału społecznego także większość wskaźników została już osiągnięta. Jednak wskaźniki niektórych przedsięwzięć nie zostały jeszcze osiągnięte (np. w operacji Polsko-Fińska działalność promocyjna). Przeprowadzone badania IDI z pracownikami biura LGD wskazują, iż generalnie problemy z osiągnięciem wskaźników w całym procesie wdrażania LSR pojawiały się rzadko i dotyczyły głównie projektów, gdzie jednym z kryteriów naboru wniosków były punkty przyznawane za termin realizacji (a pandemia uniemożliwiła realizację projektu w planowanym terminie. Zdaniem respondentów nie ma zagrożenia osiągnięcia wskaźników założonych w LSR. Obecnie LGD skupia się na projektach grantowych (w realizacji których nie osiągnięto jeszcze zakładanych wskaźników).

2. Spis treści.

1. Streszczenie najważniejszych wyników badania	3
2. Spis treści.....	7
3. Opis przedmiotu badania uwzględniający cele i zakres ewaluacji.	8
4. Opis metodologii wraz z opisem sposobu realizacji badania.	13
Metody i techniki badawcze.....	13
Uzasadnienie wykorzystania poszczególnych technik badawczych.....	14
Wielkości i struktura próby	15
Harmonogram realizacji badania	16
Podstawowe założenia realizacji Zlecenia.....	17
5. Opis wyników badań wraz z ich interpretacją.....	18
5.1. Obszar objęty Strategią Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność oraz jej podstawowe założenia	19
5.2. Rzeczowy i finansowy postęp w realizacji LSR	38
5.3. Projekty współpracy	42
5.4. Działania poza RLKS	44
5.5. Działalność Biura LGD	51
5.6. Zmiany na obszarze objętym LSR w ocenie członków lokalnej społeczności	70
6. Odpowiedź na wszystkie pytania badawcze.	80
6.1. Ocena wpływu na główny cel LSR	80
6.2. Ocena wpływu na kapitał społeczny	81
6.3. Przedsiębiorczość	82
6.4. Turystyka i dziedzictwo kulturowe	83
6.5. Grupy dewaforyzowane	84
6.6. Innowacyjność	85
6.7. Projekty współpracy	85
6.8. Ocena funkcjonowania LGD	86
6.9. Ocena procesu wdrażania	87
6.10. Wartość dodana podejścia LEADER.....	88
7. Podsumowanie. Wnioski i rekomendacje.	90
8. Spis tabel i wykresów.	96
9. Aneksy tworzone w toku realizacji badania.	98
Ankieta dla mieszkańców obszaru LGD Przyjazna Ziemia Limanowska	98
Ankieta dla beneficjentów LGD Przyjazna Ziemia Limanowska	102

3. Opis przedmiotu badania uwzględniający cele i zakres ewaluacji.

W odpowiedzi na przesłane drogą mailową dnia 17 maja 2021 roku zapytanie ofertowe dotyczące realizacji badań ewaluacyjnych małopolskich lokalnych strategii rozwoju, Fundacja Socjometr Laboratorium Rozwiązań Społecznych, NIP 5130234526 z siedzibą w 32-087 Pękwice, ul. Ojcowska 15/1 (gm. Zielonki) przedstawiła ofertę zgodną z wskazanymi w zapytaniu wytycznymi. W ramach zlecenia Fundacja Socjometr przeprowadziła badania, analizy oraz przygotowała raporty dla wszystkich 32 grup z terenu małopolski. Każdy LGD otrzymał zindywidualizowany raport powstały na bazie przesłanych przez LGD danych oraz przeprowadzone badania jakościowe i ilościowe przez ekspertów Fundacji Socjometr.

Fundacja Socjometr to niezależny podmiot specjalizujący się w badaniach społecznych, spełniający wymogi przedstawione w Wytycznych Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi nr 5/3/2017 w zakresie monitoringu i ewaluacji strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020. Opis doświadczenia niezbędnego do wykonania badań ewaluacyjnych stanowił załącznik do oferty.

Ewaluacja Lokalnych Strategii Rozwoju jest badaniem specyficznym i wymaga wiedzy z zakresu funkcjonowania programu LEADER, a także podmiotów je wdrażających – Lokalnych Grup Działania. Są to organizacje, które realizują swoje zadania w myśl zasad określanych jako Rozwój Lokalny Kierowany przez Społeczność (RLKS). Międzysektorowość, a także oddolny charakter realizacji strategii ma kluczowe znaczenie dla osiągnięcia założeń programowych powołania wspomnianych instytucji, dlatego ich ewaluacja musi uwzględniać nie tylko badania dotyczące realizowanych celów strategicznych, ale także zaangażowania społecznego i współpracy pomiędzy różnymi podmiotami działającymi na obszarze wdrażania strategii.

Ewaluacja ex-post wdrażania Lokalnej Strategii Rozwoju dla Lokalnej Grupy Działania została wykonana w okresie od początku czerwca do końca października 2021 i objęła okres od początku wdrażania LSR w okresie programowania 2014-2020 do 31.05.2021 roku, zgodnie z:

- Wytycznymi Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi nr 5/3/2017 w zakresie monitoringu i ewaluacji strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020, które dostępne są na stronie Internetowej <http://www.minrol.gov.pl/Wsparcie-rolnictwa/Program->

[Rozwoju-Obszarow-Wiejskich-2014-2020/Rozwoj-Lokalny-Kierowany-przez-Spolecznosc-RLKS,](#)

- Wskazówkami zawartymi w Podręczniku Monitoringu i Ewaluacji Lokalnych Strategii Rozwoju, który dostępny jest na stronie Internetowej [http://www.minrol.gov.pl/Wsparcie-rolnictwa/Program-Rozwoju-Obszarow-Wiejskich-2014-2020/Rozwoj-Lokalny-Kierowany-przez-Spolecznosc-RLKS,](http://www.minrol.gov.pl/Wsparcie-rolnictwa/Program-Rozwoju-Obszarow-Wiejskich-2014-2020/Rozwoj-Lokalny-Kierowany-przez-Spolecznosc-RLKS)
- Postanowieniami Lokalnej Strategii Rozwoju aktualnej na dzień 31.05.2021 r.

Data 31.05.2021 roku została ustalona jako dzień, w którym będzie analizowany stan wdrażania Lokalnej Strategii Rozwoju. Takie założenie było niezbędne do tego, aby rozpocząć prace analityczne i aby uniknąć sytuacji, w której LGD w okresie od początku czerwca do końca października dostarczałyby aktualnych danych na bieżąco tym samym uniemożliwiając analizę.

Badanie zostało zakończone opracowaniem raportów z badań dla poszczególnych LGD odrębnie oraz opracowaniem ponad 15 minutowego filmu promującego program LEADER i LGD w województwie małopolskim, a także prezentacji multimedialnej, która została zaprezentowana w formie publicznej na spotkaniu online w dniu 15.10.2021 roku.

Ze względu na specyfikę realizacji badania wynikającą ze wspólnego zlecenia przygotowanego przez Federację LGD Małopolska, Fundacja Socjometr przygotowała uniwersalny schemat badawczy dla każdej z Lokalnych Grup Działania. Taka procedura, czyli przeprowadzenie badania w każdym z LGD w oparciu o wystandaryzowane metody, techniki i narzędzia badawcze, zapewniła sprawne przeprowadzenie procesu, porównywalność wyników badań oraz tworzenie zestawień i wniosków dla całego województwa. Dzięki takiemu podejściu uzyskano niewątpliwie, dodatkowe korzyści ze zrealizowanego zlecenia. Była to okazja do zebrania unikalnych danych ważnych z punktu widzenia tak pojedynczego LGD, Federacji LGD Małopolska jak i Instytucji Zarządzającej, jak i wszystkich innych instytucji działających na obszarze województwa małopolskiego, które zajmują się szeroko rozumianym rozwojem lokalnym. Dodatkowo, przygotowany w oparciu o to założenie plan badawczy pozwolił na przeprowadzenie tak obszernego badania, jakim jest ewaluacja wszystkich lokalnych strategii rozwoju województwa małopolskiego, stosując triangulację metod i technik badawczych w tak krótkim czasie z zachowaniem wysokich standardów realizacji badań społecznych.

Realizacja zlecenia wymagała przeprowadzenia szeregu badań z wykorzystaniem zróżnicowanych metod i technik badawczych. Część z nich ma charakter zapośredniczony (np. CAWI, kwestionariusz ankiety), co oznacza, że do ich realizacji badacz nie musi wchodzić w relacje typu face-to-face z osobą badaną. Wśród zaproponowanych technik są jednak również takie, które w założeniu wymagają kontaktu bezpośredniego (IDI, FGI).

Zasadniczym celem badania ewaluacyjnego była, zgodnie z zapytaniem ofertowym identyfikacja i ocena efektów realizacji LSR dla poszczególnych LGD działających na obszarze województwa małopolskiego.

Przedmiotem badania, którego wyniki zaprezentowane zostały w niniejszym raporcie, jest Lokalna Strategia Rozwoju przygotowana w okresie programowania UE 2014-2020. W zakresie ewaluacji uwzględniono zróżnicowane działania podjęte w celu jej skutecznego wdrażania, a także działania Lokalnej Grupy Działania wykraczające poza samą strategię, a wpisujące się w statutowe obszary działalności Stowarzyszenie.

Analiza wyników przeprowadzonych badań ewaluacyjnych została przeprowadzona z uwzględnieniem przyjętych przez Polskie Towarzystwo Ewaluacyjne kryteriów oceny, do których zaliczyć należy:

Trafność – kryterium to pozwala ocenić, w jakim stopniu przyjęte cele projektu odpowiadają zidentyfikowanym problemom w obszarze objętym projektem i/lub realnym potrzebom beneficjentów,

Spójność – kryterium to pozwala ocenić stopień spójności LSR z innymi dokumentami programowymi i strategiami obejmującymi obszar realizacji LSR,

Efektywność – kryterium to pozwala ocenić poziom „ekonomiczności” projektu, czyli stosunek poniesionych nakładów do uzyskanych wyników i rezultatów. Nakłady rozumiane są tu jako zasoby finansowe, ludzkie i poświęcony czas,

Skuteczność – kryterium to pozwala ocenić, do jakiego stopnia cele przedsięwzięcia zdefiniowane na etapie programowania zostały osiągnięte,

Użyteczność – kryterium to pozwala ocenić stopień zaspokojenia potrzeb odbiorców działań w wyniku osiągnięcia rezultatów operacji,

Trwałość efektów – kryterium to pozwala ocenić czy pozytywne efekty projektu na poziomie celu mogą trwać po zakończeniu finansowania zewnętrznego, a także czy możliwe jest utrzymanie się wpływu tego projektu w dłuższym okresie na procesy rozwoju na poziomie sektora, regionu czy kraju¹.

Z wykorzystaniem powyższych kryteriów ewaluacji, w badaniach starano się odpowiedzieć na sformułowane na podstawie Wytycznych 5/3/2017 pytania badawcze, które zostały przypisane do następujących obszarów badawczych.

1. Ocena wpływu na główny cel LSR
  - a. Jaki jest stopień osiągnięcia celu głównego i przypisanych do niego wskaźników LSR?
2. Ocena wpływu na kapitał społeczny
  - a. Jaki jest wpływ LSR na kapitał społeczny, w tym w szczególności na aktywność społeczną, zaangażowanie w sprawy lokalne?
  - b. W jaki sposób należałoby wspierać rozwój kapitału społecznego w przyszłości?
3. Przedsiębiorczość
  - a. W jakim stopniu realizacja LSR przyczyniła się do rozwoju przedsiębiorczości?
  - b. Czy i w jaki sposób wspieranie przedsiębiorczości w ramach kolejnych edycji LSR jest wskazane?
4. Turystyka i dziedzictwo kulturowe
  - a. W jakim stopniu LSR przyczyniła się do budowania lokalnego potencjału w zakresie turystyki i dziedzictwa kulturowego?
  - b. W jakich kierunkach należy wspierać rozwój lokalnego potencjału turystycznego?
5. Grupy defaworyzowane
  - a. Czy w LSR właściwie zdefiniowano grupy defaworyzowane oraz czy realizowane w ramach LSR działania odpowiadały na potrzeby tych grup?
  - b. Jaki był wpływ LSR na poziom ubóstwa i wykluczenia społecznego?
  - c. Jakie działania należy podejmować w skali lokalnej na rzecz ograniczania ubóstwa i wykluczenia społecznego?

---

¹ *Standardy ewaluacji*, Polskie Towarzystwo Ewaluacyjne, <http://pte.org.pl/o-ewaluacji/>

6. Innowacyjność

- a. W jakim stopniu projekty realizowane w ramach LSR były innowacyjne?
- b. Jakie można wyróżnić typy innowacji powstałych w ramach LSR?

7. Projekty współpracy

- a. Jaka była skuteczność i efekty działania wdrażania projektów współpracy?
- b. Jaką formę i zakres powinny przyjmować projekty współpracy w przyszłości?

8. Ocena funkcjonowania LGD

- a. Czy sposób działania partnerów w ramach LGD pozwalał na efektywną i skuteczną realizację LSR?
- b. Jaka jest skuteczność i efektywność działań biura LGD (animacyjnych, informacyjno-promocyjnych, doradczych)?
- c. Jakie zmiany należy wprowadzić w działaniach LGD by skuteczniej realizowała LSR?

9. Ocena procesu wdrażania

- a. Czy realizacja finansowa i rzeczowa LSR odbywała się zgodnie z planem?
- b. Czy procedury naboru, wyboru i realizacji projektów były wystarczająco przejrzyste i przyjazne dla beneficjentów?
- c. Czy kryteria pozwalały na wybór najlepszych projektów (spójnych z celami LSR)?
- d. Czy przyjęty system wskaźników pozwalał na zebranie wystarczających informacji o procesie realizacji LSR i jej rezultatach?

10. Wartość dodana podejścia LEADER

- a. Czy działalność LGD wpływa na poprawę komunikacji pomiędzy różnymi aktorami, budowanie powiązań między nimi i sieciowanie?
- b. Czy stworzony dzięki wsparciu w ramach LSR potencjał rozwojowy jest w dostateczny sposób wykorzystywany i promowany?
- c. Czy projekty realizowane w ramach LSR są spójne ze zidentyfikowanym potencjałem rozwojowym obszaru objętego LSR i czy te projekty przyczyniają się do jego wzmocnienia?
- d. Czy przeprowadzone w ramach LSR inwestycje są komplementarne względem siebie lub względem wiodącego projektu/tematu określonego w LSR?

Szczegółowe obszary działań LGD, które zostały poddawane ocenie to:

1. Działalność biura LGD, w tym w szczególności jakość i efektywność świadczonego doradztwa dla beneficjentów,
2. Realizacja planu komunikacji, rozpoznawalność LGD, wymiana informacji z mieszkańcami obszaru oraz jakość podejmowanych działań komunikacyjnych,
3. Realizacja rzeczowo-finansowa Lokalnej Strategii Rozwoju,
4. Funkcjonowanie organów LGD,
5. Działania na rzecz aktywizacji społeczności lokalnej oraz włączenia społecznego (w szczególności wsparcie udzielone przedstawicielom grupy defaworyzowanej),
6. Działania LGD w zakresie rozwoju przedsiębiorczości oraz turystyki i dziedzictwa kulturowego,
7. Promowanie innowacyjności na obszarze objętym LSR,
8. Realizacja projektów współpracy,
9. Realizacja projektów wykraczających poza RLKS.

4. Opis metodologii wraz z opisem sposobu realizacji badania.

Metody i techniki badawcze

Ewaluacja ex-post została przeprowadzona w oparciu o zróżnicowane metody i techniki badawcze. Fundacja Socjometr w przypadku każdego z zadań badawczych uwzględnił już stosowane przez LGD narzędzia badawcze, aby – jeśli to możliwe – zachować kontynuację trwającego na przestrzeni wdrażania LSR procesu badawczego. Wśród zastosowanych metod i technik badawczych należy wskazać:

- a) Desk research (analizę danych zastanych) - analiza dokumentacji wytworzonej przez biuro i organy LGD. Analiza ogólnodostępnych danych statystycznych (Bank Danych Lokalnych, Vademecum Samorządowca, Wskaźniki dochodów podatkowych gmin Ministerstwa Finansów, Główny Urząd Statystyczny). Analiza desk research poprzedziła całość badań empirycznych i oprócz istotnego wkładu do raportu, umożliwiła dobre przygotowanie się badaczy do zadań terenowych.
- b) Przeprowadzenie badań jakościowych wśród przedstawicieli biura, Zarządu, Rady LGD:
  - a. wywiady eksperckie - wywiady indywidualne wśród pracowników biura,

b. zogniskowane wywiady grupowe (FGI) – przeprowadzone wśród przedstawicieli Zarządu i Rady LGD pozwoliły zebrać wiedzę dotyczącą tak bieżących jak i strategicznych działań LGD,

c. ankieta online skierowana do Przedstawicieli Zarządu oraz Rady – ankieta została wysłana do dwóch osób w każdym z LGD po przeprowadzeniu wywiadów w terenie. Ankieta umożliwiła respondentom uzupełnienie wypowiedzi z wywiadów.

c) Przeprowadzenie badań ilościowych:

a. Badanie ankietowe mieszkańców obszaru LGD – badanie ilościowe przeprowadzone za pośrednictwem badań online, techniką CAWI. Ankiety w formie elektronicznej zostały przesłane do każdego LGD w celu ich zamieszczenia na swoich stronach internetowych oraz (jeśli są) portalach społecznościowych. Badanie służyło do zebrania wiedzy np. na temat rozpoznawalności LGD, działalności LGD, kanałów komunikacyjnych stosowanych przez LGD, oceny realizacji celów strategicznych oraz pojedynczych operacji,

b. Badanie ankietowe wśród beneficjentów – badanie ilościowe przeprowadzone za pomocą formularza internetowego (CAWI). Ankieta została wypełniona przez beneficjentów i pozwoliła na analizę efektywności interwencji podjętych w ramach wdrażania LSR oraz przysłużyła się do badania poziomu jakości świadczonego doradztwa.

Proces badawczy oparty został o triangulację metod (ilościowe i jakościowe) oraz technik badawczych (ankieta CAWI, ankieta drukowana, wywiady indywidualne, wywiady grupowe, desk research). Zróżnicowane zostały również same źródła pozyskiwania danych, oprócz już wspomnianych danych wywołanych, eksperci Fundacji Socjometr przeanalizowali również dane zastane, wytworzone w ramach działań monitoringowych i sprawozdawczych w LGD. Analizie zostały poddane również dane ze statystyki publicznej.

[Uzasadnienie wykorzystania poszczególnych technik badawczych](#)

Wywiad pogłębiony IDI (ang. Individual In-depth Interview) – polega na uzyskaniu interesujących danych w trakcie indywidualnej i bezpośredniej rozmowy z respondentem, skoncentrowany na opiniach i poglądach respondenta (skupia się na osobistych doświadczeniach), ma na celu poznanie postaw, wrażeń, motywów kierujących działaniami respondenta, znaczeń im przypisywanych. Zwykle trwa 1-2 godziny. Jest oparty o scenariusz rozmowy, jednak zwykle nie silnie ustrukturyzowany.

Zogniskowany wywiad grupowy FGI (ang. Focus Group Interview) – przeprowadzany jednocześnie z kilkoma osobami, często przy użyciu technik projekcyjnych i wspomagających. Zwykle trwa 1.5 – 2.5 godziny. Wywiad grupowy to sytuacja bliższa sytuacjom rzeczywistym – opinie kształtują się w kontakcie z innymi ludźmi, a nie w odosobnieniu. Taka sytuacja symuluje rzeczywistą sytuację życiową, w której ludzie reagując na bodziec – ujawniają swoje opinie, które często w kontaktach z innymi ulegają pewnym modyfikacjom.

Ankieta CAWI (ang. Computer Assisted Web Interview) – jest częścią metodologii opartej na ankiecie dostarczonej respondentowi za pomocą linka w panelu lub na stronie internetowej. Metoda CAWI jest uważana za jeden z najbardziej ekonomicznych sposobów zbierania danych ankietowych, ponieważ nie wymaga ankieterów, urządzeń, ani dodatkowych narzędzi. Z tych wszystkich powodów ankiety CAWI, zwane również kwestionariuszami internetowymi, są jedną z najbardziej powszechnych metod zbierania informacji. W badaniu CAWI cała uwaga jest skupiona na konstrukcji kwestionariusza, ponieważ wskaźnik odpowiedzi jest bezpośrednio związany z jakością samego kwestionariusza. Wykorzystanie tego typu narzędzia pozwala w krótkim czasie dotrzeć do dużej liczby osób).

Wielkości i struktura próby

Wielkość i struktura próby zostały zaprezentowane w tabeli poniżej. Warto podkreślić, że badania będą przeprowadzone osobno, w każdym LGD podlegającym ewaluacji zgodnie ze wskazaniem w zapytaniu ofertowym. Poniższa tabela przedstawia zatem matrycę wielkości i struktury w odniesieniu do pojedynczego LGD.

Badanie	Próba (n)	Uwagi
Badania ilościowe		
Badanie ankietowe online mieszkańców obszaru LGD	n>100 osób	Zebrano opinie mieszkańców za pomocą metody badań online od minimum 100 mieszkańców badanego obszaru działania LGD. W badaniach na bieżąco sprawdzane były podstawowe parametry demograficzne, aby zapewnić możliwie prawidłowy rozkład badanej próby w odniesieniu do populacji. Należy jednak pamiętać, że w badaniach tego typu, badacz ma niewielką kontrolę na to, kto wypełnia ankietę. LGD zostało poproszone o promowanie linku na swoich stronach i kanałach społecznościowych, aby zwiększyć szansę na uzyskanie odpowiednich parametrów.

Badanie ankietowe online wśród beneficjentów	n>20	Ankieta została przesłana do beneficjentów (osób, które pozyskały i rozliczyły otrzymane z LGD środki finansowe na realizację operacji) danego LGD. Minimalna liczba ankiet do zebrania wyniosła 20.
Badania jakościowe		
Badania IDI /FGI wśród pracowników biura	2 IDI	W LGD przeprowadzono wywiadu IDI z pracownikami biura.
Badania FGI wśród członków Zarządu LGD	1 FGI	Przeprowadzono jeden zogniskowany wywiad grupowy.
Badania FGI wśród członków Rady LGD	1 FGI	Przeprowadzono jeden zogniskowany wywiad grupowy.
Badanie ankietowe online wśród Prezesów Zarządu LGD	1 osoba	Wypełnienie ankiety online było opcjonalne, skierowane do osób, które chciały uzupełnić wiedzę przekazaną podczas wywiadu.
Badanie ankietowe online wśród Przewodniczących Rady LGD	1 osoba	Wypełnienie ankiety online było opcjonalne, skierowane do osób, które chciały uzupełnić wiedzę przekazaną podczas wywiadu.

Harmonogram realizacji badania

Harmonogram realizacji poszczególnych zadań w ramach prowadzonych badań ewaluacyjnych został przedstawiony na wykresie Gantta zamieszczonym poniżej.

ZADANIE	Czerwiec	Lipiec	Sierpień	Wrzesień	Październik
1. Podpisanie umowy					
2. Przygotowanie procesu badawczego, jego zaplanowanie					
3. Przygotowanie wzoru procedury przeprowadzania ewaluacji ex-post do aktualizacji LSR w każdym z LGD					
4. Analiza sytuacji bieżącej w LGD, wprowadzenie odpowiednich metod i narzędzi zbierania danych niezbędnych do prawidłowego przeprowadzenia ewaluacji ex-post					
5. Przygotowanie baz danych, narzędzi oraz instrukcji kodowych dla wszystkich zadań badawczych					
6. Przeprowadzenie badań i analiz w zakresie opisanym w procedurze badawczej					
a. Desk research					
b. Ankieta dla Prezesów Zarządów i Przewodniczących Rad Programowych LGD					
c. Badania online wśród mieszkańców obszarów działania LGD					
e. Badania ankietowe beneficjentów					
f. IDI/FGI wśród pracowników					
g. FGI wśród przedstawicieli Zarządów i Rad Programowych					
7. Opracowanie raportu końcowego z badań					

8. Opracowanie filmu przedstawiającego dobre praktyki wdrażania programu LEADER na terenie małopolski
9. Opracowanie prezentacji multimedialnej podsumowującej realizację badań
10. Prezentacja przygotowanej prezentacji multimedialnej

Podstawowe założenia realizacji Zlecenia

Podsumowując podstawowe jej założenia techniczne, które stanowiły fundament prawidłowego przebiegu badań:

1. Badania prowadzone były w oparciu o uniwersalny schemat badawczy w każdej z Lokalnych Grup Działania przystępujących do realizacji zlecenia Federacji LGD Małopolska – zaproponowane przez Fundację Socjometr metody i techniki badawcze były stosowane w badaniach w każdej z Lokalnych Grup Działania.
2. Sprawna komunikacja i wymiana dokumentów – sprawna komunikacja z przedstawicielami Federacji LGD Małopolska oraz przedstawicielami poszczególnych LGD była wymagana między innymi w procesie dostarczania niezbędnych do rozpoczęcia etapu badawczego danych ze strony każdej z LGD. LGD otrzymały konkretne wskazówki i wytyczne dotyczące tego, jakie dane i jakie dokumenty są potrzebne do rozpoczęcia analiz. W celu usprawnienia procesu zbierania danych od wszystkich LGD, Fundacja Socjometr przygotowała pliki z tabelami do wypełnienia przez pracowników LGD. Oprócz opracowanych przez Fundację Socjometr tabel, LGD zostało poproszone o przesłanie sprawozdań rocznych z wdrażania LSR za lata 2015-2020, a także aktualną na dzień 31.05.2021 Lokalną Strategię Rozwoju. Aspekt komunikacji był również ważny na etapie wysyłania kolejnych narzędzi badawczych, tj. ankiet. W przypadku badań ankietowych, ważne było sprawne umieszczenie przez pracowników LGD na stronach internetowych narzędzia skierowanego do mieszkańców, a także przesłanie przez nich narzędzi do beneficjentów realizowanych projektów. Na etapie umawiania spotkań, również bardzo ważne było zaangażowanie pracowników LGD. Szczególnie ważne było tutaj efektywne zorganizowanie spotkań z osobami podlegającymi badaniu zgodnie ze schematem (dotyczy badań IDI oraz FGI), czyli umówienie respondentów na spotkanie w określonym miejscu i czasie.

5. Opis wyników badań wraz z ich interpretacją.

Lokalna Strategia Rozwoju obszaru objętego LGD Przyjazna Ziemia Limanowska jest dokumentem wypracowanym oddolnie, przy aktywnym udziale lokalnej społeczności na każdym kluczowym etapie jej tworzenia. Mieszkańcy uczestniczyli w budowie strategii poczynając od diagnozy obszaru, poprzez wyznaczanie celów, przedsięwzięć i wskaźników, a następnie planu działania i planu komunikacji. Istotnym elementem procesu tworzenia strategii były otwarte spotkania z mieszkańcami poszczególnych gmin, gdzie prezentowano wstępną diagnozę obszaru, wypracowywano analizę SWOT, identyfikowano istniejące i potencjalne problemy oraz formułowano kierunki działań. Spotkania odbywały się w formie dyskusji sokratejskiej, której wyniki znajdowały następnie miejsce w zapisach dokumentu strategii.

Przy opracowywaniu strategii wzięto pod uwagę m.in. wypracowane wyniki: (a) spotkań na poziomie gmin (odbyło się 10 spotkań, w których wzięło udział 204 osoby); (b) wyniki wywiadów grupowych, reprezentatywnych dla poszczególnych trzech sektorów: gospodarczego (udział wzięło 21 osób), społecznego (udział 29 osób) i publicznego (udział 18 osób), a dotyczące przedsięwzięć, jakie powinny znaleźć miejsce w LSR; (c) wyniki badań ankietowych (210 ankiet) dotyczące rekomendacji projektów w LSR, w tym wsparcia grup defaworyzowanych; a także (d) informacje pochodzące z tzw. fiszek projektowych (174 fiszki) zawierających zakres tematyczny przedsięwzięć. Ponadto zastosowano też inne metody konsultacji społecznych w procesie budowy LSR, a mianowicie: konsultacje on-line z pracownikiem biura LGD, formularze zgłaszania uwag dla LSR.

W dwu ostatnich etapach budowy LSR – zorganizowano spacer badawczy po całym obszarze LGD, którego celem było zebranie opinii na temat kryteriów wyboru i oceny operacji oraz zasad ewaluacji wewnętrznej realizacji przedsięwzięć, odpowiadano na wątpliwości, wsłuchiwano się w sugestie. Metoda ta zasługuje na podkreślenie, z uwagi na jej interaktywny charakter oraz możliwości rozpoznawania dziedzictwa kulturowego obszaru, opinii w ważnych dla danej społeczności sprawach, a równocześnie metoda ta angażuje społeczność w planowanie i rozwiązywanie ich problemów, a więc jest narzędziem partycypacji obywatelskiej. W czasie spaceru badawczego uczestniczyło ogółem 50 osób. Takie podejście do procesu budowy LSR znalazło odbicie w akceptacji LSR i sprzyjało jej realizacji.

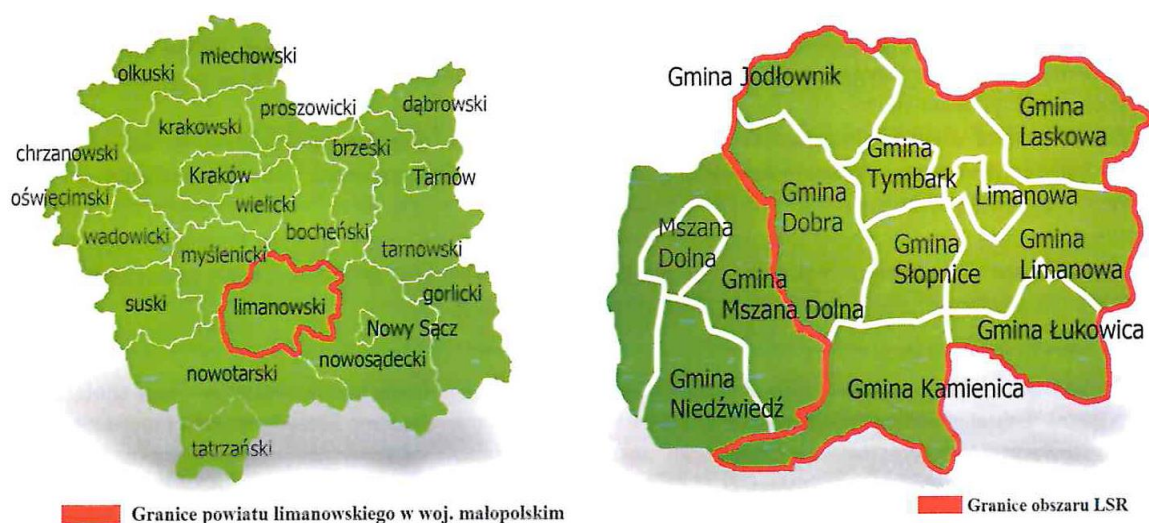
5.1. Obszar objęty Strategią Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność oraz jej podstawowe założenia

Prezentacja obszaru

Charakterystykę obszaru w oparciu o dane zastane pozyskane z bazy danych lokalnych, a dotyczące okresu wdrażania LSR 2015-2020 prezentują zamieszczone niżej tabele i wykresy wraz z komentarzami.

W skład obszaru LGD Przyjazna Ziemia Limanowska wchodzi gminy wiejskie: Dobra, Jodłownik, Kamienica, Laskowa, Limanowa, Łukowica, Słupnice i Tymbark oraz jedna gmina miejska – Miasto Limanowa.

Rysunek 1 Usytuowanie obszaru LGD Przyjazna Ziemia Limanowska

Źródło: Dokumenty LGD Przyjazna Ziemia Limanowska, 2021.

Ludność

Ogółem obszar LGD Przyjazna Ziemia Limanowska obejmuje 940 km² (921 km² tereny wiejskie, z wyłączeniem miasta Limanowa). W roku 2015 teren zamieszkiwało ogółem 81 938 mieszkańców w gminie miejskiej i wiejskich. Największą i najludniejszą gminą (gmina wiejska) była Limanowa (152 km² i 23 834 mieszkańców), a najmniejszą Tymbark (33 km²). Stan ludności w okresie wdrażania LSR niewiele się zmienił, jakkolwiek miał tendencję wzrostową (przyrost ludności o 2186 osób). W siedmiu gminach obszaru można zauważyć nieznaczną tendencję wzrostową. Natomiast w dwóch gminach (Laskowa oraz Limanowa- miasto) liczba ludności w ostatnim analizowanym roku 2020 nieznacznie się zmniejszyła.

Tabela 1 Liczba ludności ogółem w gminach obszaru LGD Przyjazna Ziemia Limanowska, w latach 2015-2020 (stan na 31.12)

LGD	Gminy	Liczba ludności					
		2015	2016	2017	2018	2019	2020
Przyjazna Ziemia Limanowska	Dobra	9 876	9 927	9 967	9 967	9 983	10 037
	Jodłownik	8 515	8 552	8 614	8 667	8 690	8 717
	Kamienica	7 803	7 780	7 820	7 861	7 850	7 883
	Laskowa	8 024	8 060	8 100	8 149	8 206	8 195
	Limanowa	24 834	25 005	25 215	25 466	25 607	25 797
	Limanowa (miasto)	15 128	15 138	15 103	15 158	15 162	15 067
	Łukowica	9 857	9 901	9 995	10 044	10 062	10 133
	Słopnice	6 541	6 617	6 698	6 720	6 764	6 815
	Tymbark	6 488	6 518	6 558	6 556	6 591	6 608
LGD ogółem		97 066	97 498	98 070	98 588	98 915	99 252

Źródło danych: <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start> (dostęp: 08.07.2021)

Dochody gmin (wskaźnik G)

W określaniu potencjału finansowego gminy istotnym elementem są dochody. Ważnym wskaźnikiem będącym wyrazem zdolności dochodowej gmin jest wskaźnik dochodów podatkowych na jednego mieszkańca (wskaźnik G). Wskaźnik G – zgodnie z ustawą o dochodach jednostek samorządu terytorialnego – oblicza się dzieląc sumę dochodów podatkowych gminy za rok poprzedzający rok bazowy przez liczbę mieszkańców gminy. Na sumę dochodów podatkowych składają się kwoty z tytułu podatku od nieruchomości, podatku rolnego, podatku leśnego, podatku od środków transportowych, podatku od czynności cywilnoprawnych, podatku od osób fizycznych, opłacanego w formie karty podatkowej, wpływów z opłaty skarbowej, wpływów z opłaty eksploatacyjnej, udziału we wpływach z podatku dochodowego od osób fizycznych oraz udziału we wpływach z podatku dochodowego od osób prawnych. Wskaźnik G stanowi podstawę do wyliczenia rocznych kwot części wyrównawczej subwencji ogólnej i wpłat.

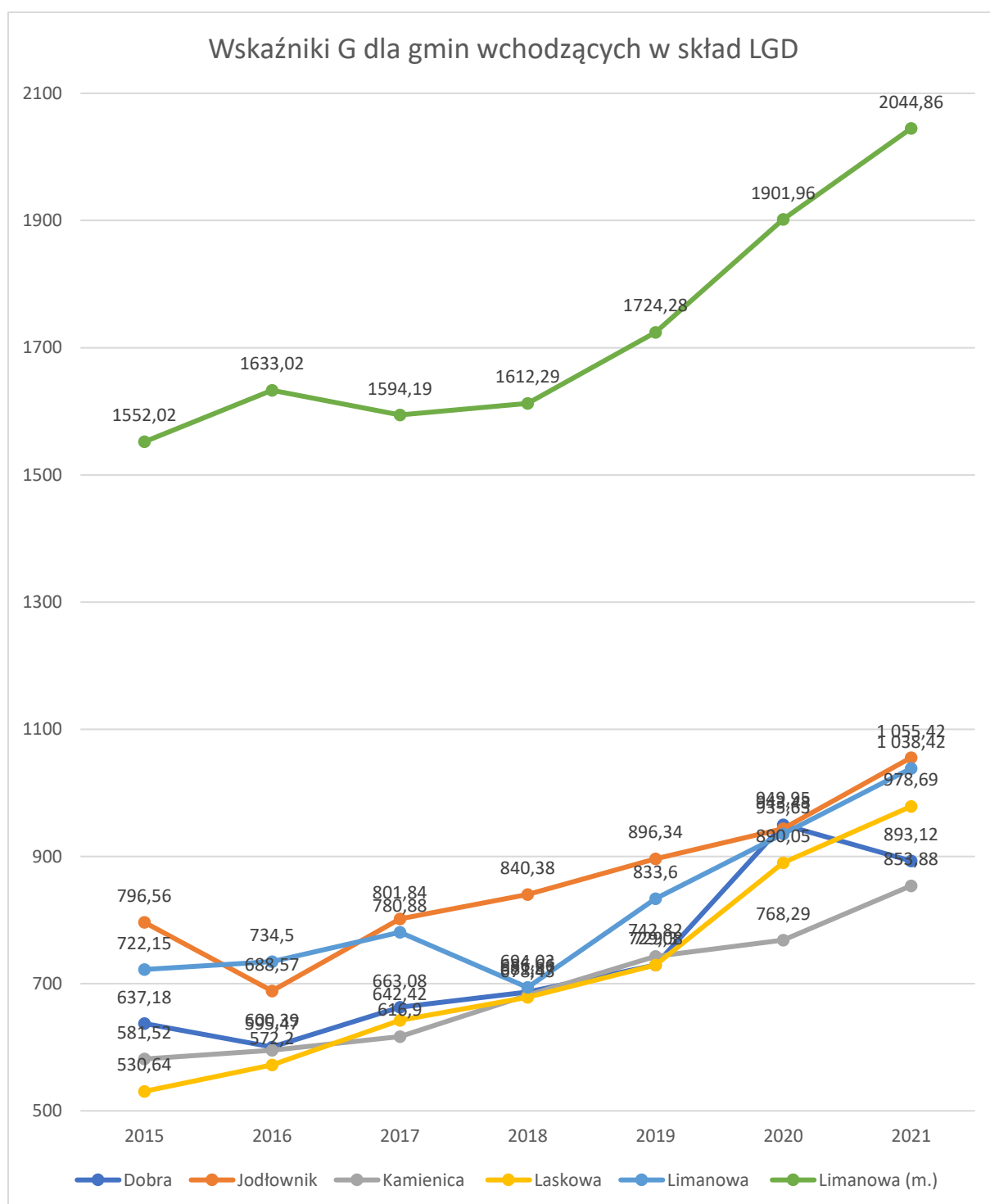
W analizowanych latach 2015-2021 wskaźniki G dla gmin wchodzących w skład LGD Przyjazna Ziemia Limanowska kształtowały się na poziomie od 377,45 w gminie Łukowica w roku 2015 do 2044,86 w gminie Limanowa (miasto) w roku 2021. Generalnie wskaźniki G miały w tych gminach tendencję wzrostową.

Tabela 2 Dochody gmin obszaru LGD Przyjazna Ziemia Limanowska

Gminy	Wskaźnik G						
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Dobra	637,18	600,39	663,08	686,66	729,08	949,95	893,12
Jodłownik	796,56	688,57	801,84	840,38	896,34	943,48	1 055,42
Kamienica	581,52	595,47	616,90	681,87	742,82	768,29	853,88
Laskowa	530,64	572,20	642,42	678,43	729,30	890,05	978,69
Limanowa	722,15	734,50	780,88	694,03	833,60	935,63	1 038,42
Limanowa (m.)	1 552,02	1 633,02	1 594,19	1612,29	1 724,28	1 901,96	2 044,86
Łukowica	377,45	418,26	476,07	527,91	572,33	679,46	768,39
Słupnice	530,57	523,57	499,13	523,37	578,23	638,24	715,34
Tymbark	1 085,47	1 193,11	1 317,98	1 224,49	1 235,65	1 368,59	1 511,96

Źródło danych: <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start> (dostęp: 08.07.2021)

Wykres 1 Dochody gmin obszaru LGD Przyjazna Ziemia Limanowska

Źródło danych: <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>, dostęp 08.07.2021.

Wydatki na jednego mieszkańca

Wydatki gmin wchodzących w skład LGD Przyjazna Ziemia Limanowska z roku na rok są coraz wyższe. Analizując lata 2015-2019 można zauważyć, iż najwyższy wzrost wydatków w tym okresie w przeliczeniu na 1 mieszkańca nastąpił w gminie Limanowa z kwoty 2 705,75

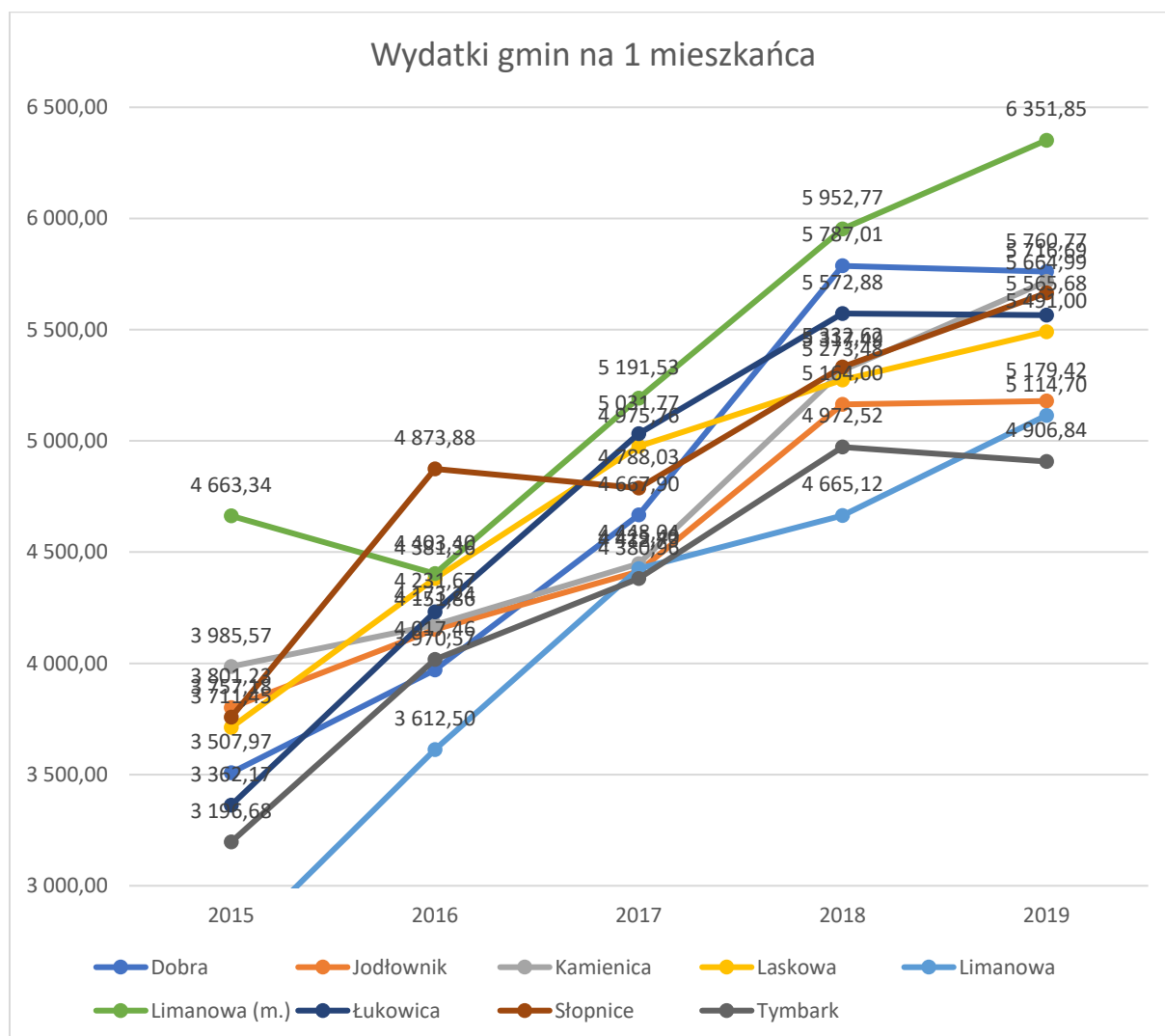
zł w roku 2015 do kwoty 5 114,70 w roku 2019. Podobne wzrosty wydatków na 1 mieszkańca miały miejsce w gminach Dobra i Łukowica, czy Limanowa - miasto. Najniższy wzrost wydatków można zauważyć w gminie Jodłownik. Wydatki w gminach skierowane są przede wszystkim na oświatę i wychowanie.

Tabela 3 Wydatki gmin w przeliczeniu na 1 mieszkańca w gminach obszaru LGD Przyjazna Ziemia Limanowska, w latach 2015-2019 (stan na 31.12)

Gminy	Wydatki ogółem [w zł]				
	2015	2016	2017	2018	2019
Dobra	3 507,97	3 970,57	4 667,90	5 787,01	5 760,77
Jodłownik	3 801,23	4 151,86	4 412,73	5 164,00	5 179,42
Kamienica	3 985,57	4 173,24	4 448,04	5 317,49	5 716,69
Laskowa	3 711,45	4 381,36	4 975,76	5 273,48	5 491,00
Limanowa	2 705,75	3 612,50	4 425,40	4 665,12	5 114,70
Limanowa (m.)	4 663,34	4 403,40	5 191,53	5 952,77	6 351,85
Łukowica	3 362,17	4 231,67	5 031,77	5 572,88	5 565,68
Słopnice	3 757,18	4 873,88	4 788,03	5 332,62	5 664,99
Tymbark	3 196,68	4 017,46	4 380,96	4 972,52	4 906,84

Źródło danych: <https://krakow.stat.gov.pl/statystyczne-vademecum-samorzadowca/> dostęp 08.07.2021.

Wykres 2 Wydatki gmin w przeliczeniu na 1 mieszkańca w gminach obszaru LGD Przyjazna Ziemia Limanowska, w latach 2015-2019 (stan na 31.12)

Źródło danych: <https://krakow.stat.gov.pl/statystyczne-vademecum-samorzadowca/> dostęp 08.07.2021.

Lokata gmin w województwie pod względem dochodów własnych

Jeśli chodzi o miejsce analizowanych gmin obszaru LGD Przyjazna Ziemia Limanowska na tle gmin województwa małopolskiego, to pod względem dochodów własnych budżetu gminy na jednego mieszkańca najwyżej plasuje się wśród gmin wiejskich gmina Tymbark, zajmując pozycję 75 (na 182 gminy ogółem), najniższą gmina Łukowica (166). Pod względem wielkości środków finansowych w dochodach gminy przeznaczonych na finansowanie projektów Unii Europejskiej na jednego mieszkańca najwyższą pozycję wśród gmin wiejskich (37) zajmuje gmina Dobra, najniższą gmina Słupnice (176). W kwestii wydatków budżetu gminy na jednego mieszkańca wśród gmin wiejskich, gmina Dobra jest na 38 pozycji, najniżej Tymbark (112). Natomiast, jeśli chodzi o liczbę podmiotów gospodarki narodowej w rejestrze

REGON na 10 tys. mieszkańców, najwyższą pozycję wśród gmin wiejskich obszaru LGD Przyjazna Ziemia Limanowska zajmuje gmina Tymbark (86 miejsce), a najniższą gmina Łukowica (154). Niewątpliwie najwyższe lokaty we wszystkich analizowanych wskaźnikach zajmuje gmina miejska Miasto Limanowa, a zajmowane pozycje w porównaniu z pozostałymi gminami wchodzącymi w skład LGD są znacząco wyższe. Wyjątkiem jest tutaj porównanie gminy miejskiej Limanowa oraz gminy Dobra w zakresie środków w dochodach budżetu gminy na finansowanie projektów UE na 1 mieszkańca. Tutaj, różnica w zajmowanych pozycjach wynosi jedynie 3 pozycje (34-37), co wskazuje na ponadprzeciętną aktywność w tym zakresie w gminie Dobra.

Tabela 4 Lokaty gmin wchodzących w skład LGD Przyjazna Ziemia Limanowska na tle wszystkich małopolskich gmin w roku 2019

Gmina	Lokaty gmin w województwie w poszczególnych kategoriach w roku 2019			
	Dochody własne budżetu gminy na 1 mieszkańca	Środki w dochodach budżetu gminy na finansowanie projektów UE na 1 mieszkańca	Wydatki budżetu gminy na 1 mieszkańca	Podmioty gospodarki narodowej w rejestrze REGON na 10 tys. ludności
Dobra	161	37	38	123
Jodłownik	143	65	84	117
Kamienica	160	148	41	127
Laskowa	132	144	59	99
Limanowa	119	110	90	140
Limanowa (m)	21	34	15	22
Łukowica	166	87	51	154
Słopnice	145	176	43	108
Tymbark	75	151	112	86

Źródło: <https://krakow.stat.gov.pl/statystyczne-vademecum-samorzadowca/> dostęp 08.07.2021.

Saldo migracji

Saldo migracji w każdym z analizowanych lat przyjmowało wartość ujemną pięciu gminach: Jodłownik – najwyższe (-27) w roku 2017, Laskowa – najwyższe (-36) w roku 2016 i -24 w roku 2019, w gminie Łukowica – najwyższe (-48) w roku 2018 i w gminie Tymbark – najwyższe (-31) w roku 2018, a w gminie miejskiej Limanowa (-105) w 2019 roku. W gminie Limanowa przez trzy analizowane lata (2016-2019) saldo migracji było dodatnie (odpowiednio

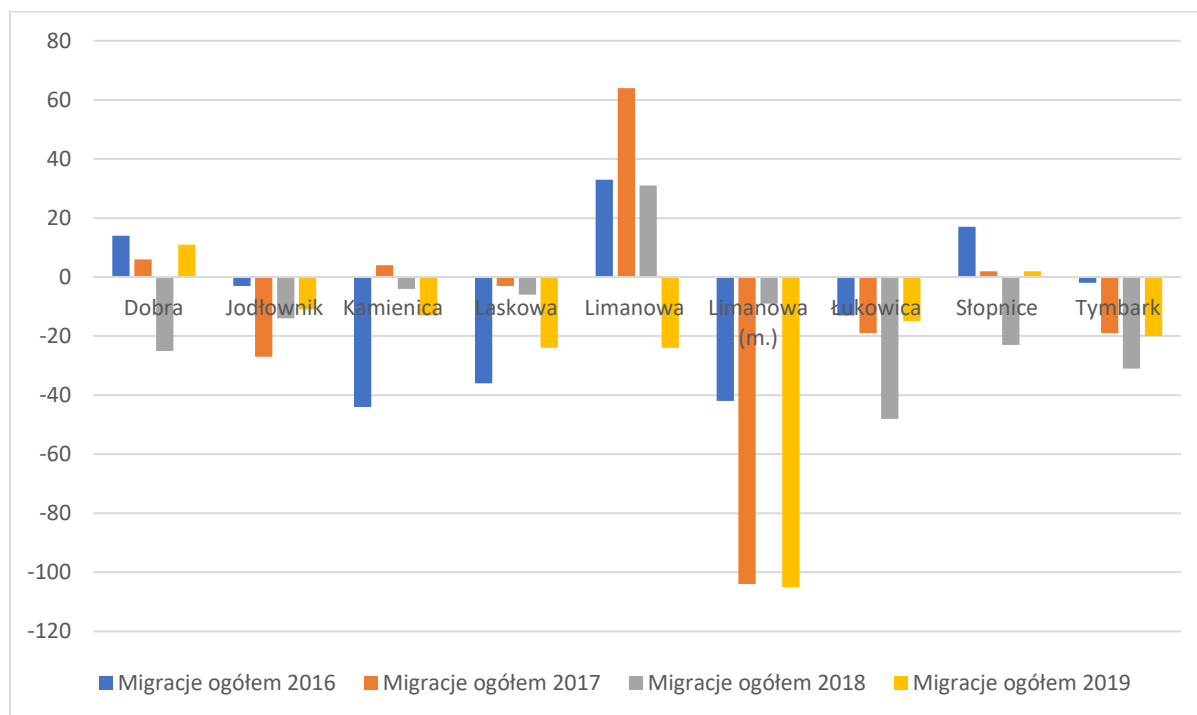
+33, +64, +31), ale w roku 2019 już ujemne (-24). Generalnie, potwierdza się więc określona w LSR tendencja (przynajmniej w niektórych gminach) migracji ludności poza obszar LGD w celu znalezienia pracy i lepszych perspektyw życia. Wpływ na migracje – jak się wydaje – ma też większa mobilność społeczeństwa i mniejsze przywiązanie do miejsca urodzenia, czy osiedlenia.

Tabela 5 Migracja ludności – saldo migracji ogółem w gminach obszaru LGD Przyjazna Ziemia Limanowska, w latach 2016-2019 (stan na 31.12)

LGD	Gminy	Migracje ogółem			
		2016	2017	2018	2019
Przyjazna Ziemia Limanowska	Dobra	+14	+6	-25	+11
	Jodłownik	-3	-27	-14	-11
	Kamienica	-44	+4	-4	-13
	Laskowa	-36	-3	-6	-24
	Limanowa	+33	+64	+31	-24
	Limanowa (m.)	-42	-104	-9	-105
	Łukowica	-13	-19	-48	-15
	Słupnice	+17	+2	-23	+2
	Tymbark	-2	-19	-31	-20

Źródło danych: <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start> (dostęp: 08.07.2021)

Wykres 3 Migracja ludności – saldo migracji ogółem w gminach obszaru LGD Przyjazna Ziemia Limanowska, w latach 2016-2019 (stan na 31.12)

Źródło danych: <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start> (dostęp: 08.07.2021)

Ludność w wieku przed-, po- i produkcyjnym

Obecnie LGD Przyjazna Ziemia Limanowska obejmuje obszar zamieszkały przez 99 252 osób (dane GUS za rok 2020). W analizowanym okresie liczba ludności ogółem wzrosła o około 2,7%. W liczbach bezwzględnych najwyższy przyrost ludności ogółem był w gminie Limanowa, co jest zrozumiałe, ponieważ gmina Limanowa jest gminą o największej liczbie ludności. Również w Limanowej nastąpił najwyższy wzrost liczby osób w wieku produkcyjnym.

Tabela 6 Ludność w wieku przedprodukcyjnym, produkcyjnym i poprodukcyjnym w gminach obszaru LGD Przyjazna Ziemia Limanowska, w latach 2015 i 2020 (stan na 31.12)

Gmina	Ludność gmin w wieku:					
	Przedprodukcyjnym		Produkcyjnym		Poprodukcyjnym	
	2015	2020	2015	2020	2015	2020
Limanowa (1)	3 139	3 252	9 303	8 711	2 686	3 104
Dobra (2)	2 160	2 181	6 163	6 157	1 553	1 699
Jodłownik (2)	1 959	2 047	5 202	5 187	1 354	1 483
Kamienica (2)	1 885	1 803	4 858	4 911	1 060	1 169
Laskowa (2)	2 071	2 017	4 869	4 976	1 084	1 202
Limanowa (2)	6 037	6 077	15 471	15 957	3 326	3 763
Łukowica (2)	2 526	2 507	5 940	6 063	1 391	1 563
Słupnice (2)	1 877	1 745	3 934	4 263	730	807
Tymbark (2)	1 592	1 602	3 944	3 953	952	1 053
Razem	23 246	23 231	59 684	60 178	14 136	15 843

Źródło danych: <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>, dostęp 08.07.2021.

Pracujący w gminach

Sytuacja na rynku pracy w analizowanych gminach była następująca. Najwyższy wzrost, w porównaniu do roku 2015, liczby zatrudnionych ogółem nastąpił w 2019 roku w gminach Limanowa, Tymbark i Jodłownik. We wszystkich gminach wzrosła liczba zatrudnionych kobiet, w niektórych gminach znacząco (Limanowa, miasto Limanowa, Jodłownik, Laskowa). Natomiast liczba zatrudnionych mężczyzn spadła w dwóch gminach: Słupnice i Tymbark, a w gminie Łukowica pozostała na tym samym poziomie.

Tabela 7 Pracujący ogółem i według płci w gminach wiejskich obszaru LGD Przyjazna Ziemia Limanowska, w latach 2015 i 2019 (stan na 31.12)

Gmina	Pracujący w gminach wchodzących w skład LGD					
	Ogółem		Mężczyźni		Kobiety	
	2015	2020	2015	2020	2015	2020
Limanowa (1)	6 926	7 653	3 084	3 381	3 842	4 272
Dobra (2)	765	957	346	435	419	522
Jodłownik (2)	920	1 366	540	872	380	494
Kamienica (2)	470	583	179	256	291	327
Laskowa (2)	545	866	212	447	333	419
Limanowa (2)	1 360	1 459	752	735	608	724
Łukowica (2)	454	477	144	144	310	333
Słupnice (2)	325	341	148	139	177	202
Tymbark (2)	1 468	1 536	819	817	649	719

Źródło danych: <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>, dostęp 08.07.2021.

Aktywność zawodowa kobiet

Analizując dane tabeli można zauważyć, iż liczba zatrudnionych kobiet w porównaniu do liczby zatrudnionych mężczyzn ogółem jest wyższa zarówno na początku okresu wdrażania LSR, jak i pod koniec, w roku 2019. Porównując wzrost liczby zatrudnionych w analizowanym okresie, można stwierdzić, iż w porównaniu do roku 2015 nastąpił wzrost zatrudnienia kobiet o 887. Zatem aktywność zawodowa kobiet systematycznie wzrasta.

Przedsiębiorczość

Jak zauważono w LSR przedsiębiorczość na obszarze LGD Przyjazna Ziemia Limanowska określana wskaźnikiem liczby podmiotów gospodarczych wpisanych do rejestru REGON na 10 tys. ludności w okresie przed 2014 rokiem utrzymywała się na zbliżonym poziomie, z niewielką tendencją wzrostową. Niemniej wskaźnik ten był znacznie niższy niż dla Polski i województwa małopolskiego. Podobnie wskaźnik liczby podmiotów gospodarczych na 1 000 mieszkańców w wieku produkcyjnym plasował obszar LGD na niskim poziomie na tle województwa i kraju (o około 40% niżej). Podobnie wskaźnik liczby osób prowadzących działalność gospodarczą na 1 000 mieszkańców był niższy w porównaniu do województwa i kraju. Dane statystyczne potwierdzone zostały także w opiniach mieszkańców uczestniczących w budowie LSR i znalazły odbicie w planowaniu celów i przedsięwzięć sformułowanych jako rozwój i promowanie rozwoju przedsiębiorczości. W przedsiębiorczości można wyróżnić także przedsiębiorczość społeczną. Jest to specyficzny rodzaj przedsiębiorczości, którego

celem jest przede wszystkim obniżenie poziomu wykluczenia społecznego poprzez łączenie ekonomii i działań społecznych. Jak wynika z LSR, na terenie obszaru LGD Przyjazna Ziemia Limanowska działało 10 przedsiębiorstw ekonomii społecznej, a jedno z nich – *Okno na Świat*, Spółdzielnia Socjalna w Słopnicach, otrzymała w 2015 roku wyróżnienie w konkursie przedsiębiorstw społecznych „Małopolski lider przedsiębiorczości”.

Podmioty gospodarki narodowej w rejestrze REGON

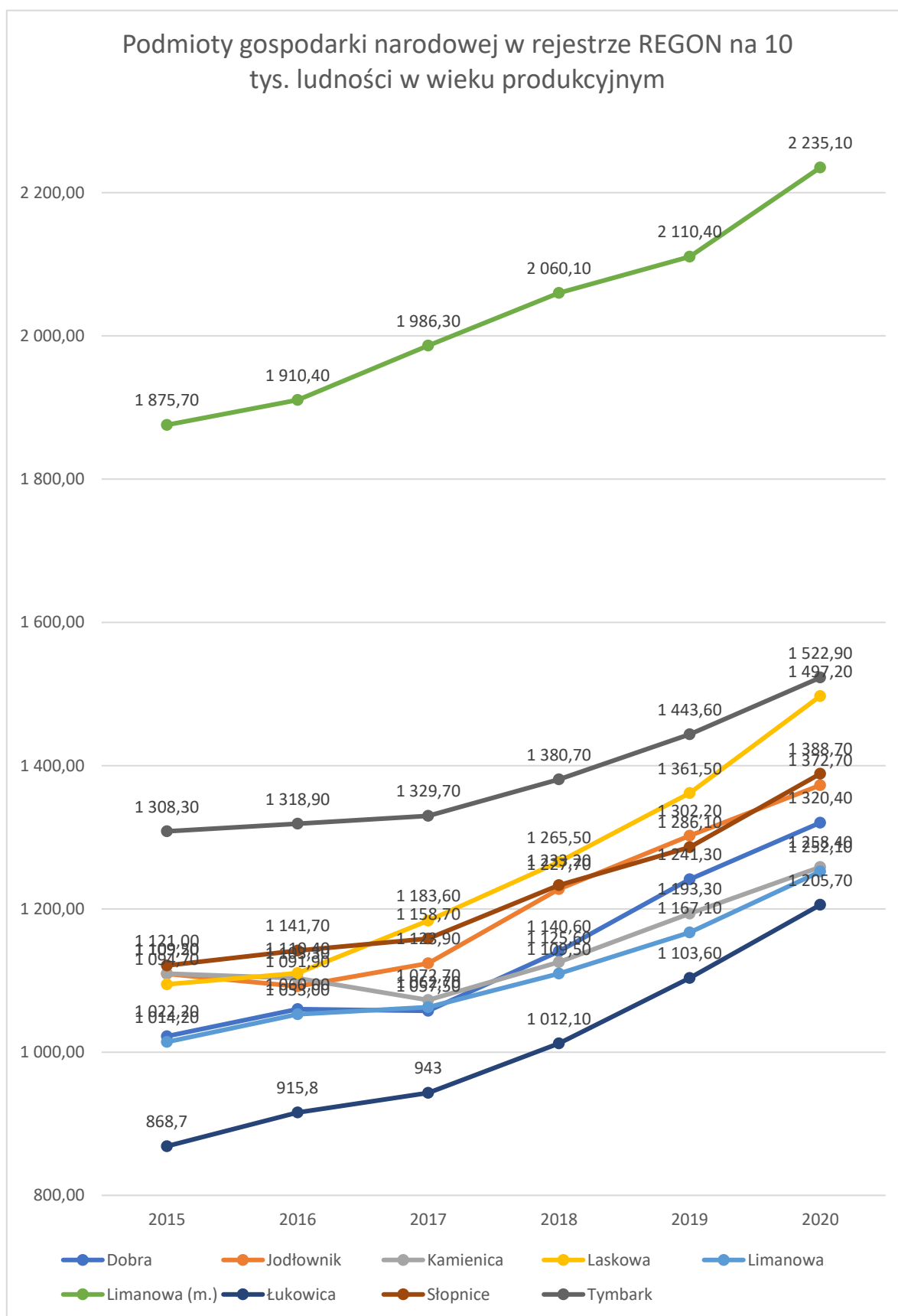
W gminach obszaru LGD Przyjazna Ziemia Limanowska w latach 2015-2020 odnotowano wzrost zarejestrowanych podmiotów gospodarki narodowej w rejestrze REGON na 10 tys. ludności w wieku produkcyjnym. Największy ich wzrost w odniesieniu do roku 2015 można odnotować w gminie Łukowica, Dobra i Laskowa. Na kolejnych miejscach plasują się gminy Jodłownik, Słopnice. Najniższą lokatę w tym względzie zajmuje gmina Kamienica.

Tabela 8 Podmioty gospodarki narodowej w rejestrze REGON na 10 tys. ludności w wieku produkcyjnym w gminach obszaru LGD Przyjazna Ziemia Limanowska, w latach 2015-2020

LGD	Gminy	Podmioty gospodarki narodowej [liczba/10 tys. ludności w wieku produkcyjnym]					
		2015	2016	2017	2018	2019	2020
Przyjazna Ziemia Limanowska	Dobra	1 022,2	1 060,0	1 057,5	1 140,6	1 241,3	1 320,4
	Jodłownik	1 109,2	1 091,9	1 123,9	1 227,7	1 302,2	1 372,7
	Kamienica	1 109,5	1 103,3	1 072,7	1 125,6	1 193,3	1 258,4
	Laskowa	1 094,7	1 110,4	1 183,6	1 265,5	1 361,5	1 497,2
	Limanowa	1 014,2	1 053,0	1 062,7	1 109,5	1 167,1	1 252,1
	Limanowa (m.)	1 875,7	1 910,4	1 986,3	2 060,1	2 110,4	2 235,1
	Łukowica	868,7	915,8	943,0	1 012,1	1 103,6	1 205,7
	Słopnice	1 121,0	1 141,7	1 158,7	1 233,2	1 286,1	1 388,7
	Tymbark	1 308,3	1 318,9	1 329,7	1 380,7	1 443,6	1 522,9

Źródło danych: <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>, dostęp 08.07.2021.

Wykres 4 Podmioty gospodarki narodowej w rejestrze REGON na 10 tys. ludności w wieku produkcyjnym w gminach obszaru LGD Przyjazna Ziemia Limanowska, w latach 2015-2020

Źródło danych: <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>, dostęp 08.07.2021.

Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą na 10 tys. ludności

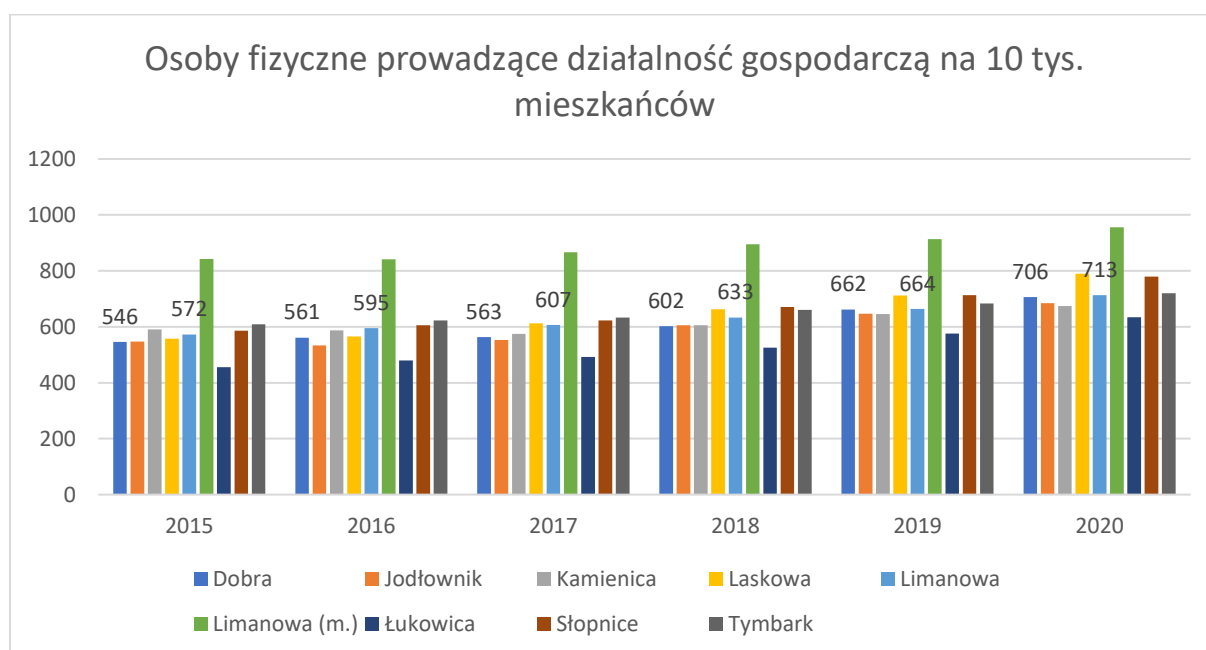
Na obszarze LGD w latach 2015-2020 zaobserwowano także wzrastającą liczbę osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców. Największy wzrost liczby podmiotów odnotowano w gminie Laskowa (o 233), Słopnice (o 193), Łukowica (o 178) i Dobra (o 160), a w pozostałych gminach także nastąpił wzrost, lecz nieco niższy (od 87 do 137 podmiotów).

Tabela 9 Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą na 10 tys. mieszkańców w gminach obszaru LGD Przyjazna Ziemia Limanowska, w latach 2015-2020 (stan na 31.12)

LGD	Gminy	Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą [liczba/10 tys. mieszkańców]					
		2015	2016	2017	2018	2019	2020
Przyjazna Ziemia Limanowska	Dobra	546	561	563	602	662	706
	Jodłownik	547	533	553	606	647	684
	Kamienica	591	587	575	606	646	674
	Laskowa	557	565	612	663	712	790
	Limanowa	572	595	607	633	664	713
	Limanowa (m.)	842	841	867	895	913	956
	Łukowica	456	480	492	525	576	634
	Słopnice	586	605	623	671	713	779
	Tymbark	609	623	633	660	683	720

Źródło danych: <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>, dostęp 08.07.2021.

Wykres 5 Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą na 10 tys. mieszkańców w gminach obszaru LGD Przyjazna Ziemia Limanowska, w latach 2015-2020 (stan na 31.12)

Źródło danych: <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>, dostęp 08.07.2021.

Beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej

We wszystkich analizowanych gminach zaobserwowano zmniejszenie liczby osób korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej w porównaniu do roku bazowego 2015 (największy w gminach Łukowica i Słupnice). We wszystkich analizowanych gminach liczba osób korzystających z pomocy społecznej jest wyższa od średniej w Małopolsce nawet 3-4-krotnie. Prawdopodobnie najczęstszym powodem ubiegania się o pomoc społeczną jest w przypadku wielu osób ubóstwo i bezrobocie.

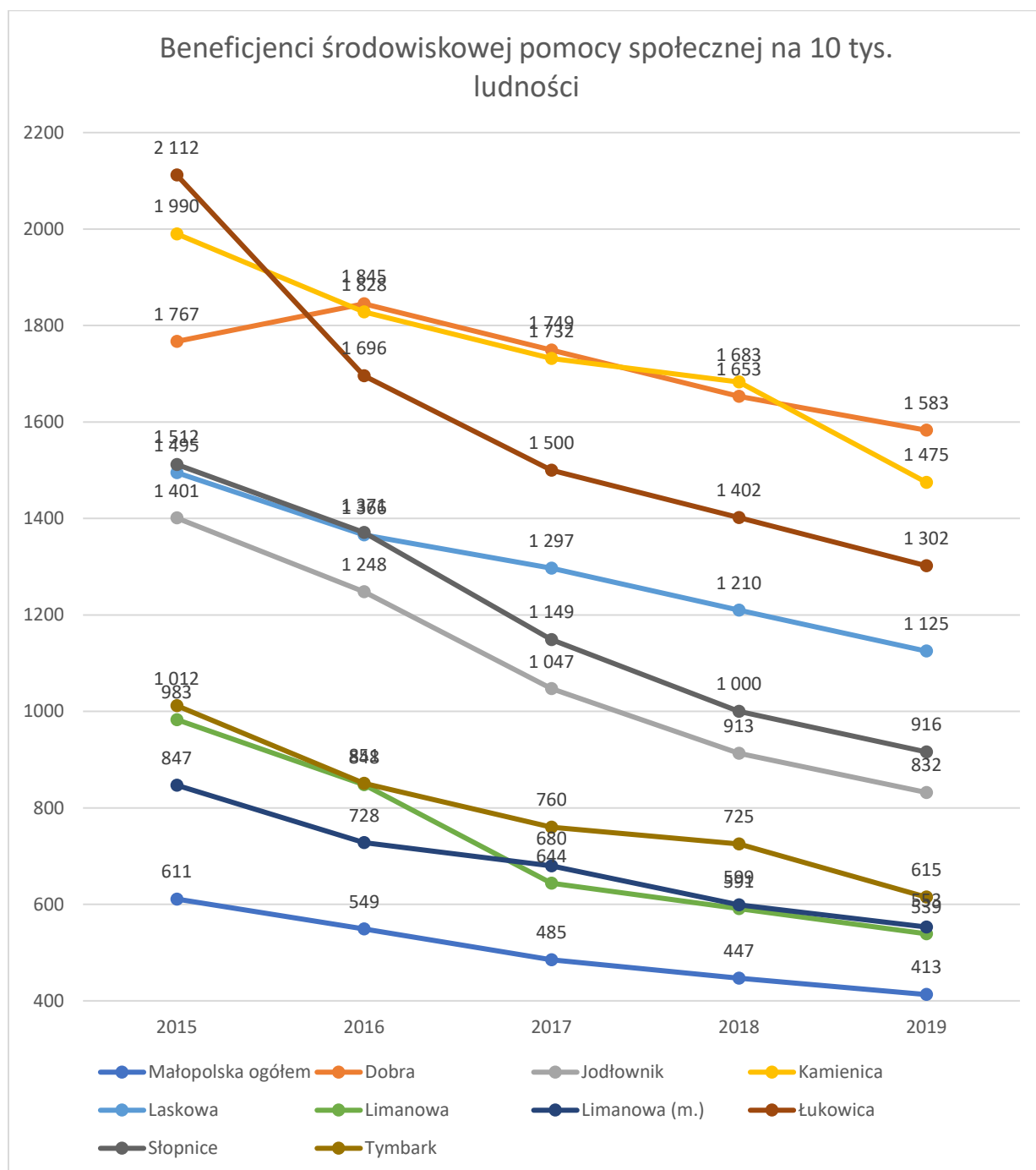
Tabela 10 Beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej w gminach obszarów LGD Przyjazna Ziemia Limanowska oraz w Małopolsce w latach 2015-2019 (stan na 31.12.)

Gminy obszaru LGD Przyjazna Ziemia Limanowska	Beneficjenci na 10 tys. ludności				
	2015	2016	2017	2018	2019
Dobra	1 767	1 845	1 749	1 653	1 583
Jodłownik	1 401	1 248	1 047	913	832
Kamienica	1 990	1 828	1 732	1 683	1 475
Laskowa	1 495	1 366	1 297	1 210	1 125
Limanowa	983	848	644	591	539
Limanowa (m.)	847	728	680	599	553
Łukowica	2 112	1 696	1 500	1 402	1 302
Słupnice	1 512	1 371	1 149	1 000	916
Tymbark	1 012	851	760	725	615
Małopolska ogółem	611	549	485	447	413

Źródło danych: <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>, dostęp 08.07.2020.

Wykres 6 Beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej w gminach obszarów LGD Przyjazna Ziemia Limanowska oraz w Małopolsce w latach 2015-2019 (stan na 31.12.)

Źródło danych: <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>, dostęp 08.07.2020.

Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym

W chwili przygotowywania LSR na terenie powiatu limanowskiego procentowy udział osób bezrobotnych w ogólnej liczbie osób w wieku produkcyjnym wynosił 13,4% (stan na 31.12.2013). Wskaźnik zatrudnienia na obszarze LGD Przyjazna Ziemia Limanowska wynosił ogółem 133 osoby na 1 000 mieszkańców i był blisko dwukrotnie niższy w porównaniu do kraju i województwa małopolskiego. Oczywiście występowały różnice między poszczególnymi gminami – najwyższy wskaźnik zatrudnienia był w gminie miejskiej Limanowa (miasto powiatowe) oraz w gminie Tymbark (gdzie zlokalizowane są zakłady przemysłowe). Natomiast najniższy wskaźnik zatrudnienia odnotowano w tym okresie w gminie Łukowica i gminie wiejskiej Limanowa. Wśród bezrobotnych przeważały kobiety. Jako przyczynę bezrobocia odnotowano przede wszystkim małą liczbę ofert pracy, oraz brak odpowiednich kwalifikacji, by sprostać wymaganiom rynku pracy. Stąd w LSR znalazły się działania zmierzające do poprawy sytuacji w zakresie aktywizacji zawodowej.

W badanym okresie wdrażania LSR (2015-2020) udział bezrobotnych zarejestrowanych na obszarze LGD Przyjazna Ziemia Limanowska w odniesieniu do liczby osób w wieku produkcyjnym wynosił w roku 2015 między 6,4 a 11,8%, natomiast w roku 2020 między 4,1 a 7,0%. I w każdej z gmin (w obu porównywanych latach) wśród bezrobotnych przeważały kobiety z wyjątkiem roku 2020 w mieście Limanowa. W odniesieniu do roku bazowego (2015) wskaźnik ten zmniejszył się w 2020 w przypadku kobiet od 2,9 (w gminie Laskowa) do 7,5% (najwięcej w gminach Jodłownik, Limanowa, Słupnice i Tymbark). W przypadku mężczyzn wskaźnik ten zmniejszył się w granicach od 1,2 do 4,7% (najwięcej w gminach Limanowa i Łukowica). Szczegóły zawiera tabela 11.

Tabela 11 Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności według płci w gminach obszarów LGD Przyjazna Ziemia Limanowska w latach 2015 i 2020 (stan na 31.12.)

Gminy	Bezrobotni zarejestrowani ogółem i według płci [w %]					
	2015			2020		
	kobiety	mężczyźni	ogółem	kobiety	mężczyźni	ogółem
Dobra	9,9	6,7	8,2	7,0	3,6	5,2
Jodłownik	9,5	6,4	7,8	6,0	4,2	5,0
Kamienica	16,1	8,1	11,8	8,6	5,5	7,0
Laskowa	8,8	4,3	6,4	5,5	2,9	4,1
Limanowa	12,9	7,9	10,2	6,6	3,2	4,8
Limanowa (m.)	10,0	5,3	9,0	4,5	11,1	6,2
Łukowica	14,5	7,4	10,7	9,0	4,5	6,6
Słupnice	13,7	4,7	8,9	7,1	3,5	5,2
Tymbark	13,5	7,1	10,2	6,9	4,0	5,3

Źródło danych: <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>, dostęp 08.07.2020.

Odnosząc się do danych statystycznych dotyczących bezrobocia, należy zauważyć, iż dane te z pewnością nie obejmują całego problemu. Wiele bowiem osób nie rejestruje się jako bezrobotni – dotyczy to zarówno kobiet, jak mężczyzn, którzy czasem podejmują pracę w tzw. szarej strefie i także nie zgłaszają się urzędu pracy. Obserwowane w gminach analizowanego obszaru spadki liczby bezrobotnych mogą być też spowodowane ogólną zmianą na rynku pracy i wzrostem zapotrzebowania na pracowników. Natomiast niski odsetek bezrobotnych rejestrowanych wśród mężczyzn może być skorelowany ze specyfiką dwóch prężnych branż w tym rejonie – budowlanej i samochodowej, czyli zatrudniających głównie mężczyzn.

Grupy defaworyzowane

W dokumencie LSR zidentyfikowano na obszarze LGD Przyjazna Ziemia Limanowska jako grupę defaworyzowaną osoby w wieku do 29 lat. Określono, iż największym problemem tych osób są bariery związane z podjęciem pracy zawodowej. Nie posiadają one bowiem odpowiednich kompetencji (umiejętności, doświadczenia zawodowego), które spełniałyby oczekiwania i wymagania stawiane przez pracodawców. Nie są także odpowiednio przygotowane przez szkoły, by móc ocenić samodzielnie własne możliwości na wymagającym rynku pracy. Stąd w LSR znalazły się działania zmierzające do wsparcia tej grupy osób. Jak oczekiwano, działania te miały wpłynąć nie tylko na umiejętności zachowań na rynku pracy, ale także na ograniczenie migracji na pozalokalne rynki pracy, a także ściślejszą integrację społeczną. Zaplanowano dla tej grupy działania w trzech obszarach: przetwórstwo przemysłowe, produkty lokalne, działalność usługowa (zakwaterowanie i usługi gastronomiczne) oraz turystyka, sport i rekreacja.

Turystyka

Jak zauważono w LSR, obszar analizowanej LGD posiada wyjątkowo atrakcyjne położenie geograficzne, walory przyrodnicze, bogate i zróżnicowane dziedzictwo kulturowe. Dla przykładu w samej tylko gminie Limanowa znajduje się największa na obszarze LGD liczba podmiotów związanych z szeroko rozumianymi usługami turystycznymi. Gmina Słopnice, mimo, iż w momencie budowania LSR miała najmniej tego typu podmiotów gospodarczych, posiada jednak duży potencjał do rozwoju usług turystycznych, a tym samym ograniczenia poziomu bezrobocia. Dziedzictwo kulturowe oraz walory przyrodnicze są ściśle powiązane z turystyką. Wśród obiektów kultury materialnej na obszarze analizowanej LGD znajduje się wiele zabytkowych obiektów sakralnych, zespołów pałacowych, dworskich i parkowych, przydrożnych kapliczek i kaplic, elementy kultury niematerialnej (kułtywowanie tradycji i kultury ludowej), potencjał intelektualny i artystyczny związany z kulturą ludową, kompleksy leśne, rezerваты przyrody, obszary Natura 2000, infrastruktura turystyczna (szlaki piesze,

rowerowe, tematyczne), wiele tradycyjnych produktów regionalnych cenionych nie tylko lokalnie, ale także przez turystów. W LSR zauważono jednak braki w infrastrukturze turystycznej oraz niewystarczającą promocję regionu. Generalnie jednak obszar LGD Przyjazna Ziemia Limanowska posiada bardzo duży potencjał turystyczny, jakkolwiek wciąż jeszcze nie w pełni wykorzystany. Stąd branża turystyczna ma znaczącą rolę w przedsięwzięciach zapisanych w LSR.

Turystyczne obiekty noclegowe

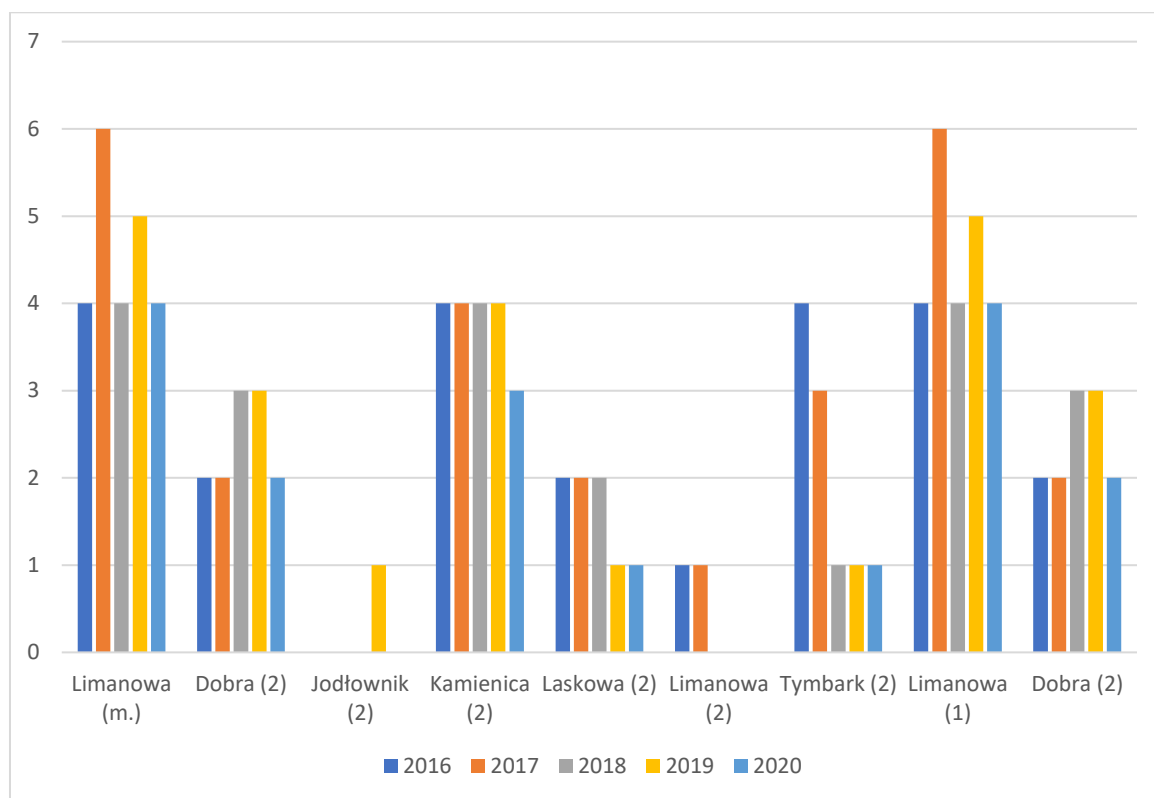
Analizując dane zamieszczone w tabeli, można zauważyć sukcesywne (aczkolwiek niezbyt duże) zmniejszanie się liczby obiektów turystycznych na terenach wiejskich badanych gmin. W roku 2020 było tych obiektów mniej o 6 w porównaniu do roku bazowego 2016. Jedną z przyczyn tego zjawiska (przynajmniej w odniesieniu do ostatniego roku) mogła być pandemia CoViD-19 i związane z nią wprowadzone przez rząd restrykcje dotyczące przemieszczania się ludzi i funkcjonowania obiektów turystycznych. Wykazane w tabeli liczby odnoszą się do obszarów wiejskich analizowanych gmin. Jednak nie odzwierciedlają one w pełni dostępnej bazy turystycznej na tym obszarze, bowiem istnieje tu także baza agroturystyczna, która w tej statystyce nie została ujęta, a jako forma aktywnego wypoczynku staje się coraz częstszym celem podróży, szczególnie turystów z dużych aglomeracji miejskich.

Tabela 12 Turystyczne obiekty noclegowe w gminach obszaru LGD Przyjazna Ziemia Limanowska oraz w Małopolsce w latach 2016-2020 (stan na 31.07)

LGD	Gminy	Turystyczne obiekty noclegowe				
		2016	2017	2018	2019	2020
Przyjazna Ziemia Limanowska	Limanowa (m.)	4	6	4	5	4
	Dobra (2)	2	2	3	3	2
	Jodłownik (2)	0	0	0	1	0
	Kamienica (2)	4	4	4	4	3
	Laskowa (2)	2	2	2	1	1
	Limanowa (2)	1	1	0	0	0
	Tymbark (2)	4	3	1	1	1
	Limanowa (1)	4	6	4	5	4
	Dobra (2)	2	2	3	3	2
Ogółem obszar LGD		23	26	21	23	17
Małopolska ogółem		1 489	1 532	1 510	1 546	1 362

Źródło danych: <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>, dostęp 08.07.2020.

Wykres 7 Turystyczne obiekty noclegowe w gminach obszaru LGD Przyjazna Ziemia Limanowska oraz w Małopolsce w latach 2016-2020 (stan na 31.07)

Źródło danych: <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>, dostęp 08.07.2020.

Organizacje pozarządowe

Zdolność społeczności do samoorganizacji świadczy o poziomie obywatelskości mieszkańców. Organizacje pozarządowe częstokroć są partnerem do prowadzenia projektów prorozwojowych i stanowią płaszczyznę dla wzmacniania kapitału społecznego. Na obszarze LGD Przyjazna Ziemia Limanowska jest wiele organizacji pozarządowych. W okresie budowania LSR (2015) działało 234 organizacje pozarządowe – fundacje, stowarzyszenia, organizacje społeczne, co daje średnio 24 organizacje na 10 tys. mieszkańców. Wynik ten jest niższy w porównaniu do średniej województwa małopolskiego, gdzie średnia ta wynosiła 33 NGOs na 10 tys. mieszkańców, ale wyższy niż w powiecie limanowskim (23 NGOs). W LSR oceniono, że mieszkańców analizowanego obszaru charakteryzuje duża świadomość obywatelska, o czym miała m.in. świadczyć wysoka frekwencja w wyborach samorządowych.

Generalnie można stwierdzić, iż ludność obszaru LGD charakteryzuje się silnym poczuciem identyfikacji i przynależności do swego regionu. Mieszkańcy zaangażowani są szczególnie w kultywowanie tradycji i rozwój kultury lokalnej. Jest wiele organizacji pozarządowych i obserwuje się ich znaczącą i wzrastającą aktywność.

5.2. Rzeczowy i finansowy postęp w realizacji LSR

Opis celów strategicznych

Diagnoza obszaru LGD Przyjazna Ziemia Limanowska opracowana na podstawie danych zastanych oraz przeprowadzonych konsultacji społecznych pozwoliła zespołowi opracowującemu LSR na zidentyfikowanie problemów, grup docelowych oraz obszarów interwencji. Głównymi grupami docelowymi byli mieszkańcy, przedsiębiorcy, turyści, organizacje społeczne i samorządowe oraz grupa defaworyzowana, którą określono jako *mieszkańcy w wieku do 29 lat pozostający bez pracy zawodowej*. Jako główne obszary interwencji wymieniono: (a) przetwórstwo przemysłowe, które w tym obszarze ma duży udział w gospodarce; (b) produkty lokalne, które wymagają większej promocji; (c) turystykę, która z uwagi na walory przyrodnicze i kulturowe obszaru ma szansę rozwoju; (d) wzrost partycypacji społeczeństwa w szeroko rozumianych formach współpracy.

W LSR wyznaczono jeden cel ogólny i dwa cele szczegółowe. Cel główny zapisany został jako *Aktywny Beskid Wyspowy* – takie jego brzmienie wynika bezpośrednio ze specyfiki obszaru. Natomiast wpisane weń cele szczegółowe określono jako (1) Przedsiębiorczy i turystyczny rozwój obszaru; (2) Kapitał społeczny podstawą rozwoju obszaru. Genezą określenia pierwszego celu szczegółowego były wyniki pogłębionej analizy i diagnozy obszaru, a w szczególności wzięto pod uwagę atrakcyjność turystyczną obszaru, walory środowiska naturalnego i kulturowego, przedsiębiorczość mieszkańców, wskaźniki ekonomiczne i społeczne. Natomiast cel szczegółowy drugi oparto na oczekiwaniach mieszkańców odnośnie zacieśnienia więzi, na konieczności zwiększenia aktywności społecznej mieszkańców, podniesienia jakości życia, na potrzebie jednoczenia się we wspólnej sprawie i oczekiwaniach wzmocnienia kapitału wewnętrznego organizacji do działania na rzecz społeczności lokalnej.

W każdym z celów szczegółowych określono rodzaje przedsięwzięć, jakie miały być realizowane w okresie wdrażania LSR. Dla celu pierwszego było to czternaście rodzajów przedsięwzięć, dla celu drugiego – jedenaście rodzajów przedsięwzięć. Każdy z rodzajów przedsięwzięć mógł zawierać wielość projektów. Realizacja rzeczowa tych przedsięwzięć zostanie zaprezentowana w dalszej części zawierającej analizę wdrażania LSR w aspekcie rzeczowym i finansowym.

W wyrażonej w **badaniach FGI** opinii na temat jakości przygotowanej LSR, trafności określenia celów, celów strategicznych na kolejną perspektywę finansową oraz propozycji zmian proceduralnych, przedstawiciele zarządu i rady LGD stwierdzili, iż generalnie cele, przedsięwzięcia i grupy docelowe zostały określone poprawnie, zgodnie z przeprowadzoną diagnozą obszaru i konsultacjami społecznymi. Jednak w trakcie wdrażania strategii znaczną barierą dla beneficjentów stały się procedury, co niejednokrotnie wpływało na nastroje zniechęcenia i w rezultacie wielu beneficjentów rezygnowało ze wsparcia. Duża część

wnioskodawców przy opracowaniu wniosku aplikacyjnego korzystała z wyspecjalizowanych w tym zakresie firm. LGD Przyjazna Ziemia Limanowska w roku 2017 opracowała wzór wniosku aplikacyjnego i planu biznesu dla przedsięwzięć turystycznych, z którego potencjalny beneficjent mógł skorzystać. Ci, którzy skorzystali z tej oferty mogli sami opracować wniosek i bez problemów rozliczyć inwestycję. Inni, którzy zaufali i skorzystali z pomocy firm specjalizujących się w przygotowaniu wniosków, często nie mieli pełnej świadomości treści tego wniosku i mieli problemy z rozliczeniem inwestycji.

W LSR postawiono na turystykę z uwagi na walory turystyczne regionu i na pewno ten kierunek rozwoju ma przyszłość. Powstało wiele gospodarstw agroturystycznych, obiektów infrastruktury turystycznej, szlaków turystycznych, tras rowerowych. A więc były to projekty społecznie użyteczne i zainwestowane środki przyniosły wymierne efekty dla społeczności lokalnej i turystów. W przyszłości należałoby rozwijać tę ofertę turystyczną, bo już dziś widać wzrost ruchu turystycznego (mimo pandemii). Celem usprawnienia procedur, badani przedstawili propozycję, by w nowym okresie finansowania rozliczać projekty kosztorysem powykonawczym, co znacznie uprościłoby procedurę, beneficjenta skłoniło do większego własnego zaangażowania w realizację projektu, a w rezultacie wykorzystanie środków finansowych byłoby bardziej efektywne. Niezbędne jest większe zaufanie instytucji zarządzającej środkami finansowymi do beneficjenta, bo beneficjent chce rozwijać swoją działalność i na pewno dobrze wykorzysta otrzymaną dotację (dla przykładu beneficjent niejednokrotnie mógłby samodzielnie wykonać określone prace inwestycyjne, a zaoszczędzone w ten sposób środki przeznaczyć na poszerzenie inwestycji). Takie podejście byłoby ogromnym ułatwieniem, ponieważ wszystko można udokumentować fotograficznie. Takie podejście dało by też impuls do innowacji, do zachęcania innych by przygotowali projekty i podejmowali nowe działalności, a to budowałoby także silniejsze więzi środowiskowe i rozwijało współpracę w branży. Upraszczałoby także pracę urzędnikom i przyspieszałoby podejmowanie przedsięwzięć – jak to określili respondenci „to co dziś nowatorskie i możliwe do zrealizowania za określoną kwotę, za rok może okazać się przedsięwzięciem nie do zrealizowania, choćby z uwagi na inflację”. W sytuacji obecnej, kiedy dla przedsiębiorcy niejednokrotnie największym wyzwaniem jest przetrwanie na rynku, efektywne wydatkowanie pozyskanych środków jest celem niezwykle istotnym. Jeśli bowiem dziś musi on zatrudnić firmę do opracowania wniosku aplikacyjnego, oczekiwać kilka miesięcy na decyzję, następnie zatrudnić firmę wykonawczą do realizacji inwestycji, firmę do rozliczenia pozyskanych środków, to często zdaniem beneficjentów wnioskowanie o dofinansowanie staje się nieopłacalne.

W poprzednim okresie programowania jedną z form wsparcia o jakie mogli ubiegać się wnioskodawcy, było różnicowanie w kierunku działalności pozarolniczej. Było to działanie dedykowane rolnikom. W mijającym okresie nie było wsparcia projektów, które byłoby

dedykowane wprost rolnikom. **W badaniach FGI** zapytano więc przedstawicieli zarządu i rady o opinie czy w kolejnym okresie finansowania LGD powinny mieć jakieś szczególne formy wsparcia dedykowane wyłącznie rolnikom. Odpowiedzi były jednoznaczne, iż w Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa są dostępne dużo wyższe kwoty na przedsiębiorczość, a wymagania formalne do ubiegania się o nie dużo mniejsze niż w LGD. Taka sytuacja jest konfliktogenna w środowisku lokalnym. Konkludując, zdaniem respondentów, jeśli LGD miałyby przyjmować wnioski aplikacyjne na przedsiębiorczość od rolników, to powinna dysponować o wiele wyższą kwotą; jeśli to niemożliwe, to jest to zadanie wspomnianej Agencji. Na obszarze analizowanej LGD jest kilka tysięcy małych gospodarstw, które także mają problemy z pozyskaniem środków z Agencji, ponieważ nie mają tzw. żywotności ekonomicznej, jedynie gospodarstwa w gminie Jodłownik odpowiadają wymaganiom stawianym przez Agencję. W takiej sytuacji LGD może inspirować do podejmowania działań pozarolniczych, innowacyjnych. Tego typu działalność jest zarówno biznesem, jak i inspiracją dla innych. Przykładem może być innowacyjny projekt „śliwka suska sechłońska”, dzięki któremu wypromowano lokalną odmianę śliwek, a obecnie jest to już marka.

Podsumowując, można stwierdzić, iż opracowana LSR dla obszaru LGD Przyjazna Ziemia Limanowska zawiera cele i przedsięwzięcia, które są odpowiedzią na zidentyfikowane podczas konsultacji społecznych problemy obszaru oraz odpowiadają oczekiwaniom lokalnej społeczności zgłaszanym podczas licznych konsultacji. Co do zadań w kolejnym okresie finansowania przedstawiciele zarządu uznali, iż będzie można określać cele i przedsięwzięcia dopiero po zakończeniu procesu dyskutowanych obecnie zmian w obszarach działania LGD.

Analizując zaprezentowane wyżej dane statystyczne i ich zmiany na przestrzeni mijającego okresu realizacji LSR, można stwierdzić, iż diagnoza zaprezentowana w LSR była trafna. Zaplanowane cele i przedsięwzięcia odpowiadały opracowanej diagnozie i potrzebom mieszkańców. Grupy docelowe zostały określone prawidłowo. Do stwierdzenia na ile realizacja LSR przyczyniła się do rozwiązania zdiagnozowanych problemów oraz niwelacji negatywnych zjawisk niezbędna jest głębsza analiza danych pozyskanych w wyniku badań.

Zmiany w LSR w ujęciu historycznym

Lokalna Grupa Działania Przyjazna Ziemia Limanowska w okresie realizacji strategii wprowadziła ogółem 21 zmian w LSR (w 15 terminach), w tym 1 zmianę w związku z przewalutowaniem budżetu; 1 zmianę procedur wyboru projektów i 2 zmiany w kryteriach wyboru operacji.

Tabela 13 Historia dokonywanych zmian w LSR dla obszaru LGD Przyjazna Ziemia Limanowska

Lp.	Data*	Zakres zmian
1.	09.06.2016	Zmiany wynikały z warunkowego wyboru LSR i konieczności dostosowania dokumentów składanych wraz z wnioskiem o wybór LSR (nastąpiła redukcja 5% środków finansowych na realizację LSR)
2.	07.09.2016	Zmiana siedziby LGD
3.	01.12.2016	Doprecyzowano zapisy w LSR dotyczące przedsiębiorczości (podejmowanie działalności gospodarczej), konieczne do ogłoszenia naboru wniosków
4.	30.05.2017	Doprecyzowano zapisy dotyczące rozwijania działalności gospodarczej. Dokonano zmian w metodach komunikacji planowanych do wykonania na różnych etapach wdrażania LSR. Dostosowano zapisy w „Procedurze wyboru i oceny operacji w ramach LSR” do nowelizacji ustawy o rozwoju lokalnym z udziałem lokalnej społeczności. Dokonano korekty w „Kryteriach wyboru operacji oraz kryteriach wyboru grantobiorców wraz z procedurą ustalania lub zmiany kryteriów”.
5.	14.06.2017	Zmiany wynikają z nowelizacji ustawy o LRKS
6.	21.12.2017	Dokonano zmiany sposobu organizacji naboru wniosków z grantów na konkurs w ramach następujących przedsięwzięć: 1.1.8; 1.2.3; 1.2.6; 1.2.8.
7.	16.03.2018	Rozszerzono zakres planowanego do realizacji projektu współpracy „Turystyczny Beskid Wyspowy i Gorce”, oraz zwiększono kwotę przewidzianą w LSR na realizację projektu współpracy.
8.	06.02.2019	Wprowadzono zapisy dotyczące RODO oraz zasady rozliczania LGD z osiągnięcia pierwszego kamienia milowego.
9.	11.03.2019	Dokonano zmiany sposobu realizacji z projektu grantowego na konkurs w ramach następujących przedsięwzięć: 1.1.9; 1.1.10; 1.1.11; 1.2.1; 1.2.4; 1.2.7. Dokonano zmiany w planie komunikacji
10.	10.09.2019	Przesunięto niewykorzystane środki w ramach przedsięwzięć: 1.1.2; 1.1.8; 1.2.3; 1.2.8, na przedsięwzięcie nr 1.1.9. Rozwój niekomercyjnej infrastruktury turystyczno-rekreacyjnej Dokonano zmiany w „Kryteriach wyboru operacji oraz kryteriach wyboru grantobiorców wraz z procedurą ustalania lub zmiany kryteriów”
11.	24.06.2020	Przesunięto niewykorzystaną kwotę w ramach przedsięwzięć: 1.1.11; 1.2.1; 1.2.4; 1.2.7, na przedsięwzięcie nr 1.1.9. Rozwój niekomercyjnej infrastruktury turystyczno-rekreacyjnej
12.	24.06.2020	Dokonano zmiany sposobu wyliczania kwoty w ramach poddziałania 19.4.
13.	07.01.2021	Zmodyfikowano zadania planowane do realizacji w ramach projektu współpracy „Turystyczny Beskid Wyspowy i Gorce”, oraz zwiększono kwotę na realizację projektu współpracy; Dokonano zmiany w procedurze wyboru i oceny grantobiorców w ramach projektów grantowych
14.	13.05.2021	Wprowadzono dodatkowy projekt współpracy pod nazwą „Skarby Beskidzkiej Miedzy”, oraz zwiększono kwotę na realizację projektu współpracy
15.	15.06.2021	Przeliczono budżet LSR na walutę euro

* Data wprowadzenia zmiany dotyczy daty podjęcia uchwały Walnego Zebrania Członków lub Zarządu w sprawie aktualizacji/zmian

Źródło danych: Dokumentacja LGD Przyjazna Ziemia Limanowska, 2021.

Wyszczególnione w tabeli zmiany w LSR wprowadzone zostały głównie z uwagi na zmieniające się zarządzenia organów nadzorujących operacje zapisane w lokalnej strategii rozwoju, a więc nie były spowodowane żadnymi nieprawidłowościami związanymi z działalnością LGD Przyjazna Ziemia Limanowska. Potwierdzają to także **wyniki wywiadów pogłębionych (IDI)**, z których wynika, iż zmiany wymuszone zostały np. koniecznością uaktualnienia terminów naborów, wprowadzeniem dodatkowego projektu do realizacji, czy modyfikacją zadań w projekcie współpracy. Innym przykładem była zmian w procedurze wyboru i oceny grantobiorców w projektach grantowych, czy alokacja niewykorzystanych środków finansowych na inne przedsięwzięcia.

Nabory wniosków aplikacyjnych

Nabory wniosków aplikacyjnych w okresie wdrażania LSR organizowane były 35 razy, w tym w ramach konkursów 32, operacji własnych – 2 projektów grantowych – 1 nabór wniosków aplikacyjnych. Najwięcej 11 naborów zorganizowano w roku 2018 oraz 2019 (9 naborów).

Wszystkie nabory spotkały się ze sporym zainteresowaniem ze strony beneficjentów. Zdecydowanie największą popularnością cieszyły się nabory wniosków aplikacyjnych na podejmowanie działalności gospodarczej, a w dalszej kolejności na jej rozwój. Ogólna liczba złożonych wniosków w analizowanym okresie wynosiła 185, spośród których 168 zaopiniowano pozytywnie, a na ich realizację podpisano 93 umowy. Od decyzji złożono 8 protestów/odwołań, spośród których uwzględniono jedno odwołanie.

Tabela 14 Nabory wniosków na przedsięwzięcia w ramach konkursów, operacji własnych

Lata	Liczba naborów wniosków			
	Konkursy	Operacje własne	Projekty grantowe	Razem
2016	3	0	0	3
2017	4	0	0	4
2018	9	2	0	11
2019	9	0	0	8
2020	5	0	0	4
2021	2	0	1	2
Razem	32	2	1	35

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych LGD Przyjazna Ziemia Limanowska, 2021.

Badania IDI, potwierdzają, że nabory odbywały się zgodnie z procedurami, a zainteresowanie mieszkańców naborami zmieniało się w czasie. Duże zainteresowanie

potencjalnych beneficjentów naborami było w latach 2018-2019. W roku 2020 udało się przeprowadzić nabory jeszcze przed wprowadzonymi przez rząd restrykcjami związanymi z pandemią. W okresie pandemii biuro LGD było otwarte dla klientów po wcześniejszym umówieniu się na spotkanie.

Tabela 15 Nabory wniosków aplikacyjnych w okresie wdrażania LSR przez LGD Przyjazna Ziemia Limanowska

Data naboru od... do...	Przedsięwzięcie (w nawiasie K – konkurs, O – operacja własna, G – projekt grantowy)	Liczba złożonych wniosków	Liczba wybranych wniosków*	Liczba podpisanych umów**	Protesty złożone* **	Protesty / odwołania uwzględnione
16-30.12. 2016	1.1.5: Tworzenie nowych podmiotów gospodarczych z branży innej niż turystyczna i okołoturystyczna (K)	7	4	3	0	0
16-30.12. 2016	1.1.6 : Tworzenie nowych podmiotów gospodarczych przez osoby do 29. roku życia (K)	9	5	2	3	0
16-30.12. 2016	1.1.7: Tworzenie nowych podmiotów gospodarczych branży turystycznej i okołoturystycznej, w tym: Działania mające wpływ na ochronę środowiska i/lub przeciwdziałające zmianom klimatu i/lub działania ukierunkowane na innowacje (K)	11	6	4	3	0
22.06-11.07. 2017	1.1.2. Rozwój infrastruktury niekomercyjnej wspierającej atrakcyjność turystyczną obszaru LGD (K)	11	11	11	0	0
22.06-11.07. 2017	1.1.7. Tworzenie nowych podmiotów gospodarczych branży turystycznej i okołoturystycznej, w tym: Działania mające wpływ na ochronę środowiska i/lub przeciwdziałające zmianom klimatu i/lub działania ukierunkowane na innowacje (K)	7	7	1	0	0
22.06-11.07. 2017	1.1.3. Rozwój podmiotów gospodarczych ważnych dla rozwoju regionu (K)	12	9	2	1	1
22.06-11.07. 2017	1.1.4. Rozwój działalności turystycznych i okołoturystycznych Beskidu Wyspowego, w tym: Działania mające wpływ na ochronę środowiska i/lub przeciwdziałające zmianom klimatu i/lub działania ukierunkowane na innowacje (K)	7	6	2	0	0
08-22.01.2018	1.1.3 Rozwój podmiotów gospodarczych ważnych dla rozwoju regionu (K)	7	7	4	0	0
08-22.01.2018	1.1.4 Rozwój działalności turystycznych i okołoturystycznych Beskidu Wyspowego w tym: Działania mające wpływ na ochronę środowiska i/lub przeciwdziałające zmianom klimatu i/lub działania ukierunkowane na innowacje (K)	4	4	3	0	0

13.02-14.03. 2018	1.2.2 Wydarzenie podsumowujące i nagradzające najaktywniejszych mieszkańców (O)	1	1	1	0	0
03-17.04.2018	1.1.8 Publikacje dotyczące obszaru LGD (K)	5	5	5	0	0
03-17.04.2018	1.2.3 Kulturowanie dziedzictwa kulinarnego regionu (K)	5	5	4	0	0
03-17.04.2018	1.2.6. Tworzenie infrastruktury niezbędnej do propagowania zdrowego stylu życia (K)	6	6	5	0	0
03-17.04.2018	1.2.8. Zachowanie i promocja muzycznego dziedzictwa obszaru LGD (K)	7	7	4	0	0
10-24.04.2018	1.1.5: Tworzenie nowych podmiotów gospodarczych z branży innej niż turystyczna i okołoturystyczna (K)	4	3	1	0	0
10-24.04.2018	1.1.6: Tworzenie nowych podmiotów gospodarczych przez osoby do 29. roku życia (K)	2	2	1	0	0
10-24.04.2018	1.1.7: Tworzenie nowych podmiotów gospodarczych branży turystycznej i okołoturystycznej, w tym: Działania mające wpływ na ochronę środowiska i/lub przeciwdziałające zmianom klimatu i/lub działania ukierunkowane na innowacje (K)	11	11	4	1	0
16.08-14.09. 2018	1.2.9 Inkubator organizacji pozarządowych – wsparcie doradcze (O)	1	1	1	0	0
01-15.10.2019	1.1.3: Rozwój podmiotów gospodarczych ważnych dla rozwoju regionu (K)	7	7	6	0	0
01-15.10.2019	1.1.4 Rozwój działalności turystycznych i okołoturystycznych Beskidu Wyspowego w tym: Działania mające wpływ na ochronę środowiska i/lub przeciwdziałające zmianom klimatu i/lub działania ukierunkowane na innowacje (K)	3	3	2	0	0
01-15.10.2019	1.1.7: Tworzenie nowych podmiotów gospodarczych branży turystycznej i okołoturystycznej, w tym: Działania mające wpływ na ochronę środowiska i/lub przeciwdziałające zmianom klimatu i/lub działania ukierunkowane na innowacje (K)	3	3	3	0	0
01-21.10. 2019	1.1.9 Rozwój niekomercyjnej infrastruktury turystyczno- rekreacyjnej (K)	6	6	3	0	0
01-21.10. 2019	1.1.10 Szlaki tematyczne Beskidu Wyspowego (K)	2	2	1	0	0

01-21.10. 2019	1.1.11. Promocja i udostępnianie produktów lokalnych (K)	4	4	4	0	0
01-21.10. 2019	1.2.1. Edukacja najmłodszych mieszkańców obszaru LGD, w tym: Działania mające wpływ na ochronę środowiska i/lub przeciwdziałające zmianom klimatu (K)	4	4	2	0	0
01-21.10. 2019	1.2.4 Edukacja i promocja w zakresie dziedzictwa rękodzielniczego (K)	3	3	2	0	0
01-21.10. 2019	1.2.7 Zagospodarowanie czasu wolnego mieszkańcom (K)	3	3	3	0	0
24.02-10.03. 2020	1.1.7: Tworzenie nowych podmiotów gospodarczych branży turystycznej i okołoturystycznej, w tym: Działania mające wpływ na ochronę środowiska i/lub przeciwdziałające zmianom klimatu i/lub działania ukierunkowane na innowacje (K)	6	6	4	0	0
24.02-10.03. 2020	1.1.10 Szlaki tematyczne Beskidu Wyspowego (K)	3	3	0	0	0
10-24.07.2020	1.1.10 Szlaki tematyczne Beskidu Wyspowego (K)	1	1	1	0	0
10-24.07.2020	1.1.9 Rozwój niekomercyjnej infrastruktury turystyczno- rekreacyjnej (K)	3	3	2	0	0
14-28.09. 2020	1.1.8 Publikacje dotyczące obszaru LGD (K)	2	2	2	0	0
04-18.03.2021	1.1.10 Szlaki tematyczne Beskidu Wyspowego (K)	3	3	0	0	0
04-18.03.2021	1.2.1. Edukacja najmłodszych mieszkańców obszaru LGD, w tym: Działania mające wpływ na ochronę środowiska i/lub przeciwdziałające zmianom klimatu (K)	1	1	0	0	0
09-23.06. 2021	1.2.5 Wzmocnienie potencjału organizacji pozarządowych (G)	14	14	0	0	0
Razem liczba wniosków aplikacyjnych		185	168	93	8	1

*dotyczy wszystkich wniosków, również wykraczających poza limit;

**w przypadku grantów - liczba umów z grantobiorcami;

***w przypadku grantów – odwołania;

Źródło danych: dokumenty LGD Przyjazna Ziemia Limanowska, 2021.

Rzeczowa realizacja celów oraz przedsięwzięć LSR (stan na 31.05.2021)

Ocena postępu rzeczowo-finansowego w procesie wdrażania lokalnej strategii rozwoju pozwala sprawdzić na ile osiągnięte efekty korespondują z założeniami strategii, w tym z określonymi w trakcie tworzenia LSR wskaźnikami, jakie lokalna grupa działania spodziewa się osiągnąć. Ewaluacja jest więc możliwa na podstawie danych dotyczących wskaźników wartości produktu, przypisanych do poszczególnych przedsięwzięć na etapie tworzenia LSR. Zakładane wskaźniki są zatem narzędziem służącym ewaluacji postępów w realizacji strategii. Dlatego też umiejętny dobór wskaźników zwiększa możliwość dobrej orientacji w realizowaniu celów szczegółowych.

Analizując dane zamieszczone w tabeli można zauważyć, iż założone wskaźniki rezultatu dla celu szczegółowego *Przedsiębiorczy i turystyczny rozwój obszaru* zostały w dużym stopniu osiągnięte. Są jednakże przedsięwzięcia, których zakładane wskaźniki (według stanu na 31.05.2021) nie zostały jeszcze osiągnięte, np. przedsięwzięcie 1.1.12. Inkubator dotacji..., 1.1.14. Integracja branż... W przypadku celu szczegółowego drugiego związanego z kapitałem społecznym jako podstawą rozwoju, także większość wskaźników została już osiągnięta, ale np. w dwu planowanych przedsięwzięciach: 1.2.5. Wzmocnienie potencjału organizacji pozarządowych..., czy 1.2.10. Polsko-Fińska działalność promocyjna... wskaźniki te nie zostały jeszcze osiągnięte.

Badania IDI wykazały, że w czasie realizacji założonych w LSR wskaźników problemy pojawiały się rzadko i były one związane głównie z trudnościami związanymi z restrykcjami pandemicznymi. Problemy występowały w przypadku projektów, gdzie jednym z kryterium naboru były punkty przyznawane za termin realizacji. W takiej sytuacji wnioskowano o przesunięcie ich realizacji w czasie lub zmniejszenia wskaźnika ilościowego w zachowanym terminie. W takim przypadku LGD wydawała pozytywną decyzję, która stanowiła załącznik do pisma kierowanego do Urzędu Marszałkowskiego. Inny negatywny wpływ pandemii na działalność LGD – to problem ze zwołaniem posiedzenia rady, czy prowadzenia doradztwa bezpośredniego jeden dzień w roku na terenie każdej z gmin, ale była zgoda UM na prowadzenie spotkań czy warsztatów on-line. Zdaniem respondentów nie ma zagrożenia osiągnięcia wskaźników założonych w LSR, mimo, iż pracownicy biura nie mieli w tym okresie możliwości swobodnego przyjmowania beneficjentów. Obecnie LGD skupia się na projektach grantowych.

Tabela 16 Rzeczowa realizacja celów oraz przedsięwzięć LSR na obszarze LGD Przyjazna Ziemia Limanowska (stan na 31.05.2021)

Cel ogólny 1: AKTYWNY BESKID WYSPOWY													
Cel szczegółowy 1.1: Przedsiębiorczy i turystyczny rozwój obszaru													
Przedsięwzięcie	Wskaźniki produktu	Jednostka miary	Stan docelowy	Realizacja									
				2017		2018		2019		2020		31.05.2021	
				U	P	U	P	U	P	U	P	U	P
1.1.2 Rozwój infrastruktury niekomercyjnej wspierającej atrakcyjność turystyczną obszaru LGD	Liczba nowych lub zmodernizowanych obiektów infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej	szt.	11	4	0	14	3	14	14	14	14	14	14
1.1.9 Rozwój niekomercyjnej infrastruktury turystyczno-rekreacyjnej	Liczba nowych lub zmodernizowanych obiektów infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej	szt.	12	0	0	0	0	0	0	16	1	16	5
1.1.10 Szlaki tematyczne Beskidu Wyspowego	Liczba utworzonych szlaków Beskidu Wyspowego	szt.	6	0	0	0	0	0	0	2	0	5	1
1.1.13 Turystyczny Beskid Wyspowy i Gorce	Liczba zrealizowanych projektów współpracy z zakresu turystyki	szt.	6	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
1.1.1 Dobre praktyki w zakresie przedsiębiorczości - przykłady działań	Liczba spotkań informacyjno-konsultacyjnych LGD z mieszkańcami z zakresu przedsiębiorczości	szt.	5	0	0	0	0	0	0	0	0	11	11
1.1.12 Inkubator dotacji - udzielanie informacji i wsparcie w pozyskiwaniu środków zewnętrznych	Liczba podmiotów którym udzielono indywidualnego doradztwa	szt.	200	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
1.1.3 Rozwój podmiotów gospodarczych ważnych dla rozwoju regionu	Liczba operacji polegających na rozwoju istniejącego przedsiębiorstwa.	szt.	7	0	0	3	0	5	2	11	6	11	11

1.1.4 Rozwój działalności turystycznych i okołoturystycznych Beskidu Wyspowego, w tym: działania mające wpływ na ochronę środowiska i/lub przeciwdziałające zmianom klimatu i/lub działania ukierunkowane na innowacje	Liczba operacji polegających na rozwoju istniejącego przedsiębiorstwa z branży turystycznej i okołoturystycznej w tym: działania mające wpływ na ochronę środowiska i/lub przeciwdziałające zmianom klimatu i/lub działania ukierunkowane na innowacje	szt.	7	0	0	5	0	5	1	7	1	7	5
1.1.5 Tworzenie nowych podmiotów gospodarczych z branży innej niż turystyczna i okołoturystyczna	Liczba operacji polegających na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa z branży innej niż turystyczna i okołoturystyczna	szt.	4	2	0	3	2	4	3	4	4	4	4
1.1.6 Tworzenie nowych podmiotów gospodarczych przez osoby do 29. roku życia	Liczba operacji polegających na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa przez osoby do 29. roku życia	szt.	3	2	0	2	2	3	2	3	2	3	3
1.1.7 Tworzenie nowych podmiotów gospodarczych branży turystycznej i okołoturystycznej, w tym: działania mające wpływ na ochronę środowiska i/lub przeciwdziałające zmianom klimatu i/lub działania ukierunkowane na innowacje	Liczba operacji polegających na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa z branży turystycznej i okołoturystycznej, w tym: działania mające wpływ na ochronę środowiska i/lub przeciwdziałające zmianom klimatu i/lub działania ukierunkowane na innowacje	szt.	16	2	0	8	1	8	5	13	6	14	13
1.1.8 Publikacje dotyczące obszaru LGD	Liczba wydanych publikacji dotyczących obszaru LGD	szt.	6	0	0	0	0	4	0	4	4	8	5
1.1.11 Promocja i udostępnianie produktów lokalnych	Liczba wydarzeń z zakresu promocji i udostępniania produktów lokalnych	szt.	7	0	0	0	0	0	0	63	0	63	61

1.1.14 Integracja branż mających kluczowe znaczenie dla rozwoju obszaru: zakwaterowanie i usługi gastronomiczne, kultura, rozrywka i rekreacja, przetwórstwo przemysłowe	Liczba wydarzeń integrujących branże mających kluczowe znaczenie dla rozwoju obszaru	szt.	5	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Cel szczegółowy 1.2: Kapitał społeczny podstawą rozwoju obszaru													
1.2.1 Edukacja najmłodszych mieszkańców obszaru LGD, w tym: działania mające wpływ na ochronę środowiska i/lub przeciwdziałające zmianom klimatu	Liczba uczestników wydarzeń i zajęć warsztatowych skierowanych do najmłodszych mieszkańców obszaru LGD	szt.	350	0	0	0	0	0	0	282	0	402	282
1.2.4 Edukacja i promocja w zakresie dziedzictwa rękodzielniczego	Liczba wydarzeń edukacyjno-promocyjnych w zakresie dziedzictwa rękodzielniczego	szt.	5	0	0	0	0	0	0	59	0	59	59
1.2.5 Wzmocnienie potencjału organizacji pozarządowych	Liczba wspartych organizacji pozarządowych	szt.	12	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
1.2.6 Tworzenie infrastruktury niezbędnej do propagowania zdrowego stylu życia	Liczba powstałej infrastruktury niezbędnej do propagowania zdrowego stylu życia	szt.	6	0	0	5	0	6	2	6	5	6	6
1.2.7 Zagospodarowanie czasu wolnego mieszkańców	Liczba godzin zajęć	szt.	350	0	0	0	0	0	0	506	0	506	160
1.2.8 Zachowanie i promocja muzycznego dziedzictwa obszaru LGD	Liczba podmiotów promujących muzyczne dziedzictwo obszaru LGD, które otrzymały wsparcie w ramach realizacji LSR	szt.	7	0	0	7	0	7	5	7	7	7	7
1.2.3 Kultywowanie dziedzictwa kulinarnego regionu	Liczba wydarzeń kultywujących dziedzictwo kulinarne regionu	szt.	7	0	0	14	0	30	0	30	16	30	30
1.2.9 Inkubator Organizacji Pozarządowych - wsparcie doradcze	Liczba Organizacji Pozarządowych, którym udzielono indywidualnego doradztwa	szt.	50	0	0	0	0	50	0	50	0	50	50

1.2.11 Integracja i aktywizacja mieszkańców	Liczba spotkań informacyjno-konsultacyjnych LGD z mieszkańcami	szt.	15	5	0	5	2	5	3	5	5	5	5
1.2.10 Polsko-fińskie działania promocyjne lokalnych produktów żywnościowych szansą rozwoju lokalnych producentów	Liczba zrealizowanych projektów współpracy, w tym projektów współpracy międzynarodowej dotyczących produktów żywnościowych	szt.	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

Źródło danych: Dokumenty LGD Przyjazna Ziemia Limanowska, 2021.

Realizacja planu działania w ujęciu wskaźników budżetowych (stan na 31.05.2021)

Analizując budżet LGD Przyjazna Ziemia Limanowska zaplanowany na okres realizacji lokalnej strategii rozwoju można zauważyć, iż środki finansowe zostały podzielone między dwa cele szczegółowe w nieproporcjonalnej wielkości. Na realizację celu ogólnego „Aktywny Beskid Wyspowy” zaplanowano 11 554 000,00 PLN, natomiast na realizację pierwszego celu szczegółowego „Przedsiębiorczy turystyczny rozwój obszaru” zaplanowano 9 826 000,00 PLN, a drugiego celu szczegółowego „Kapitał społeczny podstawą rozwoju obszaru” – kwotę 1 728 000,00 PLN. Do końca maja 2021 roku przyznano na realizację przedsięwzięć 9 804 647,20 PLN.

W badanym okresie, **jak wynika z IDI**, LGD Przyjazna Ziemia Limanowska otrzymała bonus i jej LSR została przewalutowana. Otrzymane dodatkowe środki przeznaczono na ogólnodostępną infrastrukturę społeczną, np. siłownie zewnętrzne. Zdaniem respondentów pandemia CoViD-19 nie wpłynęła na realizację budżetu. Ale budżet był niewystarczający, ponieważ w okresie realizacji LSR zgłaszało się więcej potencjalnych beneficjentów niż było dostępnych środków finansowych na realizację poszczególnych rodzajów przedsięwzięć, szczególnie na podejmowanie i rozwój działalności gospodarczej. W przyszłości budżet na te przedsięwzięcia powinien zostać zwiększony, szczególnie na rozwój działalności gospodarczej o 30%.

Tabela 17 Finansowa realizacja celów oraz przedsięwzięć LSR na obszarze LGD Przyjazna Ziemia Limanowska, w latach 2016-2021 (stan na 31.05.2021)

Budżet w LSR	Postęp finansowy narastająco											
	2016		2017		2018		2019		2020		2021 (stan na 31.05.)	
	Pomoc przyznana	Pomoc wypłacona	Pomoc przyznana	Pomoc wypłacona	Pomoc przyznana	Pomoc wypłacona	Pomoc przyznana	Pomoc wypłacona	Pomoc przyznana	Pomoc wypłacona	Pomoc przyznana	Pomoc wypłacona
Cel szczegółowy 1: Aktywny Beskid Wyspowy (poziom realizacji – 85,0%)												
11 554 000,00	0,00	0,00	1 228 741,00	0,00	4 582 692,48	950 100,03	5 165 064,48	3 084 753,22	7 969 402,26	4 065 729,48	9 826 000,00	6 625 424,25
Przedsięwzięcia												
1.1.1. Dobre praktyki w zakresie przedsiębiorczości – przykłady działań												
20 000,00	0,00	0,00	0,00	0,00	10 000,00	10 000,00	20 000,00	10 000,00	20 000,00	20 000,00	20 000,00	20 000,00
1.1.2. Rozwój infrastruktury niekomercyjnej wspierającej atrakcyjność turystyczną obszaru LGD												
1 618 000,00	0,00	0,00	688 741,00	0,00	1 618 000,00	500 100,03	1 618 000,00	1 615 151,22	1 618 000,00	1 615 151,22	1 618 000,00	1 615 151,20
1.1.3. Rozwój podmiotów gospodarczych ważnych dla rozwoju regionu												
1 350 000,00	0,00	0,00	0,00	0,00	384 902,48	0,00	635 702,48	254 903,00	1 324 468,48	775 569,47	1 350 000,00	1 234 227,62
1.1.4. Rozwój działalności turystycznych i okołoturystycznych Beskidu Wyspowego												
1 720 000	0,00	0,00	0,00	0,00	1 359 790,00	0,00	1 359 790,00	294 699,00	1 639 162,00	294 699,00	1 639 162,00	824 487,26
1.1.5. Tworzenie nowych podmiotów gospodarczych z branży innej niż turystyczna												
280 000,00	0,00	0,00	140 000,00	0,00	210 000,00	140 000,00	280 000,00	210 000,00	280 000,00	280 000,00	280 000,00	280 000,00
1.1.6. Tworzenie nowych podmiotów gospodarczych przez osoby do 29 roku życia												
300 000,00	0,00	0,00	200 000,00	0,00	200 000,00	200 000,00	300 000,00	200 000,00	300 000,00	200 000,00	300 000,00	300 000,00
1.1.7. Tworzenie nowych podmiotów gospodarczych branży turystycznej												
1 600 000,00	0,00	0,00	200 000,00	0,00	800 000,00	100 000,00	800 000,00	500 000,00	1 300 000,00	600 000,00	1 600 000,00	1 200 000,00
1.1.8. Publikacje dotyczące obszaru LGD												
284 000,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	151 572,00	0,00	151 572,00	124 219,79	284 000,00	145 041,79
1.1.9. Rozwój niekomercyjnej infrastruktury turystyczno-rekreacyjnej												
1 720 000,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	985 997,78	176 090,00	1 720 000,00	824 487,26
1.1.10. Szlaki tematyczne Beskidu Wyspowego												
300 000,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	118 180,00	0,00	300 000,00	118 180,85

1.1.11. Promocja i udostępnianie produktów lokalnych												
233 000,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	232 022,00	0,00	233 000,00	63 848,27
1.1.12. Inkubator dotacji – udzielanie informacji i wsparcie w pozyskiwaniu środków zewnętrznych												
50 000,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	50 000,00	0,00
1.1.13. Integracja branż mających kluczowe znaczenie dla rozwoju obszaru: zakwaterowanie i usługi gastronomiczne, kultura, rozrywka i rekreacja, przetwórstwo przemysłowe												
50 000,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	50 000,00	0,00
Cel szczegółowy 2: Kapitał społeczny podstawą rozwoju obszaru (poziom realizacji – 100,0% zakontraktowanych przedsięwzięć)												
1 728 000,00	0,00	0,00	45 000,00	0,00	624 909,87	10 000,00	900 280,87	262 829,92	1 249 974,87	625 150,04	1 728 000,00	934 094,34
Przedsięwzięcia												
1.2.1. Edukacja najmłodszych mieszkańców obszaru LGD, w tym działania mające wpływ na ochronę środowiska i/lub przeciwdziałające zmianom klimatu												
176 000,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	116 049,00	0,00	176 000,00	77 916,78
1.2.2. Wydarzenie podsumowujące i nagradzające najaktywniejszych mieszkańców												
50 000,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	50 000,00	0,00	50 000,00	0,00	50 000,00	47 977,00
1.2.3. Kulturowanie dziedzictwa kulturalnego regionu												
233 000,00	0,00	0,00	0,00	0,00	112 940,00	0,00	228 312,00	0,00	228 312,00	113 661,00	233 000,00	193 506,00
1.2.4. Edukacja i promocja w zakresie dziedzictwa rękodzielniczego												
110 000,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	59 800,00	0,00	110 000,00	21 749,00
1.2.5. Wzmocnienie potencjału organizacji pozarządowych												
300 000,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	300 000,00	0,00
1.2.6. Tworzenie infrastruktury niezbędnej do propagowania zdrowego stylu życia												
300 000,00	0,00	0,00	0,00	0,00	237 979,00	0,00	297 978,00	117 979,00	297 978,00	237 537,27	300 000,00	297 536,27
1.2.7. Zagospodarowanie czasu wolnego												
175 000,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	173 845,00	0,00	175 000,00	21 458,30
1.2.8. Zachowanie i promocja muzycznego dziedzictwa obszaru LGD												
230 000,00	0,00	0,00	0,00	0,00	228 990,87	0,00	228 990,87	119 850,92	228 990,87	228 951,77	230 000,00	228 951,77
1.2.9. Inkubator organizacji pozarządowych – wsparcie doradcze												
50 000,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	50 000,00	00,00	50 000,00	0,00	50 000,00	0,00

1.2.10. Polsko-fińskie działania promocyjne lokalnych produktów żywnościowych szansą rozwoju lokalnych producentów												
59 000,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	59 000,00	0,00
1.2.11. Integracja i aktywizacja mieszkańców												
45 000,00	0,00	0,00	45 000,00	0,00	45 000,00	10 000,00	45 000,00	25 000,00	45 000,00	45 000,00	45 000,00	45 000,00
Rzazem cel ogólny: AKTYWNY BESKID WYSPOWY (poziom realizacji – 96,4% zakontraktowanych przedsięwzięć)												
11 554 000,00	0,00	0,00	1 273 741,00	0,00	5 207 602,35	960 100,03	6 065 345,35	3 347 583,14	9 219 377,13	4 710 879,52	11 135 584,00	7 595 518,59

Źródło: dane LGD Przyjazna Ziemia Limanowska, 2021.

Badania FGI przeprowadzone z zarządem i radą potwierdzają, iż diagnoza i cele postawione w LSR były dobrze przygotowane. Jakkolwiek pewne problemy pojawiły się w osiąganiu kamienia milowego. Porównując poprzedni okres finansowania z obecnym, respondenci wyrazili opinię, iż w poprzedniej perspektywie finansowej działalność LGD to była przede wszystkim praca społeczna. Skupiali się głównie na małych projektach. W przypadku analizowanej LGD przeznaczono w poprzednim okresie około 4 mln zł na małe projekty, które stały się zadaniem priorytetowym – zrealizowano ponad 120 małych projektów. Działania związane z przedsiębiorczością nie cieszyły się jednak dużym zainteresowaniem. Mimo, iż obszar LGD jest typowo turystycznym obszarem, przedsięwzięcia o charakterze turystycznym, wspierane w niewielkim zakresie nie wzbudzały zainteresowania z przyczyn obowiązku utworzenia i utrzymania miejsca pracy i stąd było wiele alokacji środków finansowych na inne działania. W obecnym okresie sytuacja się zmieniła – mniej wsparcia otrzymały gminy, zaplanowano 12 projektów grantowych wspierających NGOs, które później zmieniono na projekty konkursowe (dofinansowywane w kwocie 60 tys. zł) i szczególną uwagę zwrócono na przedsiębiorców. Okazało się to trafną decyzją, gdyż było duże zainteresowanie przedsiębiorców tym działaniem. Niestety poziom zawartych umów to około 50%. Przyczyną tego jest zniechęcenie długim okresem oczekiwania od złożenia wniosku do podpisania umowy – zdaniem badanych to okres nawet około roku, a w tym okresie nastąpił wzrost cen materiałów budowlanych i niejednokrotnie planowana inwestycja staje się niemożliwa do wykonania zgodnie z wnioskowanym projektem. Obecnie też jest pewien problem z przedsięwzięciami w zakresie turystyki, na którą LGD postawiła w strategii, ponieważ w diagnozie opracowanej w procesie budowy LSR było wyraźne zapotrzebowanie na tego typu przedsięwzięcia. Jednak, podobnie jak w poprzednim okresie programowania problemy z procesem procedowania wniosków aplikacyjnych pozostały te same (przede wszystkim zbyt długi okres procedowania). Pozytywnym efektem jest zakontraktowanie 93% środków, ale niestety jeszcze nie są one w pełni rozliczone. Ostatnio LGD Przyjazna Ziemia Limanowska otrzymała blisko 3 mln zł dodatkowych środków (najwięcej spośród wszystkich LGD w Małopolsce). Z uwagi jednak na bardzo krótki okres – w opinii zarządu i rady – może być problem z wykorzystaniem otrzymanych środków. Zgodnie bowiem z sugestią UM przeznaczono 60% tych środków na małą infrastrukturę, a 30% na branżę turystyczną, co zamyka się dodatkowymi 13 projektami. Największym wyzwaniem obecnie jest, jak to określili rozmówcy, „działanie równoległe w czasie przejściowym między kończącym się okresem programowania a kolejnym, kiedy należy skupić się na dokończeniu wdrażania LSR i opracowywania nowej strategii, a do tego doszły dyskusje o łączeniu LGD.” W mijającym okresie finansowania do LGD Przyjazna Ziemia Limanowska dołączyła gmina Laskowa, która odłączyła się od LGD Na Śliwkowym Szlaku, w skład której wchodziły gminy z powiatów brzeskiego, bocheńskiego i nowosądeckiego. Dołączenie gminy Laskowa do LGD Przyjazna

Ziemia Limanowska wpłynęło na poszerzenie obszaru, ale też na większą jego spójność geograficzną i przyrodniczą. Poszerzenie obszaru miało także implikacje w pracy biura LGD, gdyż przybyła jedna gmina i związana z tym konieczność rozszerzenia działań informacyjnych, komunikacyjnych i doradczych. Zwiększyła się też liczba składanych wniosków aplikacyjnych, co wymaga od pracowników biura większych nakładów pracy, ale zwiększył się też budżet LGD z uwagi na składkę członkowską wpłacaną przez gminę Laskowa. Jeśli chodzi o samą gminę Laskowa, to z **badania IDI** przeprowadzonych w biurze LGD i **badania FGI** przeprowadzonych z przedstawicielami zarządu i rady programowej LGD wynika, iż gmina Laskowa zyskała na zmianie przynależności, ponieważ „w LGD Przyjazna Ziemia Limanowska poczuła się bardziej u siebie”, gdyż sama leży na terytorium powiatu limanowskiego i dołączyła do LGD położonej na obszarze powiatu limanowskiego. Ponadto zdaniem uczestników badania ma tu także większą szansę wsparcia projektów, na realizację których składa wnioski aplikacyjne.

Jeśli chodzi o przyznane środki na realizację zadań zapisanych w LSR, to zdaniem zarządu i rady programowej powinny być one zwiększone. W ocenie respondentów są one efektywnie wykorzystywane, wpływają korzystnie na rozwój kulturowy i gospodarczy obszaru. Pozyskanie środków na wsparcie przedsięwzięć realizowanych na obszarze LGD nie jest łatwe. Samo opracowanie wniosku wymaga umiejętności, a potem jeszcze długi okres procedowania wniosku przed podpisaniem umowy. Znacznie łatwiej jest wspierać działania związane z projektami w zakresie kultywowania tradycji i kultury czy turystyki. Trudniejsze do pozyskania są środki na przedsięwzięcia w zakresie zakładania i rozwijania działalności gospodarczej – nie tylko z uwagi na długi okres procedowania wniosków aplikacyjnych, ale też na wymagania osiągnięcia odpowiednich wskaźników (np. utworzenie i utrzymanie miejsca pracy). Niewątpliwie wcześniej łatwiej było pozyskać wsparcie niż obecnie, ale nadal wsparcie to jest atrakcyjne dla potencjalnych beneficjentów. Mieszkańcy obszaru LGD Przyjazna Ziemia Limanowska są świadomi warunków, jakie muszą spełnić sięgając po wsparcie swych przedsięwzięć, a biuro LGD zawsze jest otwarte na klienta, świadcząc pomoc i doradztwo.

Jeśli chodzi o środowisko lokalne, to zdaniem zarówno pracowników biura, jak i organów statutowych LGD, jego opinie o działalności LGD są bardzo dobre. Współpraca ze środowiskiem jest również bardzo dobra. Biuro i organy statutowe LGD są kompetentne i zawsze służą pomocą. Pomysłów na projekty jest mnóstwo, jedynie często napływają pytania – dlaczego tak mało środków finansowych za pośrednictwem LGD na ich realizację? Podstawowym problem dla beneficjentów są procedury administracyjne instytucji zarządzającej środkami finansowymi. Procedury powinny być uproszczone, by nie piętrzyć problemów przed beneficjentami, a obdarzyć ich większym zaufaniem, bo takie podejście zapewne przyniesie większe efekty nie tylko w sensie perfekcyjnej realizacji projektu, ale także w sensie budowania dobrych relacji wzajemnych, inspiracji innych do działania i wzmacniania więzi społecznych.

5.3. Projekty współpracy

W okresie objętym analizą, LGD Przyjazna Ziemia Limanowska zaplanowała realizację dwóch projektów współpracy: (1) Skarby Beskidzkiej Miedzy; oraz (2) Turystyczny Beskid Wyspowy i Gorce. Oba te projekty są obecnie procedowane w Urzędzie Marszałkowskim.

Projekt "Skarby Beskidzkiej Miedzy" zakłada współpracę pomiędzy dwoma lokalnymi grupami działania LGD „Dolina Raby” oraz LGD „Przyjazna Ziemia Limanowska”, które sąsiadują ze sobą terytorialnie. Na obszarach obu partnerów znajduje się część Beskidów Zachodnich położona pomiędzy doliną Raby, a Kotliną Sądecką zwana Beskidem Wyspowym. Partnerzy projektu, poza wspólnym powiązaniem geograficznym, dostrzegają także duże bogactwo przenikających się kultur, tradycji kulinarnych, zwyczajów i tradycji lokalnych na ich obszarze. Obszar obu grup działania to region o bogatym dziedzictwie historii i kultury oraz niezwyklej walorach przyrodniczo-krajobrazowych. Oryginalne i wciąż kultywowane obyczaje oraz tradycje to część bogatego dziedzictwa kulturowego regionu. Partnerzy jednak w różny sposób wykorzystują swoje walory.

Celem projektu jest pomoc w bardziej dokładnej identyfikacji zachowanych tradycji (kulinarnych czy rękodzielniczych) oraz lepsze wykorzystanie walorów dzięki wymianie doświadczeń, podniesieniu wiedzy czy współpracy w ramach promocji. W ramach projektu zaplanowano działania zarówno przyczyniające się do zachowania lokalnego dziedzictwa (poszukiwanie wiedzy, informacji, uświadamianie mieszkańców, odnajdywanie własnej tożsamości, poznawanie historii regionu, m.in. organizacja warsztatów, konkursy w szkołach, imprezy kultywujące lokalne tradycje) oraz działania promocyjne, dzięki którym piękno regionu oraz bogactwo lokalnych produktów zauważą nie tylko mieszkańcy, ale także osoby z zewnątrz, które zechcą odwiedzić region, zakupić lokalne produkty, czy osiedlić się tutaj na stałe.

Jak już wspomniano wyżej, zakłada się, iż projekt pomoże w identyfikacji zasobów lokalnych opartych na tradycjach, kulturze, lokalnych smakach; przyczyni się także do kultywowania i rozpowszechniania bogatych tradycji, a także pozwoli na wymianę doświadczeń, zdobycie przydatnej wiedzy.

Projekt współpracy pn. *Turystyczny Beskid Wyspowy i Gorce* polega na promowaniu walorów turystycznych i przyrodniczych poprzez utworzenie infrastruktury turystycznej na obszarze trzech lokalnych grup działania. W ramach projektu powstanie 25 obiektów infrastruktury rowerowej, zostanie zorganizowana impreza promocyjna, oraz zaplanowano wydanie wspólnej ulotki, gadżetów promocyjnych i mapy dla obszaru partnerskiego. Partnerem wiodącym w projekcie jest LGD „Przyjazna Ziemia Limanowska”.

Planowany projekt jest projektem współpracy, który zakłada wspólne działania partnerów na rzecz osiągnięcia wspólnego celu. Samodzielna realizacja projektu w takim kształcie nie byłaby możliwa, ponieważ partnerzy w projekcie zakładają połączenie obszarów

trzech LGD w oparciu o funkcjonujące szlaki rowerowe wspólną infrastrukturą rowerową. Przez obszar LGD Przyjazna Ziemia Limanowska, LGD Dolina Raby oraz Nadwiślańska Grupa Działania „E.O. CENOMA” przebiegają szlaki rowerowe, które wzajemnie się ze sobą łączą. Obszar LGD Dolina Raby wraz z LGD Przyjazna Ziemia Limanowska połączony jest ze sobą wspólnym szlakiem rowerowym „Szlak Żeleńskich” przebiegającym od Niepołomic w kierunku Jodłownika. Przez obszar dwóch grup przebiega także Główny Szlak Karpacki, który przecina miejscowości na terenie LGD Dolina Raby (Rozdziele, Żegocina, Kamionna) i kolejno ciągnie się w kierunku LGD Przyjazna Ziemia Limanowska (Nowe Rybie, Jodłownik, Szczyrzyc). LGD Dolina Raby wraz z Nadwiślańską Grupą Działania „E.O. CENOMA” połączona jest między innymi szlakiem pn. Rowerowy Pierścień Solny „Salina Cracoviensis”, zarówno czerwonym szlakiem rowerowym, który biegnie od Nowego Wiśnicza w kierunku gmin Rzeszawa i Bochnia, jak i niebieskim szlakiem rowerowym, który przebiega przez gminy Biskupice i Gdów (LGD Dolina Raby), w kierunku gmin Bochnia i Drwinia (NGD „E.O. Cenoma”). Ponadto nawiązując do powstałej infrastruktury należy zaznaczyć, iż przy biegnących i projektowanych szlakach VeloMalopolska powstanie VeloRaba – Wiśłana Trasa Rowerowa. Na terenie partnerskich LGD, oprócz wytyczonych w terenie szlaków rowerowych jest bardzo uboga infrastruktura dla rowerzystów, brakuje miejsc obsługi rowerzystów. Zdaniem pracowników biura LGD, samorządy nie są zainteresowane realizacją projektów ponad powiatowych, które łączyłyby trzy główne szlaki Karpacki Szlak, szlak Salina Cracoviensis oraz Szlak Żeleńskich. Stąd pomysł tego projektu współpracy. Partnerzy projektu będą także realizować wspólne działania promocyjne, dzięki którym powstanie szlak wyznaczony na mapie od Limanowej do obszaru NGD E.O. Cenoma przez Dolinę Raby.

W ramach projektu przewidziano następujące działania: (a) Budowa infrastruktury turystycznej – powstanie wspólna sieć punktów postojowych na terenie trzech LGD w oparciu o istniejące lub projektowane szlaki łączące wszystkich partnerów; w ramach tworzonej infrastruktury wykonane zostaną tablice informacyjne, na których będzie umieszczona mapa z zaznaczonymi wszystkimi punktami utworzonymi w ramach projektu; (b) Wydanie mapy obszaru – mapa będzie obejmowała obszar wszystkich partnerów projektu, z wyznaczoną trasą na wspólnym obszarze oraz powstałymi punktami infrastruktury; (c) Wydanie ulotki promocyjnej – ulotka będzie zawierała propozycje wycieczek rowerowych na terenie partnerskich LGD wraz z informacjami o atrakcjach turystycznych; (d) Gadżety promocyjne - stworzone zostaną gadżety promujące sieć powstałej infrastruktury oraz cele projektu. Gadżety będą rozdysponowane podczas imprezy promocyjnej w ramach projektu oraz na innych eventach gminnych na terenie partnerów; (e) Impreza promocyjna – impreza będzie organizowana na terenie LGD Przyjazna Ziemia Limanowska, której celem będzie wypromowanie powstałej infrastruktury na terenie całego obszaru projektu. Partnerzy

projektu na wspólnym stoisku będą promować projekt i efekty projektu poprzez wspólną mapę, ulotkę oraz gadżety promocyjne.

W wyniku realizacji tego projektu współpracy przewidziano następujące korzyści dla obszaru: stworzenie wspólnej oferty szlaków rowerowych o różnej trudności w zależności od obszaru; powstanie 25 punktów postojowych z małą infrastrukturą, które zwiększą ruch rowerowy na wyznaczonych trasach rowerowych na obszarze trzech LGD, a przez to zostanie zwiększona promocja obszaru partnerskiego.

W badaniach IDI respondenci wskazali, że w przyszłości zapewne współpraca w ramach projektów współpracy będzie kontynuowana, ponieważ w procesie przygotowania projektów w mijającym okresie programowania finansowego współpraca ta układała się dobrze. Badani wyrażają nadzieję, iż w okresie 2021-2027 będą mieć taką szansę.

5.4. Działania poza RLKS

LGD Przyjazna Ziemia Limanowska w okresie wdrażania perspektywy finansowej 2014-2020 prowadziła siedem projektów poza programem LEADER.

Interesującym działaniem był projekt pn. *ŁowiMY lokalne talenty* (otwarty konkurs ofert pn. Każde dziecko ma talent). Jego idea opierała się na spotkaniach dzieci i młodzieży z przedstawicielami różnych zawodów, połączonych z warsztatami artystyczno-manualnymi. Efektami projektu były: identyfikacja uzdolnionych dzieci i młodzieży, odkrywanie talentów i predyspozycji i wykorzystanie ich do dalszego rozwoju, a także podtrzymywanie i rozwijanie indywidualnych zainteresowań i motywacji wśród młodych osób. Innym ciekawym działaniem projektem był również projekt pn. *maTEMATYKA INNOWATYKA*, organizowany przez Fundację mBanku w partnerstwie z Fundacją Dobra Sieć skierowany do dzieci i młodzieży. Jego efektem było poszerzenie wiedzy matematycznej nt. figur geometrycznych i otaczającego nas świata, usystematyzowanie podstawowych pojęć poprzez prace praktyczne; zwiększenie wiedzy uczestników spotkań nt. kredytów, pożyczek, lokat, oszczędności i innych form pozyskiwania i lokowania środków pieniężnych, a także doskonalenie umiejętności logicznego myślenia i pracy w grupie przy rozwiązywaniu krzyżówek matematycznych, logicznych zadań, zagadek matematycznych.

Wielkim sukcesem LGD Przyjazna Ziemia Limanowska była realizacja projektu pn. *Bo jak nie MY to kto?* Projekt finansowany był w ramach otwartego konkursu ofert na realizację w latach 2019-2020 zadań publicznych Województwa Małopolskiego w zakresie wspierania rodziny, działalności na rzecz integracji społecznej osób wykluczeniem społecznym, w tym osób starszych w ramach III edycji Budżetu Obywatelskiego Województwa Małopolskiego. Celem powyższego projektu było zwiększenie aktywności społecznej mieszkańców powiatu limanowskiego i powiatu gorlickiego w różnym przedziale wiekowym, począwszy od przedszkolaków po osoby dorosłe (w tym 50+). Poprzez zaplanowane działania z pewnością

wzrosła aktywność społeczna mieszkańców, aktywność ruchowa, nastąpił wzrost i poprawa zdrowia i kondycji fizycznej oraz świadomość mieszkańców w temacie zdrowego i aktywnego spędzania czasu wolnego.

W przeprowadzonych **badaniach metodą wywiadu pogłębianego** z pracownikami biura LGD podkreślano znaczenie dla rozwoju obszaru projektów finansowanych ze środków innych niż program LEADER. Wskazali oni, iż w ramach projektu pn. *Bo jak nie MY, to kto?* zrealizowano szereg działań takich jak:

- Działania w obszarze aktywności ruchowej, w tym: organizacja spotkań ze znanym sportowcem wraz z przeprowadzeniem lekcji wychowania fizycznego w szkołach dla dzieci/młodzieży;
- Działania w obszarze aktywności zdrowotnej, w tym organizacja warsztatów zdrowego żywienia;
- Działania w obszarze aktywności kulturalnej i kulinarnej, w tym: organizacja warsztatów kulinarnych gotowania potraw regionalnych, nauki gry na instrumentach muzycznych dla dzieci/młodzieży, organizacja koncertów;
- Działania w obszarze aktywności edukacyjnej, w tym: organizacja warsztatów z zakresu opieki nad zwierzętami, warsztatów dla hodowców pszczoł (w szczególności chcących rozpocząć hodowlę rasy kraińskiej (Car) linii DOBRA), warsztatów florystycznych dla dzieci i osób dorosłych (w tym osób 50+);
- Działania w obszarze aktywności ekologicznej – w tym: organizacja spotkań połączonych z warsztatami ekologicznymi dla dzieci;
- Działania w obszarze aktywności edukacyjno-kulinarnej regiony – w tym: organizacja warsztatów odtwarzania dawnych tradycji związanych z nauką obróbki mięsa i produkcji tradycyjnych wyrobów mięsnych tj. wędlin; organizacja dwudniowych warsztatów serowarskich;
- Działania w obszarze aktywności społecznej – w tym: zakupienie nowych, zautomatyzowanych defibrylatorów dwufazowych AED z możliwością pracy w trybie dla dorosłych i dla dzieci przy pomocy elektrod jednorazowych naklejanych na klatkę piersiową wraz z przeprowadzeniem szkoleń dotyczących udzielania pierwszej pomocy przedmedycznej. Respondenci stwierdzili, iż w przyszłości powinny być realizowane przez LGD projekty w ramach innych programów finansowych, np. budżetu obywatelskiego.

Biorąc pod uwagę realizację z powodzeniem projektów finansowanych poza RLKS, **w badaniach FGI** przeprowadzonych z przedstawicielami zarządu i rady LGD, postawiono pytanie o komercjalizację działalności w kolejnym okresie programowania. W odpowiedzi stwierdzono, że jak na razie nie rozważano takich kwestii. LGD Przyjazna Ziemia Limanowska ma zasoby własne pochodzące ze składek członkowskich. Poza tym nie ma pomysłów na taką działalność i nie ma też potrzeb jej wdrażania. Ale jeśli sytuacja będzie tego wymagać, to

pewnie takie pomysły się pojawiają. Przy tworzeniu LGD założeniem była działalność pobudzająca inicjatywy społeczeństwa i wejście w rolę pośrednika w pozyskiwaniu środków zewnętrznych. Respondenci stwierdzili, że „jeśli będzie potrzeba dorabiać poprzez działalność komercyjną, to być może będzie to działalność zorganizowana w formie spółdzielni socjalnej. Korzystnym byłoby, aby nie zmieniać pierwotnej roli LGD poprzez wprowadzanie konieczności samowystarczalności. Instytucje zarządzając powinny pozwolić LGD pełnić rolę inspirującą, działać na rzecz mieszkańców, LGD nie powinny zajmować się działalnością komercyjną i stawać się konkurencją dla podmiotów działających już na obszarze”.

Tabela 18 Projekty i działania realizowane przez LGD Przyjazna Ziemia Limanowska poza programem LEADER (stan na 31.05.2021)

Lp.	Program/Fundusz	Data realizacji działania	Opis działań	Osiągnięte wskaźniki	Czy działania są kontynuowane po zakończeniu realizacji projektu/działania? W jaki sposób?	Budżet całego projektu/działania* [PLN]
1.	Projekt pn. „Powrót tradycji do teraźniejszości”. Otwarty konkurs ofert Mecenat Małopolski	2017	Warsztaty kulinarne.	Wzrost wiedzy i umiejętności wśród uczestników biorących udział w warsztatach kulinarnych w postaci zapoznania się z przepisami potraw tradycyjnych, regionalnych oraz przepisów potraw łączących tradycje z nowoczesnością.	Ze względu na brak środków finansowych przeznaczonych na ten cel, działania nie są kontynuowane po zakończeniu realizacji projektu/działania.	7 000,00
2.	Projekt pn. „Wsi spokojna wsi wesola”. Otwarty konkurs ofert Małopolska. Czas na wieś.	22.06.2018 – 31.10.2018	Spotkania edukacyjne połączone z warsztatami artystyczno-manualnymi dla dzieci i młodzieży z obszaru działania Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania. Konkurs plastyczny o tej samej nazwie co projekt. Tematem konkursu było wykonanie pracy plastycznej dowolną techniką przedstawiającą życie na wsi, praktykowane tradycje, zwyczaje, obrzędy, prace polowe, a także obraz wsi widziany okiem uczestnika konkursu.	Przybliżenie młodym ludziom tj. dzieciom, młodzieży świata wiejskiej i leśnej przyrody, poprzez poznawanie go, dostrzegania jego piękna, kształtowanie mądrych i umiejętnego współżycia z przyrodą, rozwijanie poczucia troski i odpowiedzialności o lokalne środowisko przyrodnicze.	Ze względu na brak środków finansowych przeznaczonych na ten cel, działania nie są kontynuowane po zakończeniu realizacji projektu/działania.	8 000,00

3.	Projekt pn. „Piękna nasza Polska cała”. Otwarty konkurs ofert Małopolska moja wolność.	20.06-31.12.2018	<p>Spotkania historyczno-edukacyjne o tematyce niepodległościowej.</p> <p>Spacer Wolności po Limanowej, który swoim zakresem obejmował miejsca związane z Odzyskaniem przez Polskę Niepodległości.</p> <p>Konkurs recytatorski o nazwie „A ja jestem Polak mały” skierowany do dzieci.</p> <p>Konkurs na patriotyczne logo związane z obchodami niepodległości. Konkurs nie miał ograniczeń wiekowych.</p>	Kształtowanie postaw patriotycznych i obywatelskich oraz zachęcenie do działań zwiększających poziom wiedzy dotyczącej historii Polski wśród mieszkańców obszaru działania Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania „Przyjazna Ziemia Limanowska”.	Ze względu na brak środków finansowych przeznaczonych na ten cel, działania nie są kontynuowane po zakończeniu realizacji projektu/działania.	9 000,00
4.	Projekt pn. „Kreatywne babki to MY”. Otwarty konkurs ofert Mecenat Małopolski.	01.08-31.12.2018	<p>Warsztaty teatralno-aktorskie skierowane do członkiń kół gospodyń wiejskich z obszaru działania Stowarzyszenia LGD.</p> <p>Konkurs fotograficzny na najpiękniejszy bukiet z polnych kwiatów i ziół skierowany do Kół Gospodyń Wiejskich oraz do osób indywidualnych bez ograniczeń wiekowych zamieszkujących obszar działania Stowarzyszenia LGD.</p>	Utrzymanie tożsamości lokalnej i regionalnej poprzez zaplanowane działania projektowe tj. organizacje warsztatów teatralno-aktorskich, a także organizacje konkursu fotograficznego dedykowanego głównie członkiniom kół gospodyń wiejskich z obszaru Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania „Przyjazna Ziemia Limanowska”.	Ze względu na brak środków finansowych przeznaczonych na ten cel, działania nie są kontynuowane po zakończeniu realizacji projektu/działania.	10 000,00 zł
5	Projekt pn. „ŁowiMY lokalne talenty”. Otwarty konkurs ofert pn. Każde dziecko ma talent.	01.08-31.12.2018	<p>Spotkania z przedstawicielami różnych zawodów dla dzieci i młodzieży pn. „Co ze mnie wyrośnie” połączonych z warsztatami artystyczno-manualnymi.</p> <p>Przegląd artystyczny dla uzdolnionych dzieci i młodzieży – pn. „ŁowiMY lokalne talenty”.</p>	<p>Zorganizowanie działań służących odkrywaniu i rozwijaniu przez dzieci i młodzież talentów oraz kompetencji, a także rozwijanie ich zdolności i zainteresowań.</p> <p>Znalezienie i wydobywanie indywidualnych zdolności i predyspozycji każdego młodego</p>	Ze względu na brak środków finansowych przeznaczonych na ten cel, działania nie są kontynuowane po zakończeniu	15 000,00

				<p>człowieka oraz wykorzystanie ich dla jego lepszego rozwoju.</p> <p>Podtrzymywanie i rozwijanie indywidualnych zainteresowań i motywacji wśród młodych osób.</p>	realizacji projektu/działania.	
6	<p>Projekt pn. „maTEMATYKA INNOWATYKA”.</p> <p>Program organizowany przez Fundację mBanku w partnerstwie z Fundacją Dobra Sieć.</p>	03.09-31.12.2018	<p>Cykl spotkań o tematyce matematycznej skierowany do uczniów klas 7-8 szkół podstawowych i klas gimnazjalnych.</p> <p>Konkurs dla dzieci i młodzieży na najciekawszą konstrukcję geometryczną oraz konkurs na wiersz matematyczny.</p>	<p>Zwiększenie wiedzy matematycznej nt. figur geometrycznych i otaczającego nas świata, usystematyzowanie podstawowych pojęć poprzez prace praktyczne.</p> <p>Zwiększenie wiedzy uczestników spotkań nt. kredytów, pożyczek, lokat, oszczędności i innych form pozyskiwania i lokowania środków pieniężnych.</p> <p>Udoskonalenie umiejętności logicznego myślenia i pracy w grupie przy rozwiązywaniu krzyżówek matematycznych, logicznych zadań, zagadek matematycznych, itp.</p>	Ze względu na brak środków finansowych przeznaczonych na ten cel, działania nie są kontynuowane po zakończeniu realizacji projektu/działania.	8 000,00
7	<p>Projekt pn. „Bo jak nie MY to kto?”.</p> <p>Projekt finansowany w ramach otwartego konkursu ofert na realizację w latach 2019-2020 zadań publicznych Województwa Małopolskiego w zakresie wspierania rodziny,</p>	01.07.2019-30.11.2020	<p>Działania w obszarze aktywności ruchowej.</p> <p>Działania w obszarze aktywności zdrowotnej.</p> <p>Działania w obszarze aktywności kulturalnej i kulinarnej.</p> <p>Działania w obszarze aktywności edukacyjnej.</p> <p>Działania w obszarze aktywności ekologicznej.</p>	<p>Zwiększenie aktywności społecznej mieszkańców powiatu limanowskiego i powiatu gorlickiego w różnym przedziale wiekowym, począwszy od przedszkolaków po osoby dorosłe (w tym 50+).</p>	Ze względu na brak środków finansowych przeznaczonych na ten cel, działania nie są kontynuowane po zakończeniu realizacji projektu/działania.	400 000,00

	działalności na rzecz integracji społecznej osób wykluczeniem społecznym, w tym osób starszych w ramach III edycji Budżetu Obywatelskiego Województwa Małopolskiego.		Działania w obszarze aktywności edukacyjno-kulinarnej regionu. Działania w obszarze aktywności społecznej.			
--	--	--	---	--	--	--

*kwota dofinansowania z LSR

Źródło; dane LGD Przyjazna Ziemia Limanowska, 2021

5.5. Działalność Biura LGD

W rozdziale tym zaprezentowane zostaną informacje dotyczące działalności biura LGD, współpracy biura z organami statutowymi LGD (zarządem i radą) oraz podnoszenia poziomu kompetencji pracowników biura i organów statutowych. Przeanalizowana zostanie także działalność informacyjno-doradcza prowadzona przez biuro, zaprezentowane zostaną też wyniki badań IDI przeprowadzone z pracownikami biura oraz badań FGI z zarządem i radą programową LGD.

Działalność biura LGD

W biurze LGD zatrudnione są na stałe od 2016 roku trzy osoby – w okresie 2014-2020 następowała rotacja pracowników. **Jak wynika z badania IDI**, podział obowiązków w biurze wynika ze statutu, zapisów LSR oraz kompetencji pracowników. Jakkolwiek niektóre obowiązki (nieliczne) wykonują zamiennie. Rozkład czasu pracy na poszczególne obowiązki nie jest stały, zależy bowiem od głównego rodzaju działalności w danym okresie, np. w okresie naborów wniosków, większą część czasu pracy pracownicy biura przeznaczają na przygotowanie procesu naborów. Ogólnie czas pracy można podzielić na następujące główne czynności: doradztwo (średnio 40% czasu pracy), przygotowanie dokumentacji do naborów (40-50%), realizacja dodatkowych zajęć w biurze (około 10-15%), monitoring i inne prace (5%). A ponadto zaangażowanie czasowe zależy od pełnionej funkcji i kompetencji pracownika. Generalnie jeden z pracowników większą część czasu pracy poświęca na czynności związane z promocją, aktywizacją społeczną i monitoringiem, inny na przygotowanie naborów i dokumentacji z tym związanej. Doradztwo świadczą wszyscy pracownicy biura. Odbywa się ono głównie w biurze, lecz w okresie pandemii były to przede wszystkim porady telefoniczne. Pandemia pokrzyżowała nieco realizację planu komunikacji, ograniczyła wydarzenia promocyjne i utrudniła spotkania informacyjno-konsultacyjne.

Relacje pracowników biura z organami statutowymi LGD są dobre. Rada otrzymuje od biura wsparcie w postaci ścisłej współpracy techniczno-administracyjnej, biuro prowadzi szkolenia dla rady oraz świadczy pomoc techniczną i merytoryczną w ocenie wniosków. Natomiast zarząd otrzymuje wsparcie administracyjne i techniczne od pracowników biura, którzy wykonują zadania powierzone przez zarząd. Potwierdzają to **badania FGI** przeprowadzone z zarządem i radą LGD.

W kontekście organizacji i działalności biura LGD i jej organów zasadnym jest pytanie o podmiotowość rady LGD wobec dążeń do obiektywizacji kryteriów oceny projektów – czy w takiej sytuacji tzw. obiektywny system pozwala na subiektywne oceny wykorzystujące wysokie kompetencje członków rady (ich wiedzy i doświadczenia) w sprawiedliwej ocenie przedkładanych wniosków aplikacyjnych. Zapytano o to w **badaniach FGI** przedstawicieli rady.

Stwierdzili oni, iż mają stale poczucie braku zaufania do ich ocen. Nie wykluczają, iż pewne sztywne kryteria byłyby przydatne w obiektywizacji wniosków, ale nie powinny one stanowić więcej niż 30% ogółu kryteriów. Kryteria, które ustawione są – jak to stwierdzili – pod sztuczną inteligencję, de facto eliminują radę z procesu oceny. Nie było to jednomyślne stanowisko wszystkich uczestników badania. Były bowiem też inne opinie, stwierdzające, iż obecnie każdy oceniany przez radę wniosek jest szczegółowo analizowany, dyskutowany, a decyzja przyjmowana na drodze konsensusu. Rolą rady jest wybór dobrego projektu („a nie podpisanie listy obecności na posiedzeniu”). Rada bierze odpowiedzialność za swoje decyzje i obecnie ma moc decyzyjną i może wpłynąć (oczywiście w ramach prawnych zasad proceduralnych) na lepsze wybory projektów. Problemem są odwołania od decyzji rady, ponieważ urząd marszałkowski uznaje wszystkie protesty, nie chcąc brać na siebie odpowiedzialności. Czasem bywa tak, iż firma przygotowuje projekt spełniający wymagania kryterium oceny punktowej i mimo, iż jest słabszy od innych projektów zostaje zakwalifikowany, ponieważ uzyskał odpowiednią liczbę punktów. Pod wpływem sugestii UM, LGD zdecydowała się wycofać niemierzalne kryteria oceny i efekt w niektórych przypadkach jest taki, że wygrywają mniej atrakcyjne z punktu widzenia rozwoju lokalnego projekty, ale spełniające kryteria punktowe. Korzystniej byłoby zastosować procedurę oceny jak w przypadku projektów euroregionalnych, kiedy rada mogła dodać jeden punkt najlepszemu jej zdaniem projektowi, w przypadku kiedy dwa lub więcej projektów uzyskało identyczną liczbę punktów. Można by w ocenie jakości projektu brać pod uwagę np. efekt oddziaływania projektu, którego nie da się wycenić w punktach. Konkludując, podmiotowość rady programowej LGD istnieje, ale nie zawsze jest właściwie postrzegana przez urzędników UM.

Szkolenia pracowników i członków organów statutowych LGD

W okresie objętym analizą, pracownicy biura LGD Przyjazna Ziemia Limanowska uczestniczyli w 25 szkoleniach. Tematyka największej liczby szkoleń związana była z zasadami przygotowania lokalnych strategii rozwoju, podstaw prawnych przygotowania wniosków aplikacyjnych i dokumentacji rozliczeniowej oraz procesu wdrażania LSR, szkolenie z zakresu prawnych aspektów funkcjonowania organizacji pozarządowych, zakładania działalności gospodarczej oraz działalności jednostek sektora finansów publicznych, procedur oceny i wyboru projektów, zasad stosowania RODO, prawa budowlanego, a także szkolenia z zasad monitoringu i ewaluacji LGD i LSR.

Natomiast członkowie organów statutowych LGD uczestniczyli w 15 szkoleniach, głównie z zakresu procedur oceny oraz wyboru projektów do finansowania w ramach LSR, a także procedur oceny oraz wyboru projektów do finansowania w ramach LSR w kontekście RODO, a także prawnych aspektów funkcjonowania organizacji pozarządowych.

W badaniach IDI pracownicy biura jako najbardziej przydatne wskazali szkolenia z zakresu procedur oceny wniosków aplikacyjnych, procedur realizacji projektów, regulacji prawnych dotyczących funkcjonowania organizacji pozarządowych, prawa budowlanego, księgowości, oraz możliwości i zasad pozyskiwania funduszy zewnętrznych. W przypadku organów statutowych pracownicy biura uznali także szkolenia z zakresu procedur oceny i wyboru wniosków aplikacyjnych – jakkolwiek ich zdaniem organy władz są bardzo kompetentne i w dużym stopniu samodzielne, niemniej zawsze na początku nowego okresu programowania finansowego tego typu szkolenia są bardzo przydatne. Co do przyszłości, to oczekiwania pracowników są związane głównie ze szkoleniami z zakresu prawnych aspektów funkcjonowania NGOs.

Tabela 19 Szkolenia pracowników LGD Przyjazna Ziemia Limanowska w okresie 01.01.2016-31.05.2021

Data szkolenia	Temat szkolenia	Wykonawca szkolenia	Liczba przeszkolonych pracowników LGD
Szkolenia pracowników			
07.11.2016	Szkolenie komputerowe Program MS Word	mgr Maria Pogórna	5
06.12.2016	Ochrona z zakresu danych osobowych	Marcin Oleksy – radca prawny	4
14.12.2016	Procedury oceny i wyboru projektów w ramach PROW na lata 2014-2020 w celu sprawnego wdrażania LSR	Janusz Pazdan – dyrektor Biura LGD „Przyjazna Ziemia Limanowska”	3
28.12.2016	Ochrona z zakresu danych osobowych	Marcin Oleksy – radca prawny	1
28.12.2016	Szkolenie Komputerowe Program MS Excel	mgr Maria Podgórna	5
21.02.2017	Prawo budowlane po zmianie od 1 stycznia 2017	Andrzej Sułkowski – technik budowlany	5
28.02.2017	Zasady konkurencyjności w PROW 2014-2020	Andrzej Sułkowski – technik budowlany	4
11.09.2017	Procedury oceny i wyboru projektów w ramach PROW na lata 2014-2020 w celu sprawnego wdrażania LSR	Janusz Pazdan – dyrektor biura LGD „Przyjazna Ziemia Limanowska”	3
10.10.2017	Prawne aspekty funkcjonowania organizacji pozarządowych, zakładania działalności gospodarczej oraz działalności jednostek sektora finansów publicznych	Marcin Oleksy - radca prawny	4
15.12.2017	Procedury oceny i wyboru projektów w ramach PROW na lata 2014-2020 w celu sprawnego wdrażania LSR	Patryk Paszkot – Dyrektor Biura LGD „Dolina Raby”	5
15.03.2018	Pozyskiwanie funduszy zewnętrznych	Paweł Tokarczyk – pracownik Starostwa Powiatowego w Limanowej	3
07.06.2018	„RODO- Rozporządzenie o Ochronie Danych osobowych – Wszystko o wpływie nowego unijnego rozporządzenia na porządek prawny w Polsce. Obowiązuje od 25 maja 2018 r.”	Marcin Oleksy – radca prawny	4

10.09.2018	„RODO- Rozporządzenie o Ochronie Danych osobowych – wszystko o wpływie nowego unijnego rozporządzenia na porządek prawny w Polsce. Obowiązuje od 25 maja 2018 r.”	Janusz Pazdan – dyrektor biura LGD „Przyjazna Ziemia Limanowska”	3
17.09.2018	„Procedury oceny i wyboru projektów w ramach PROW na lata 2014-2020 w celu sprawnego wdrażania LSR”	Patryk Paszkot – dyrektor biura LGD „Dolina Raby”	6
17.09.2018	„Zasady Ewaluacji LGD i LSR”	Patryk Paszkot – dyrektor biura LGD „Dolina Raby”	6
21.12.2018	„Zasady realizacji operacji własnych i projektów współpracy”	Janusz Pazdan – dyrektor biura LGD „Przyjazna Ziemia Limanowska”	5
17.05.2019	„Procedury oceny i wyboru projektów w ramach PROW na lata 2014-2020 w celu sprawnego wdrażania LSR”	Janusz Pazdan – dyrektor biura LGD „Przyjazna Ziemia Limanowska”	5
12.11.2019	„RODO-Rozporządzenie o Ochronie Danych Osobowych”	Janusz Pazdan – dyrektor biura LGD „Przyjazna Ziemia Limanowska”	3
10.12.2019	Szkolenie przygotowawcze z zakresu procedury i wyboru projektów w ramach PROW na lata 2014-2020 w celu sprawnego wdrażania LSR”	Janusz Pazdan – dyrektor biura LGD „Przyjazna Ziemia Limanowska”	4
19.12.2019	Zasady księgowości w organizacjach pozarządowych	mgr Anna Sułkowska – biegły rewident	5
28.05.2020	Szkolenie przygotowawcze z zakresu procedury i wyboru projektów w ramach PROW na lata 2014-2020 w celu sprawnego wdrażania LSR”	Janusz Pazdan – dyrektor biura LGD „Przyjazna Ziemia Limanowska”	2
23.09.2020	Prawo budowlane – zmiany z dnia 19.09.2020r.	Renata Syktus-Furgał – radca prawny	3
16.12.2020	Prowadzenie księgowości przez organizacje pozarządowe- uproszczona ewidencja przychodów i kosztów	mgr Anna Sułkowska – biegły rewident	3
22.03.2021	Podstawowe obowiązki pracownika, RODO- procedury obowiązujące w miejscu pracy	Renata Syktus-Furgał – radca prawny	5
18.05.2021	Szkolenie przygotowawcze z zakresu procedury i wyboru projektów w ramach PROW na lata 2014-2020 w celu sprawnego wdrażania LSR”	Janusz Pazdan – dyrektor biura LGD „Przyjazna Ziemia Limanowska”	2

Tabela 20 Szkolenia członków organów LGD

Data szkolenia	Temat szkolenia	Wykonawca szkolenia	Liczba przeszkolonych	
			Członków zarządu	Członków rady
14.12.2016	„Procedury oceny i wyboru projektów w ramach PROW na lata 2014-2020 w celu sprawnego wdrażania LSR”	Janusz Pazdan – dyrektor biura LGD „Przyjazna Ziemia Limanowska”	0	14
11.08.2017	Szkolenia Rad Programowych	Zbigniew Jeremenko – prezes zarządu Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania "Perły Beskidu Sądeckiego"	2 (w tym 1 prac. biura)	14
11.09.2017	„Procedury oceny i wyboru projektów w ramach PROW na lata 2014-2020 w celu sprawnego wdrażania LSR”	Janusz Pazdan – dyrektor biura LGD „Przyjazna Ziemia Limanowska”	0	6
10.10.201	„Prawne aspekty funkcjonowania organizacji pozarządowych, zakładania działalności gospodarczej oraz działalności jednostek sektora finansów publicznych”	Marcin Oleksy – radca prawny	0	8
15.12.201	„Procedury oceny i wyboru projektów w ramach PROW na lata 2014-2020 w celu sprawnego wdrażania LSR”	Patryk Paszkot – dyrektor biura LGD „Dolina Raby”	0	9
24.05.2018	„RODO- Rozporządzenie o Ochronie Danych osobowych – wszystko o wpływie nowego unijnego rozporządzenia na porządek prawny w Polsce. Obowiązuje od 25 maja 2018 r.”	Marcin Oleksy – radca prawny	0	5
17.09.2018	„Procedury oceny i wyboru projektów w ramach PROW na lata 2014-2020 w celu sprawnego wdrażania LSR”	Patryk Paszkot – dyrektor biura LGD „Dolina Raby”	0	8
17.09.2018	„Zasady Ewaluacji LGD i LSR”	Patryk Paszkot – dyrektor biura LGD „Dolina Raby”	0	8

19.12.2018	„Procedury oceny i wyboru projektów w ramach PROW na lata 2014-2020 w celu sprawnego wdrażania LSR”	Janusz Pazdan – dyrektor biura LGD „Przyjazna Ziemia Limanowska”	0	7
08.05.2019	Szkolenie przygotowawcze z zakresu procedury i wyboru projektów w ramach PROW na lata 2014-2020 w celu sprawnego wdrażania LSR”	Janusz Pazdan – dyrektor biura LGD „Przyjazna Ziemia Limanowska”	0	8
10.12.2019	Szkolenie przygotowawcze z zakresu procedury i wyboru projektów w ramach PROW na lata 2014-2020 w celu sprawnego wdrażania LSR”	Janusz Pazdan – dyrektor biura LGD „Przyjazna Ziemia Limanowska”	0	9
28.05.2020	Szkolenie przygotowawcze z zakresu procedury i wyboru projektów w ramach PROW na lata 2014-2020 w celu sprawnego wdrażania LSR”	Janusz Pazdan – dyrektor biura LGD „Przyjazna Ziemia Limanowska”	0	5
30.09.2020	Szkolenie przygotowawcze z zakresu procedury i wyboru projektów w ramach PROW na lata 2014-2020 w celu sprawnego wdrażania LSR”	Janusz Pazdan – dyrektor biura LGD „Przyjazna Ziemia Limanowska”	0	7
25.03.2021	Szkolenie przygotowawcze z zakresu procedury i wyboru projektów w ramach PROW na lata 2014-2020 w celu sprawnego wdrażania LSR”	Janusz Pazdan – dyrektor biura LGD „Przyjazna Ziemia Limanowska”	0	1
18.05.2021	Szkolenie przygotowawcze z zakresu procedury i wyboru projektów w ramach PROW na lata 2014-2020 w celu sprawnego wdrażania LSR”	Janusz Pazdan – dyrektor biura LGD „Przyjazna Ziemia Limanowska”	0	10

Źródło: opracowanie LGD Przyjazna Ziemia Limanowska, 2021.

Realizacja planu komunikacji w ujęciu wskaźnikowym

Niezbędnym warunkiem osiągnięcia celów założonych w LSR jest prawidłowo przygotowany i realizowany plan komunikacji. O rozpoczęciu realizacji działań zapisanych w strategii poinformowano potencjalnych beneficjentów poprzez rozpoczęcie działań w ramach kampanii informacyjnej rozpoczętej w 2016 roku na temat głównych założeń LSR na lata 2016-2022. Narzędziami wykorzystanymi w tej kampanii były m.in. ogłoszenia na tablicach informacyjnych, artykuły na stronach internetowych LGD i urzędów gmin wchodzących w skład LGD, artykuły w prasie lokalnej, spotkania informacyjno-konsultacyjne, dyżury pracowników, spotkania doradcze, a także ankiety. Sukcesywnie w każdym roku informowano też o warunkach i sposobach realizacji projektów, możliwości samozatrudnienia, czy też wzięcia udziału w działaniach kwalifikacyjnych w ramach realizowanych projektów, prezentowano realizowane projekty oraz efekty już zrealizowanych projektów. We wszystkich tych działaniach komunikacyjnych wykorzystywano szeroką gamę środków i narzędzi komunikacji.

Analiza danych zawartych w tabeli wskazuje, iż LGD Przyjazna Ziemia Limanowska wykorzystywała wszystkie zaplanowane sposoby komunikowania, jakkolwiek część z nich stosowana była z większą częstotliwością, a niektóre okazjonalnie. Wiele narzędzi komunikowania było typowymi, powszechnie stosowanymi – i one sprawdzały się najbardziej **w opinii pracowników biura LGD**. Informacje zamieszczane na stronach internetowych także zyskiwały coraz większą popularność (np. artykuły na stronach internetowych, czy informacje na profilu społecznościowym). Prowadzone ankiety były swoistym narzędziem monitorowania efektów planu komunikacji, ale także podstawą do wprowadzania zmian. Korzystanie z wielu sposobów i narzędzi komunikacji sprzyja dotarciu do szerokiego spektrum grup wiekowych, zawodowych, defaworyzowanych itp. w społeczności lokalnej. Wszystkie działania komunikacyjne były monitorowane m.in. poprzez ankiety, różnego typu informacje zwrotne, artykuły zawierające informacje o postępach wdrażania LSR. W przyszłości – zdaniem respondentów – w planie komunikowania powinny się znaleźć podobne działania jak w mijającym okresie wdrażania.

Plan komunikacji opracowany przez LGD Przyjazna Ziemia Limanowska i jego realizację prezentuje tabela.

Tabela 21 Plan działań komunikacyjnych LGD Przyjazna Ziemia Limanowska w okresie wdrażania LSR

Działanie komunikacyjne	Nazwa wskaźnika	Docelowa wartość wskaźnika	Wartość wskaźnika osiągnięta na dzień:					
			31.12. 2016	31.12. 2017	31.12. 2018	31.12. 2019	31.12. 2020	31.05. 2021
Ogłoszenia na tablicach informacyjnych i/lub w siedzibach instytucji użyteczności publicznej	Liczba instytucji w których umieszczono ogłoszenie	18	19	20	18	29	20	18
Artykuły na stronie internetowej LGD	Liczba artykułów na stronie www.lgdlimanowa.eu	10	32	50	87	53	36	23
Artykuły na stronach internetowych urzędów gmin i miejsc użyteczności publicznej z linkiem do www LGD	Liczba stron internetowych na których zamieszczono artykuł	9	14	15	18	18	9	9
Artykuły na profilu LGD na portalu społecznościowym	Liczba artykułów na profilu społecznościowym	10	21	34	92	30	25	9
Spotkanie informacyjne otwarte w każdej gminie LGD	Liczba spotkań	9	9	9	9	9	0	0
Dyżur pracownika LGD w poszczególnych gminach w wyznaczonych terminach	Liczba dyżurów pracowników LGD	9	9	9	9	9	0	0
Bezpłatny biuletyn LGD w wersji papierowej i elektronicznej dystrybuowany na obszarze LGD	Liczba wydanych biuletynów	5 000	5 000	5 000	5 000	5 000	5 000	0
Ankiety oceniające poziom zadowolenia z działań informacyjnych i doradczych	Liczba wypełnionych ankiet	200	314	289	276	205	102	58

Informacja i doradztwo w siedzibie LGD (osobiste, telefoniczne, e-mailowe) oraz na obszarze LSR	Liczba udzielonych porad	200	205	379	243	233	126	77
Dostępność pracownika online na stronie internetowej LGD/ portalu społecznościowym	Liczba godzin dostępności pracownika/ dzień	2	2	2	2	2	2	2
Ankieta elektroniczna rozsyłana na adresy e-mail wnioskodawców	Liczba elektronicznych ankiet	1	1	1	1	1	1	1
Materiał informacyjny w portalach związanych z obszarem objętym LSR	Liczba portali internetowych na których zamieszczono artykuł	1	2	1	1	1	1	0
Materiał informacyjny w prasie obejmującej obszar LSR	Liczba gazet/prasy w których zostanie zamieszczony materiał informacyjny	5	5	6	5	5	5	0

Źródło: opracowanie LGD Przyjazna Ziemia Limanowska, 2021.

W kontekście planu komunikowania warto spojrzeć na informowanie mieszkańców obszaru LGD Przyjazna Ziemia Limanowska o działaniach LGD. Wyniki badań ankietowych przeprowadzonych wśród mieszkańców obszaru (uczestniczyło w nich 107 osób) wskazują, iż najbardziej skutecznymi formami informacji o działaniach prowadzonych przez LGD Przyjazna Ziemia Limanowska okazały się: odwiedzanie strony internetowej LGD (97 odpowiedzi „tak”), a następnie odwiedzanie stoiska LGD na imprezach lokalnych i festynach (74 odpowiedzi „tak”), czytanie publikacji w prasie (73 odpowiedzi „tak”) oraz czytanie informacji na stronie internetowej swojej gminy (72 odpowiedzi ze wskazaniem „tak”). Najmniej osób wskazało informacje od znajomych czy rodziny (59).

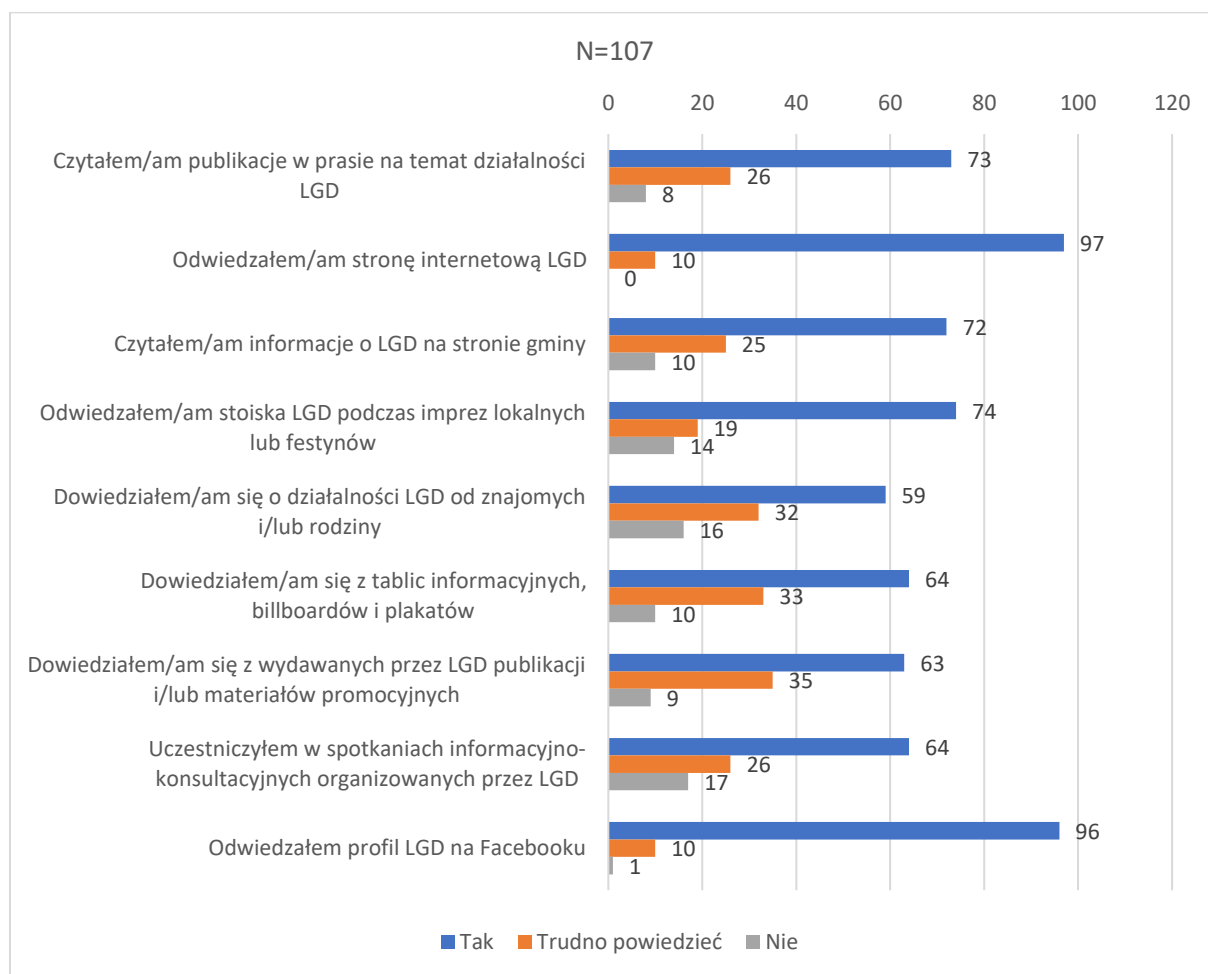
Wyniki badań mogą być przydatne dla twórców kolejnej strategii rozwoju przy budowaniu planu komunikowania. Powinny także być wzięte pod uwagę przez biuro LGD przy wprowadzaniu ewentualnych korekt do planu komunikowania.

Tabela 22 Sposoby transferu informacji do ogółu mieszkańców o działaniach LGD – opinie mieszkańców obszaru LGD Przyjazna Ziemia Limanowska

Sposoby transferu informacji do beneficjentów o naborze wniosków aplikacyjnych	Wskazania źródeł informacji			N
	Tak	Trudno powiedzieć	Nie	
Czytanie publikacji w prasie na temat działalności LGD	73	26	8	107
Odwiedzanie strony internetowej LGD	97	10	0	107
Czytanie informacji o LGD na stronie gminy	72	25	10	107
Odwiedzanie stoiska LGD podczas imprez lokalnych lub festynów	74	19	14	107
Informacje o działalności LGD od znajomych i/lub rodziny	59	32	16	107
Informacje z tablic informacyjnych, billboardów i plakatów	64	33	10	107
Informacje z wydawanych przez LGD publikacji i/lub materiałów promocyjnych	63	35	9	107
Uczestnictwo w spotkaniach informacyjno-konsultacyjnych organizowanych przez LGD	64	26	17	107
Odwiedzanie profilu LGD na Facebooku	96	10	1	107

Źródło: Socjometr, badania własne, 2021.

Wykres 8 Sposoby transferu informacji do ogółu mieszkańców o działaniach LGD – opinie mieszkańców obszaru LGD Przyjazna Ziemia Limanowska

Źródło: Socjometr, badania własne, 2021.

Realizacja doradztwa przez biuro LGD

Doradztwo – jedna z efektywnych metod komunikowania – realizowane przez biuro LGD Przyjazna Ziemia Limanowska zamyka się liczbą 1 263 podmiotów, które skorzystały z porad w analizowanym okresie (stan na 31.05.2021). Największą liczbę porad indywidualnych udzielono w biurze LGD (1060 porad), w tym najwięcej w pierwszych czterech latach realizacji strategii. Najmniejszym zainteresowaniem cieszyły się porady udzielane pocztą elektroniczną i przez Internet. Skorzystało z nich w całym okresie jedynie 33 osoby. Liczba porad udzielonych w biurze znacznie spadła w latach 2020-2021, co zapewne ma związek z pandemią CoViD-19. Ale również w tym samym okresie liczba porad udzielanych drogą telefoniczną czy mailową nie wzrosła, jak można by się spodziewać.

Tabela 23 Liczba podmiotów, które skorzystały z doradztwa świadczonego przez biuro LGD Przyjazna Ziemia Limanowska w okresie 31.12.2016-31.05.2021

Wyszczególnienie	Dane na dzień						Ogółem w okresie 2016-2021
	31.12. 2016	31.12. 2017	31.12. 2018	31.12. 2019	31.12. 2020	31.05. 2021	
Liczba podmiotów, którym udzielono indywidualnego doradztwa w biurze	185	300	210	205	102	58	1 060
Liczba podmiotów, którym udzielono indywidualnego doradztwa udzielonych telefonicznie	15	70	26	24	22	13	170
Liczba podmiotów, którym udzielono indywidualnego doradztwa mailowo/ przez Internet	5	9	7	4	2	6	33
Ogółem liczba podmiotów, którym udzielono indywidualnego doradztwa	205	379	243	233	126	77	1 263

Źródło: dokumentacja LGD Przyjazna Ziemia Limanowska, 2021.

Badania IDI wykazały, iż dla potrzeb prowadzenia doradztwa pracownicy LGD Przyjazna Ziemia Limanowska posiadają odrębne pomieszczenie w biurze LGD. Poza spotkaniami w biurze, doradztwo prowadzone było w obiektach jednostek administracji samorządowej na terenach gmin wchodzących w skład LGD, czy przy okazji spotkań eventowych. Pandemia CoViD-19 nieco pokrzyżowała plany doradcze, ale w tym okresie wykorzystywano zarówno środki pośredniej komunikacji z potencjalnymi beneficjentami, a także prowadzono nadal doradztwo bezpośrednie, po wcześniejszym umówieniu się z pracownikiem biura i przy zachowaniu nałożonego przez rząd wymogu stosowania środków ostrożności. Mieszkańcy obszaru LGD bardzo chętnie korzystali z doradztwa i w ocenie respondentów, wnioskodawcy, którzy korzystali z doradztwa przygotowywali wnioski aplikacyjne bardzo dobrze pod względem jakościowym. Oceniając wnioski składane przez trzy sektory, respondenci wskazali na bardzo wysoką jakość przygotowanych wniosków przez samorządy lokalne, które zatrudniają specjalistów do spraw pozyskiwania funduszy pozabudżetowych na realizację projektów gminnych. Na pytanie o możliwości usprawnienia doradztwa w przyszłości, respondenci stwierdzili, iż powinno się zwiększyć liczbę porad udzielanych drogą elektroniczną (poczta e-mailowa) oraz przez rozszerzenie dostępu do portali społecznościowych.

Badania FGI potwierdziły te opinie, jakkolwiek respondenci odnieśli się bardziej do różnic ilościowych. Zauważyli różnice w liczbie składanych wniosków aplikacyjnych między

sektorem samorządowym, biznesowym i pozarządowym. Dla przykładu podano gminę Tymbark, określoną jako „bogata”, w której jest mniejsze zainteresowanie wsparciem projektów. Natomiast z gmin określonych jako „biedne” tych wniosków jest dużo – dla przykładu z gminy Słopnice jest dużo wniosków z organizacji pozarządowych, a jeśli chodzi o przedsiębiorców i samorząd to największą aktywnością w tym względzie wyróżnia się gmina Laskowa (to ta gmina dołączyła do LGD Przyjazna Ziemia Limanowska). Różnice zauważalne są także w jakości przygotowania wniosków aplikacyjnych – respondenci łączą je z uczestnictwem w szkoleniach, np. w Limanowej uczestniczy duża liczba potencjalnych beneficjentów, a najmniej w Tymbarku i to przekłada się później na jakość opracowanych wniosków. Ponadto respondenci wskazali, iż mniejsze zainteresowanie przedsiębiorców z Tymbarku związane jest z ograniczonymi możliwościami wsparcia ich projektów za pośrednictwem LGD (z uwagi na szerokie spektrum ich zadań projektowych i wynikające stąd potrzeby wyższego wsparcia niż jest to możliwe za pośrednictwem LGD), stąd częściej sięgają oni po wsparcie do innych źródeł.

W badaniach ankietowych przeprowadzonych wśród beneficjentów uczestniczyło 78 osoby. Badania te wykazały, iż większość beneficjentów ocenia pozytywnie doradztwo świadczone przez biuro LGD. Przy każdym zakresie wsparcia i na każdym etapie realizacji operacji odpowiedzi „zdecydowanie tak” osiągały wartość od 73 do 76, a „raczej tak” od 2 do 5). Żaden z beneficjentów nie wyraził swego niezadowolenia z udzielanego doradztwa przez pracowników biura LGD Przyjazna Ziemia Limanowska. Biorąc pod uwagę oceny doradztwa wystawione przez beneficjentów działań LGD można postawić tezę, iż kompetencje doradców są wysokie zarówno w odniesieniu do doradztwa na etapie składania wniosków aplikacyjnych, jak i na etapie realizacji projektu oraz na etapie rozliczania operacji.

Tabela 24 Ocena wsparcia udzielonego beneficjentowi przez LGD Przyjazna Ziemia Limanowska

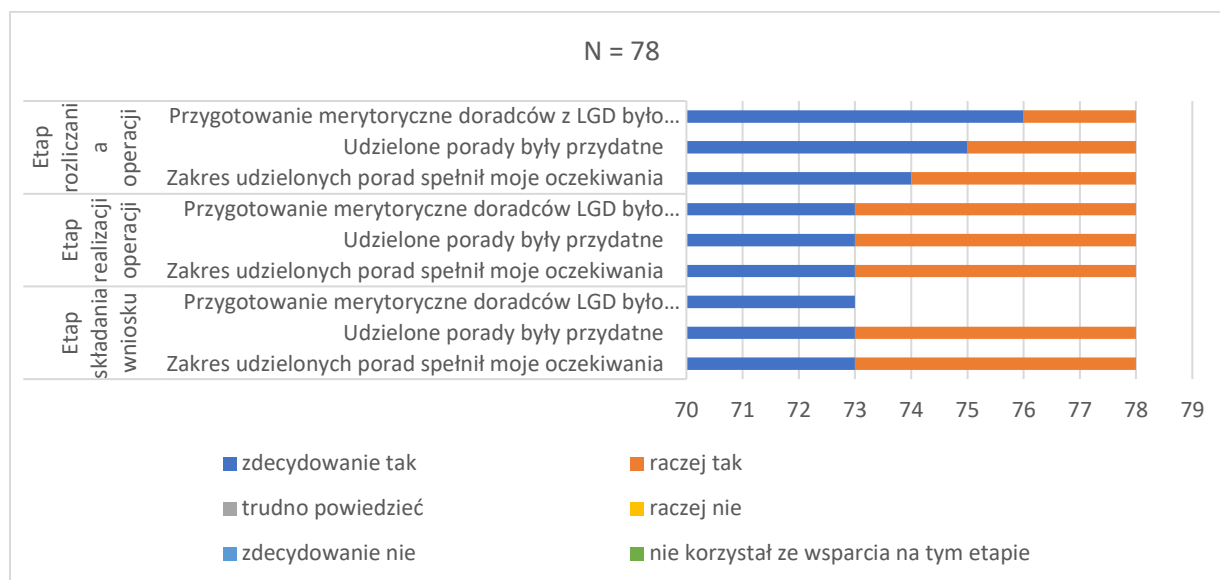
Etapy i zakres wsparcia		Stopień oceny poszczególnych zakresów wsparcia						N
		Zdecydowanie tak	Raczej tak	Trudno powiedzieć	Raczej nie	Zdecydowanie nie	Nie korzystałem ze wsparcia na tym etapie	
Etap składania wniosku	Zakres udzielonych porad spełnił moje oczekiwania	73	5	0	0	0	0	78
	Udzielone porady były przydatne	73	5	0	0	0	0	78
	Przygotowanie merytoryczne doradców LGD było odpowiednie	73	0	0	0	0	0	78
Etap realizacji	Zakres udzielonych porad spełnił moje oczekiwania	73	5	0	0	0	0	78

	Udzielone porady były przydatne	73	5	0	0	0	0	78
	Przygotowanie merytoryczne doradców LGD było odpowiednie	73	5	0	0	0	0	78
Etap rozliczania operacji	Zakres udzielonych porad spełnił moje oczekiwania	74	4	0	0	0	0	78
	Udzielone porady były przydatne	75	3	0	0	0	0	78
	Przygotowanie merytoryczne doradców z LGD było odpowiednie	76	2	0	0	0	0	78

Źródło: Socjometr, badania własne, 2021.

Wykres 9 Ocena wsparcia udzielonego beneficjentowi przez LGD Przyjazna Ziemia Limanowska

Źródło: Socjometr, badania własne, 2021.

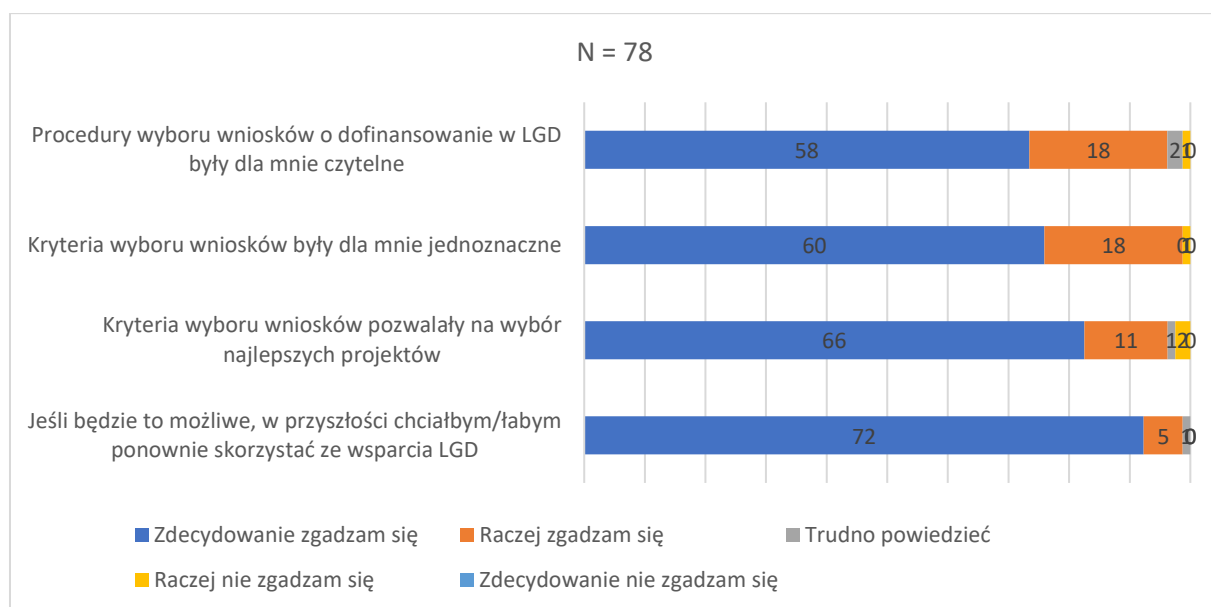
Podobnie wysoko ocenili beneficjenci procedury wyboru i kryteria oceny wniosków aplikacyjnych, o czym świadczą oceny pozytywne w liczbie od 74 do 78 wskazań na oceny „zdecydowanie tak” i „raczej tak”. Nikt nie wskazał oceny „zdecydowanie nie”, a oceny „raczej nie” i „trudno powiedzieć” były jednostkowe. Świadczy to o przejrzystości kryteriów i procedur wyboru wniosków aplikacyjnych. Aż 77 respondentów stwierdziło, iż jeśli będzie to możliwe, to w przyszłości zamierzają ponownie aplikować o wsparcie finansowe swoich przedsięwzięć.

Tabela 25 Ocena procedur wyboru i kryteriów oceny operacji przez beneficjentów działań LGD Przyjazna Ziemia Limanowska

Procedury i kryteria oceny wniosków aplikacyjnych	Stopień oceny poszczególnych zakresów wsparcia					N
	Zdecydowanie tak	Raczej tak	Trudno powiedzieć	Raczej nie	Zdecydowanie nie	
Procedury wyboru wniosków o dofinansowanie w LGD były dla mnie czytelne	58	18	2	1	0	78
Kryteria wyboru wniosków były dla mnie jednoznaczne	60	18	0	1	0	78
Kryteria wyboru wniosków pozwalały na wybór najlepszych projektów	66	11	1	2	0	78
Jeśli będzie to możliwe, w przyszłości chciałbym ponownie skorzystać ze wsparcia LGD	72	5	1	0	0	78

Źródło: Socjometr, badania własne, 2021.

Wykres 10 Ocena procedur wyboru i kryteriów oceny operacji przez beneficjentów działań LGD Przyjazna Ziemia Limanowska

Źródło: Socjometr, badania własne, 2021.

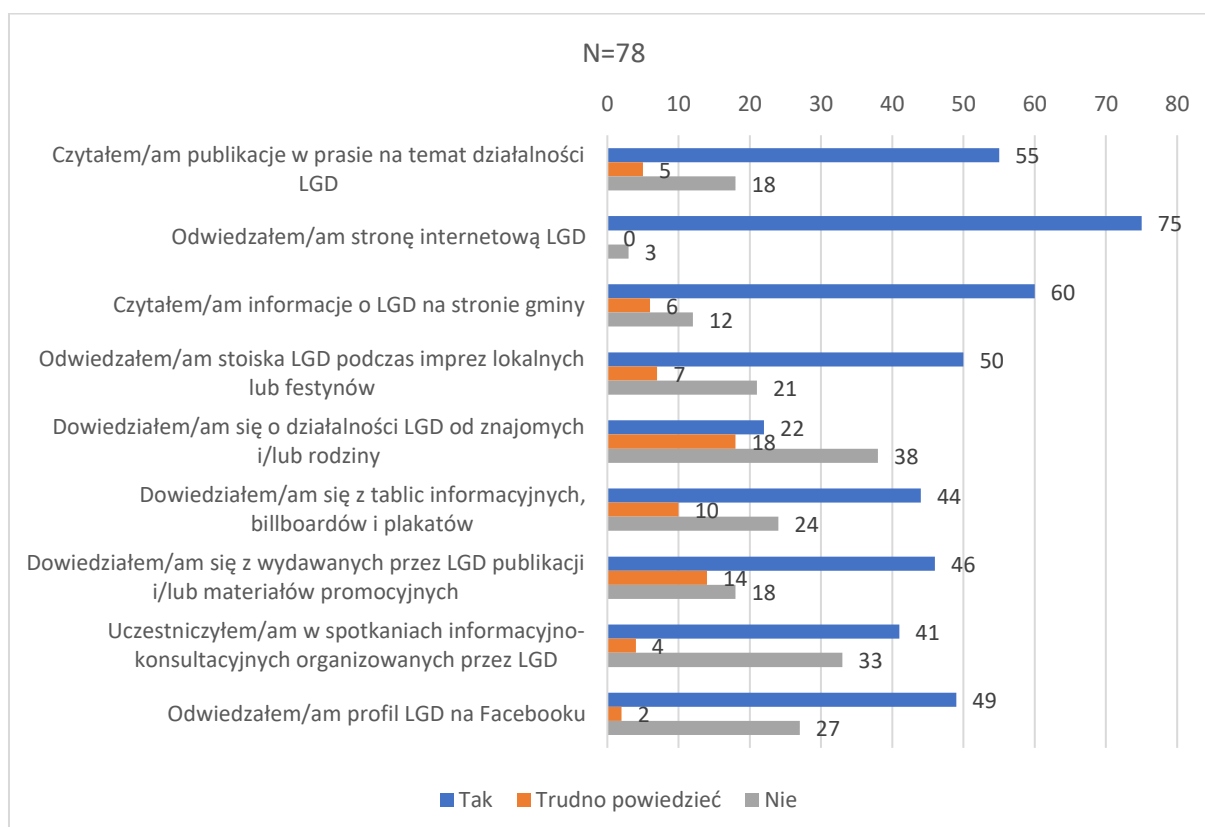
Wyniki badań ankietowych wskazują także, iż najbardziej skutecznymi formami informacji o przeprowadzanych naborach wniosków aplikacyjnych przez LGD Przyjazna Ziemia Limanowska okazały się: odwiedzanie strony internetowej LGD (75 wskazań „tak”), czytanie informacji na stronie internetowej gminy (60 wskazań „tak”) oraz publikacje w prasie (55 wskazań „tak”). Najrzadziej respondenci korzystali z informacji od znajomych czy rodziny (22 wskazania). Warto tu zwrócić uwagę na odpowiedzi „nie”, np. w przypadku źródła informacji *odwiedzanie profilu LGD na Facebooku* 27 osób (a więc co trzeci respondent) wskazało odpowiedź „nie”.

Wykres 11 Sposoby transferu informacji do beneficjentów o naborze wniosków aplikacyjnych

Sposoby transferu informacji do beneficjentów o naborze wniosków aplikacyjnych	Wskazania źródeł informacji			N
	Tak	Trudno powiedzieć	Nie	
Czytanie publikacji w prasie na temat działalności LGD	55	5	18	78
Odwiedzanie strony internetowej LGD	75	0	3	78
Czytanie informacji o LGD na stronie gminy	60	6	12	78
Odwiedzanie stoiska LGD podczas imprez lokalnych lub festynów	50	7	21	78
Informacje o działalności LGD od znajomych i/lub rodziny	22	18	38	78
Informacje z tablic informacyjnych, billboardów i plakatów	44	10	24	78
Informacje z wydawanych przez LGD publikacji i/lub materiałów promocyjnych	46	14	18	78
Uczestnictwo w spotkaniach informacyjno-konsultacyjnych organizowanych przez LGD	41	4	33	78
Odwiedzanie profilu LGD na Facebooku	49	2	27	78

Źródło: Socjometr, badania własne, 2021.

Wykres 12 Sposoby transferu informacji do beneficjentów o naborze wniosków aplikacyjnych

Źródło: Socjometr, badania własne, 2021.

Zaprezentowane wyżej dane dotyczące źródeł i sposobów komunikowania o naborach wniosków korespondują z danymi oceniającymi stopień szczegółowości

przekazywanych przez LGD informacji. Otóż 68 beneficjentów oceniło go jako zdecydowanie wystarczający, a 2 beneficjentów jako „raczej wystarczający”. Mimo więc różnych źródeł informacji o naborach wniosków, okazuje się, iż dla wszystkich beneficjentów przekazane informacje były wystarczające, aby przygotować i złożyć wniosek aplikacyjny o wsparcie projektu.

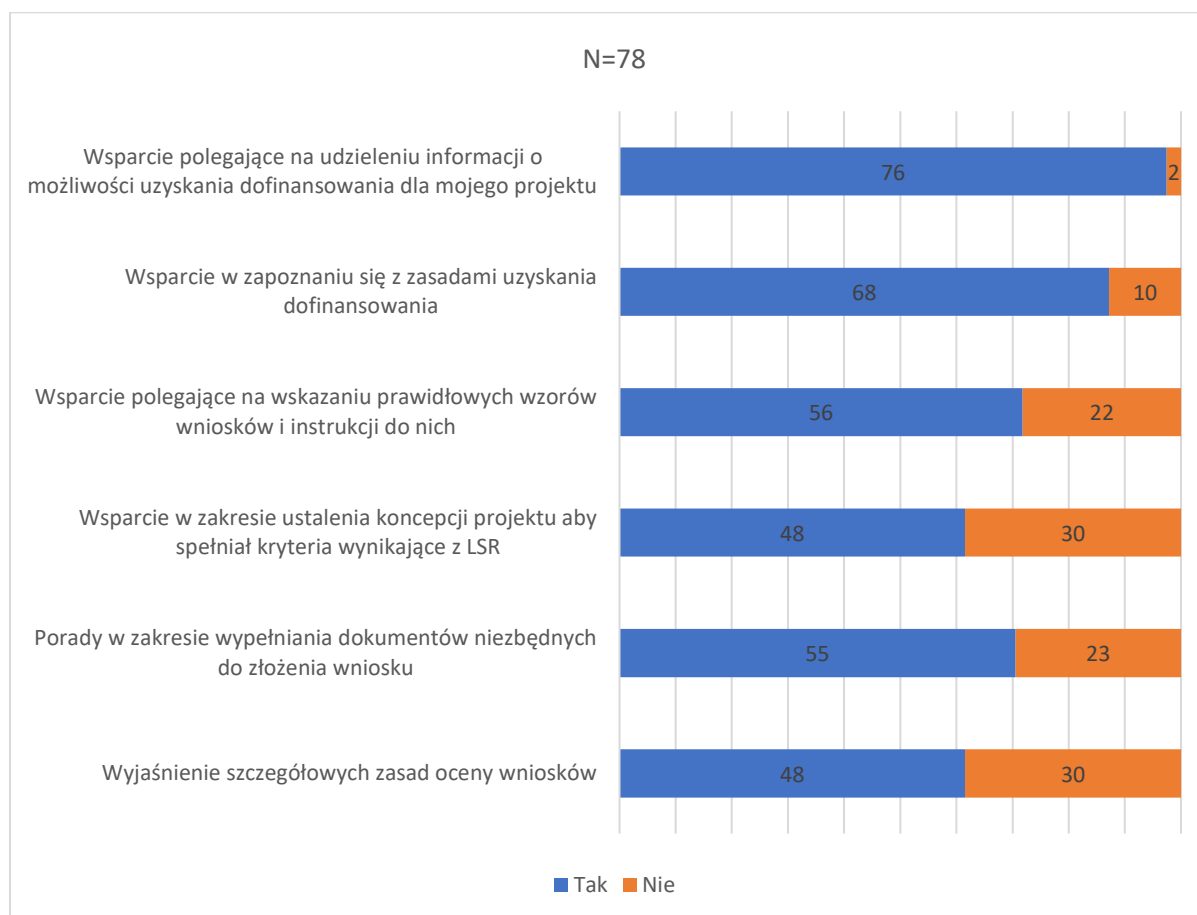
Badania ankietowe beneficjentów wykazały także, że zdecydowana większość z nich (od 48 do 76 respondentów) skorzystała z różnych zakresów pomocy LGD na etapie przygotowania wniosku aplikacyjnego. Największa liczba beneficjentów skorzystała z porad w zakresie informacji o możliwości uzyskania dofinansowania dla ich projektów (76 osób) oraz informacji o zasadach uzyskania dofinansowania (68 osób). Fakt ten można ocenić jako świadome podejście beneficjentów do aplikowania o dofinansowanie swoich projektów. Mając te dwie najważniejsze informacje mogli w sposób prawidłowy rozpocząć proces aplikacyjny.

Tabela 26 Zakres korzystania z pomocy LGD Przyjazna Ziemia Limanowska na etapie składania wniosku aplikacyjnego – opinie beneficjentów

Zakres pomocy	Tak	Nie	N
Wsparcie polegające na udzieleniu informacji o możliwości uzyskania dofinansowania dla mojego projektu	76	2	78
Wsparcie w zapoznaniu się z zasadami uzyskania dofinansowania	68	10	78
Wsparcie polegające na wskazaniu prawidłowych wzorów wniosków i instrukcji do nich	56	22	78
Wsparcie w zakresie ustalenia koncepcji projektu aby spełniał kryteria wynikające z LSR	48	30	78
Porady w zakresie wypełniania dokumentów niezbędnych do złożenia wniosku	55	23	78
Wyjaśnienie szczegółowych zasad oceny wniosków	48	30	78

Źródło: Socjometr, badania własne, 2021.

Tabela 27 Zakres korzystania z pomocy LGD Przyjazna Ziemia Limanowska na etapie składania wniosku aplikacyjnego – opinie beneficjentów

Źródło: Socjometr, badania własne, 2021.

Wobec szerokiego spektrum działalności LGD Przyjazna Ziemia Limanowska naturalnym byłoby postawić tezę, iż LGD jest organizacją rozpoznawalną – wśród mieszkańców, wśród innych instytucji i organizacji, cieszy się odpowiednim prestiżem i szacunkiem i jest zapraszana na ważne wydarzenia na obszarze swego działania. **W badaniach FGI** postawiono więc pytanie o te kwestie. Przedstawiciele zarządu i rady LGD stwierdzili, iż w poprzednim okresie programowania realizowali tzw. małe projekty, działali bardziej społecznie i właściwie w każdej wsi był jakiś beneficjent wdrażania LSR. W analizowanym okresie stali się bardziej „agencją restrukturyzacji”, która skupiła się na naborach wniosków aplikacyjnych, na samokształceniu, bo procedury aplikowania i oceny wniosków zmieniły się diametralnie. Dawniej wystarczyło 2-3 dni by przygotować dokumentację na posiedzenie rady, teraz zajmuje to 2-3 tygodnie. A więc praca skupia się głównie na procedurach związanych z przygotowaniem wniosków aplikacyjnych i ich ocenie, a mniej na aktywizacji społeczności lokalnej i w mniejszym zakresie na udziale w wydarzeniach lokalnych. Z tego powodu obecnie rozpoznawalność LGD na obszarze jest mniejsza, jak określili to respondenci „procedury zepchnęły nas do biura”. Ale wiedza o LGD

i jej działalności jest dość powszechna, szczególnie w okresie tuż przed naborami, kiedy LGD organizuje kampanie informacyjne, a także po ocenie wniosków, kiedy ci, których wniosek nie został zakwalifikowany, składają protesty i szeroko o tym dyskutują w swoim środowisku. A więc rozpoznawalność LGD jest dość duża, lecz prestiż mniejszy, zwłaszcza kiedy beneficjenci napotykają na problemy z rozliczeniem dofinansowania projektu z uwagi na niepełną świadomość wskaźników, jakie powinni osiągnąć w wyniku realizacji projektu (dotyczy to głównie tych osób, dla których wnioski opracowywały wyspecjalizowane w tej działalności firmy, i robiły to same, bez konsultacji szczegółów z potencjalnym beneficjentem). W odniesieniu do samorządów – to są one członkami LGD, korzystają ze wsparcia za pośrednictwem LGD, np. na przedsięwzięcia z zakresu szeroko rozumianej kultury. Współpraca z samorządami przynosi efekty w postaci rozwoju lokalnego i integracji społeczności lokalnej.

Jaka jest zatem wartość dodana z wdrażania podejścia LEADER w rozwoju lokalnym? Czy właśnie to podejście sprawia, że LGD jest specyficzną organizacją w porównaniu z innymi NGOs działającymi na obszarze? Takie pytania postawiono także w **badaniach FGI**, w których uczestniczyli przedstawiciele zarządu i rady LGD. Zdaniem respondentów, LGD to pierwsza organizacja, która sprowadziła środki wsparcia do poziomu sołectw, z których mogły skorzystać organizacje pozarządowe działające w sołectwach, np. KGW. To były pierwsze środki o jakie się ubiegały te organizacje wiejskie. Wiele innych NGOs powstało później z myślą o sięganiu po te środki finansowe na realizację swoich projektów i LGD niejednokrotnie pomagała im także w procesie organizacji. W poprzednim okresie programowania LGD miała fundusz pożyczkowy i organizacje NGOs mogły składać wnioski o pożyczkę. W tym okresie z tego zrezygnowano z uwagi na sprawy podatkowe (LGD jest zmuszona odprowadzać 2% podatku od udzielonej pożyczki, gminy tego obowiązku nie mają, więc obecnie gminy – z wyjątkiem gminy Jodłownik – udzielają pożyczek bezpośrednio). Wartością dodaną są konkretne, mierzalne efekty w dziedzinie rozwoju gospodarczego, kultury lokalnej – opracowania, publikacje o tematyce lokalnej, pomoc w działalności KGW, zespołów folklorystycznych, różnych stowarzyszeń lokalnych. Wszystko to zostało zrobione, nadal funkcjonuje, rozwija się, ludzie się spotykają, współpracują, działają razem, mają gdzie spędzić wolny czas, poznać sąsiadów, zbudować lub umocnić więzi lokalne.

5.6. Zmiany na obszarze objętym LSR w ocenie członków lokalnej społeczności

Ocena zmian na obszarze LGD Przyjazna Ziemia Limanowska oparta została na opiniach mieszkańców wyrażonych w ankietach oraz analizie danych statystycznych pozyskanych z BDL i ocenie postępów w realizacji rzeczowej i finansowej LSR. Ankiety zostały zamieszczone w Internecie i każdy z respondentów miał do nich dostęp bezpośredni. Ankieta zawierała pytania zamknięte, wśród których respondent mógł wybrać zaproponowaną odpowiedź oceniającą stopień zgadzania się z nią. Założono, iż minimalna liczba zebranych ankiet od

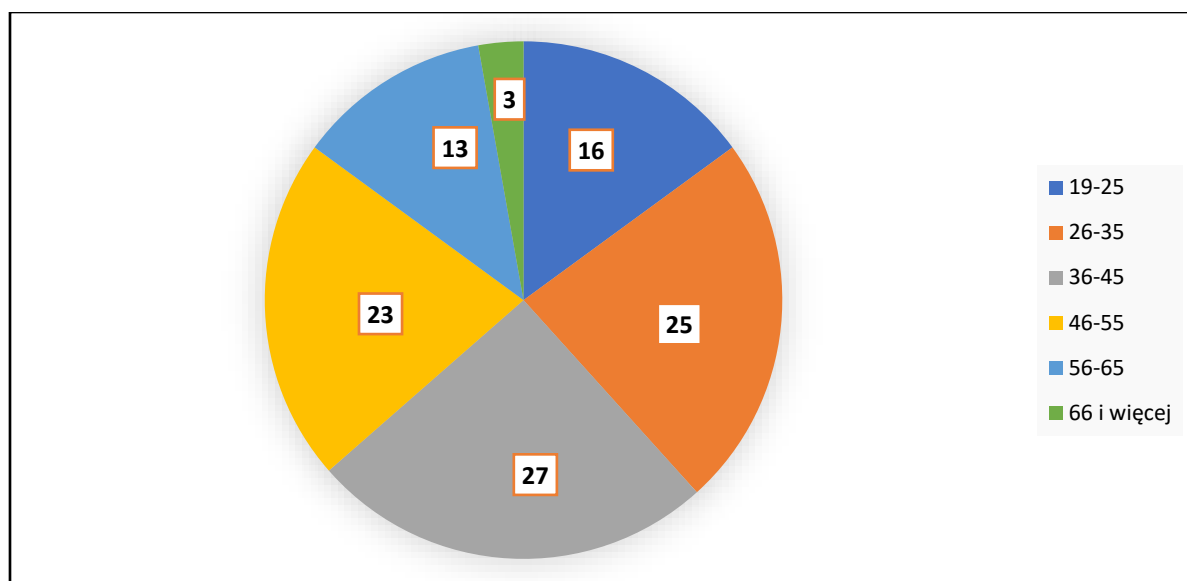
mieszkańców to 100. W badaniach wzięło udział 107 mieszkańców, w tym 47 kobiet i 43 mężczyzn (17 osób wolało nie odpowiadać na pytanie o płeć). Największa liczba respondentów była w wieku 36-45 lat (27 osób), następnie w wieku 26-35 lat (25 osób), oraz w wieku 46-55 lat (23 osoby).

Tabela 28 Wiek i płeć respondentów – mieszkańców LGD Przyjazna Ziemia Limanowska

Wiek	Liczba osób	Płeć	Liczba osób
19-25	16	Kobieta	47
26-35	25		
36-45	27	Mężczyzna	43
46-55	23		
56-65	13	Wolę nie odpowiadać na to pytanie	17
66 i więcej	3		

Źródło: Socjometr, badania własne, 2021.

Wykres 13 Wiek respondentów – mieszkańców LGD Przyjazna Ziemia Limanowska

Źródło: Socjometr, badania własne, 2021.

Badaniami ankietowymi objęto następujące zakresy zmian na obszarze LGD w ostatnich pięciu latach: rozwój przedsiębiorczości, zmiany kulturowe, aktywizację mieszkańców, efekty działań LGD i ich dostępność dla ogółu mieszkańców. Respondentom postawiono także pytanie o kierunki interwencji w ramach LSR w przyszłości. Oto ich oceny.

Przedsiębiorczość

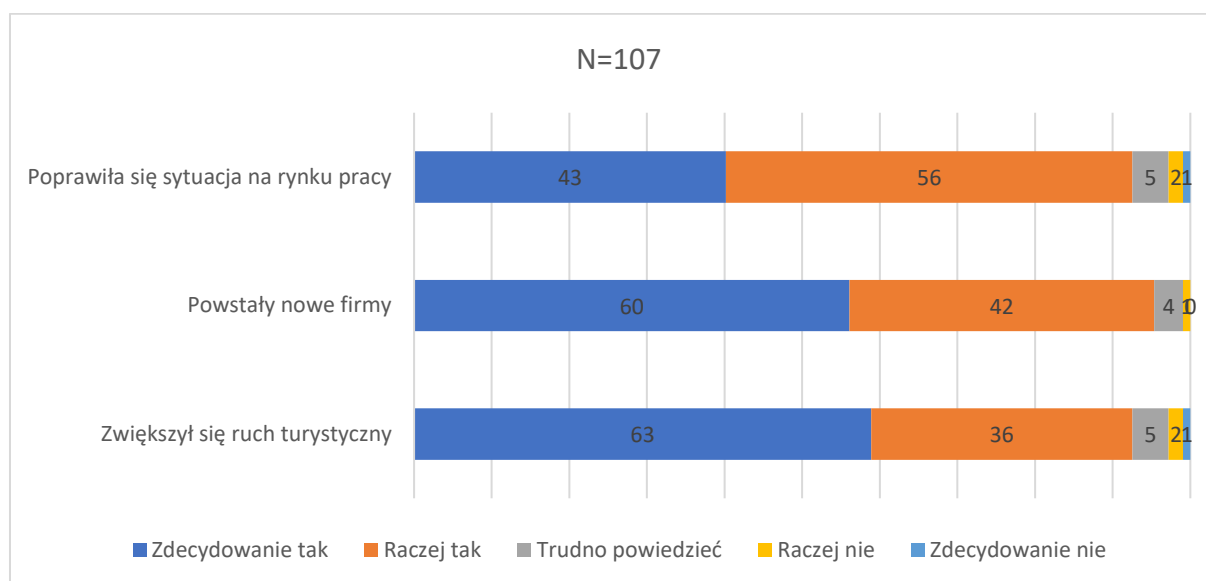
W pytaniu o przedsiębiorczość chodziło o ocenę zmian w odniesieniu do sytuacji na rynku pracy, rozwoju w sensie zwiększenia liczby przedsiębiorstw oraz zwiększenie ruchu turystycznego na obszarze objętym działaniami LGD Przyjazna Ziemia Limanowska. Wyniki badań wskazują, iż zdecydowana większość respondentów uważa, iż w mijającym okresie wdrażania LSR poprawiła się sytuacja na rynku pracy (w sumie 99 opinii „zdecydowanie tak” i „raczej tak”). Podobna liczba opinii dotyczy powstania nowych firm – ankietowani zauważają pojawienie się nowych firm na obszarze ich zamieszkania (w sumie 102 opinie „zdecydowanie tak” i „raczej tak”). Zauważają także zwiększenie ruchu turystycznego (łącznie 99 opinii pozytywnych).

Tabela 29 Zmiany na obszarze LGD Przyjazna Ziemia Limanowska w okresie ostatnich pięciu lat

Zmiany na obszarze LGD	Stopień oceny poszczególnych zmian					N
	Zdecydowa nie tak	Raczej tak	Trudno powiedzieć	Raczej nie	Zdecydowanie nie	
Poprawiła się sytuacja na rynku pracy	43	56	5	2	1	107
Powstały nowe firmy	60	42	4	1	0	107
Zwiększył się ruch turystyczny	63	36	5	2	1	107

Źródło: Socjometr, badania własne, 2021.

Wykres 14 . Zmiany na obszarze LGD Przyjazna Ziemia Limanowska w okresie ostatnich pięciu lat – opinie mieszkańców

Źródło: Socjometr, badania własne, 2021.

Kultura

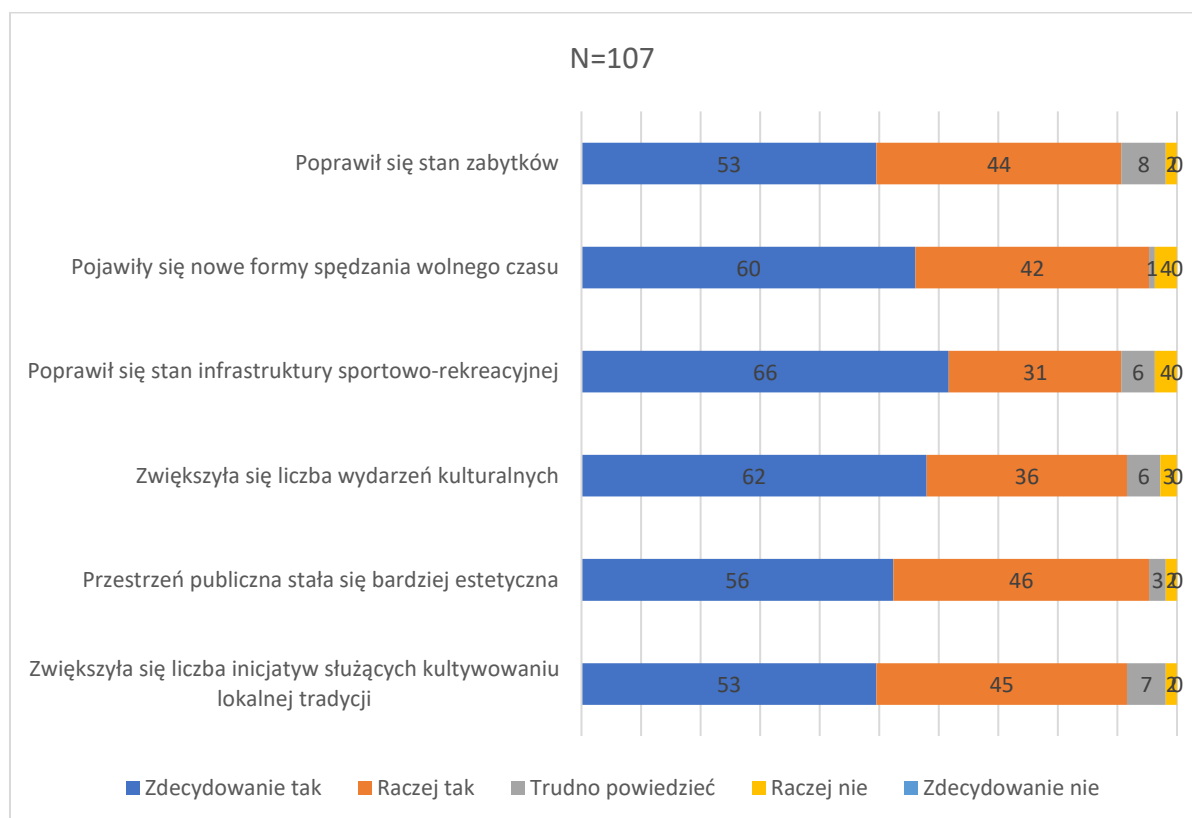
W pytaniu o zmiany w szeroko rozumianej kulturze chodziło o ocenę zmian zarówno w poprawie stanu zabytków kultury, zwiększenie liczby wydarzeń kulturalnych, jak i poprawę estetyki otoczenia, czy form gospodarowania czasem wolnym mieszkańców. Analizując wyniki badań można zauważyć, iż w każdej z wyszególnionych zmian w sferze kultury przeważają odpowiedzi pozytywne (odpowiedzi „zdecydowanie tak” i „raczej tak”), tzn. mieszkańcy zauważają te pozytywne zmiany, jakie zaszły na ich obszarze w okresie ostatnich pięciu lat w wyniku przedsięwzięć prowadzonych w ramach działalności LGD. W analizie stwierdzono jednak, iż wśród ocen pozytywnych co prawda nieznaczną większość stanowią oceny „zdecydowanie tak”, ale liczba ocen „raczej tak” jest równie wysoka. Można więc można sądzić, iż mieszkańcy nie do końca są pewni czy te zmiany w sferze kultury, które zauważają wokół siebie, to efekt wyłącznie działalności LGD lub też, czy zmiany te nastąpiły właśnie w okresie ostatnich pięciu lat.

Tabela 30 Zmiany na obszarze LGD Przyjazna Ziemia Limanowska w okresie ostatnich pięciu lat

Zmiany w sferze kultury	Stopień oceny poszczególnych zmian					N
	Zdecydowanie tak	Raczej tak	Trudno powiedzieć	Raczej nie	Zdecydowanie nie	
Poprawił się stan zabytków	53	44	8	2	0	107
Pojawiły się nowe formy spędzania wolnego czasu	60	42	1	4	0	107
Poprawił się stan infrastruktury sportowo-rekreacyjnej	66	31	6	4	0	107
Zwiększyła się liczba wydarzeń kulturalnych	62	36	6	3	0	107
Przestrzeń publiczna stała się bardziej estetyczna	56	46	3	2	0	107
Zwiększyła się liczba inicjatyw służących kultywowaniu lokalnej tradycji	53	45	7	2	0	107

Źródło: Socjometr, badania własne, 2021.

Wykres 15 Zmiany na obszarze LGD Przyjazna Ziemia Limanowska w okresie ostatnich pięciu lat

Źródło: Socjometr, badania własne, 2021.

Aktywizacja

W pytaniu o zmiany w szeroko rozumianej aktywizacji mieszkańców chodziło o ocenę zmian w sensie ich wpływu na inicjatywy podejmowane w gminie, w której mieszkają, a także o relacje między mieszkańcami. Badania wykazały, iż najwięcej pozytywnych ocen otrzymały nowe formy wsparcia dla ludzi młodych (42 odpowiedzi „zdecydowanie tak” i 54 „raczej tak”). Jako pozytywne zmiany wskazano także większy wpływ mieszkańców na decyzje podejmowane w gminie (65 wskazania na „raczej tak” i 21 na „zdecydowanie tak”). W przypadku zmian w relacjach międzyludzkich odpowiedzi pozytywnych było 85, a 21 respondentów wskazało na odpowiedź „trudno powiedzieć”. Podobne opinie można zauważyć w przypadku wpływu mieszkańców na podejmowanie inicjatyw dotyczących wsparcia seniorów (w sumie 84 odpowiedzi pozytywne). Odpowiedzi „raczej nie” i „zdecydowanie nie” są pojedyncze w przypadku wszystkich wymienionych w ankiecie zmian. Natomiast dość spora liczba odpowiedzi „trudno powiedzieć” pojawia się we wszystkich przypadkach – najwięcej dotyczy relacji międzyludzkich (21) i wpływu mieszkańców na to, co się dzieje w ich gminie (18). Może to świadczyć o tym, iż nie bardzo interesują się sytuacją

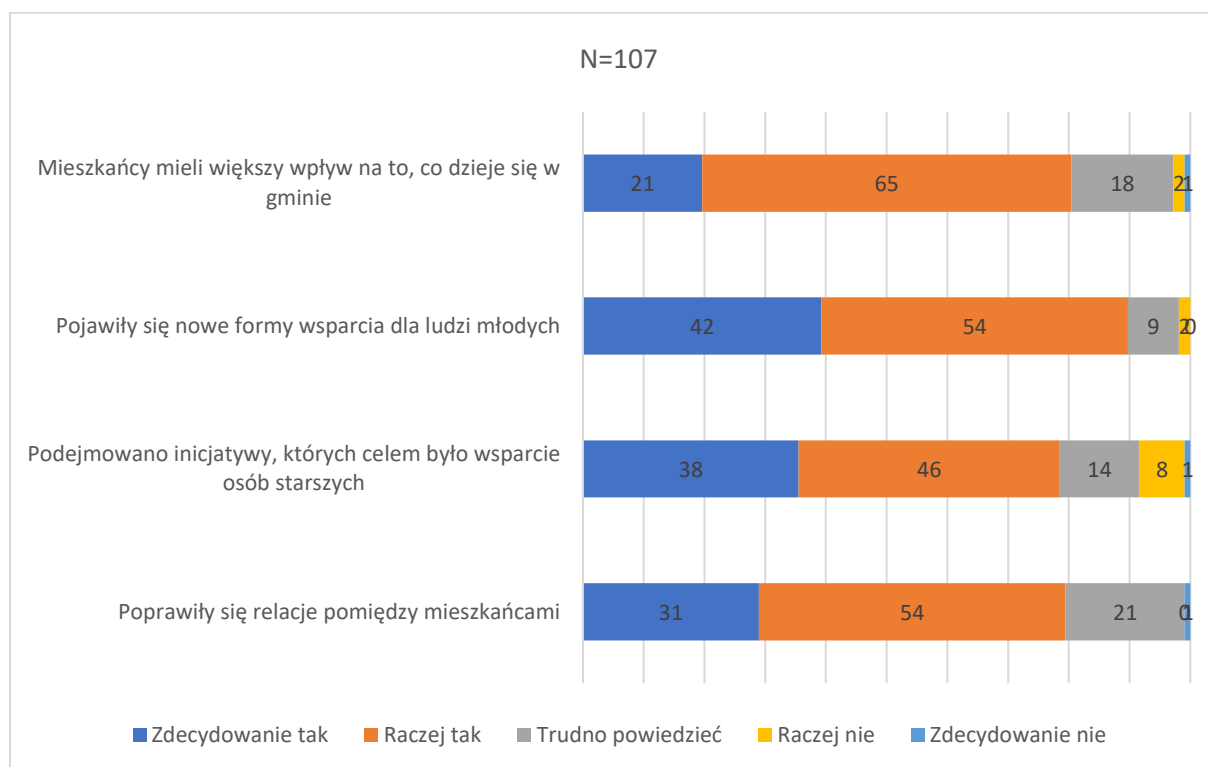
miejsca zamieszkania, lub nie utożsamiają się z tym miejscem i w związku z tym nie interesuje ich poziom relacji międzyludzkich.

Tabela 31 Zmiany na obszarze LGD Przyjazna Ziemia Limanowska w okresie ostatnich pięciu lat

Zmiany w sferze aktywizacji	Stopień oceny poszczególnych zmian					N
	Zdecydowanie tak	Raczej tak	Trudno powiedzieć	Raczej nie	Zdecydowanie nie	
Mieszkańcy mieli większy wpływ na to, co dzieje się w gminie	21	65	18	2	1	107
Pojawiły się nowe formy wsparcia dla ludzi młodych	42	54	9	2	0	107
Podjęmowano inicjatywy, których celem było wsparcie osób starszych	38	46	14	8	1	107
Poprawiły się relacje pomiędzy mieszkańcami	31	54	21	0	1	107

Źródło: Socjometr, badania własne, 2021.

Wykres 16 Zmiany na obszarze LGD Przyjazna Ziemia Limanowska w okresie ostatnich pięciu lat

Źródło: Socjometr, badania własne, 2021.

Efekty działań LGD

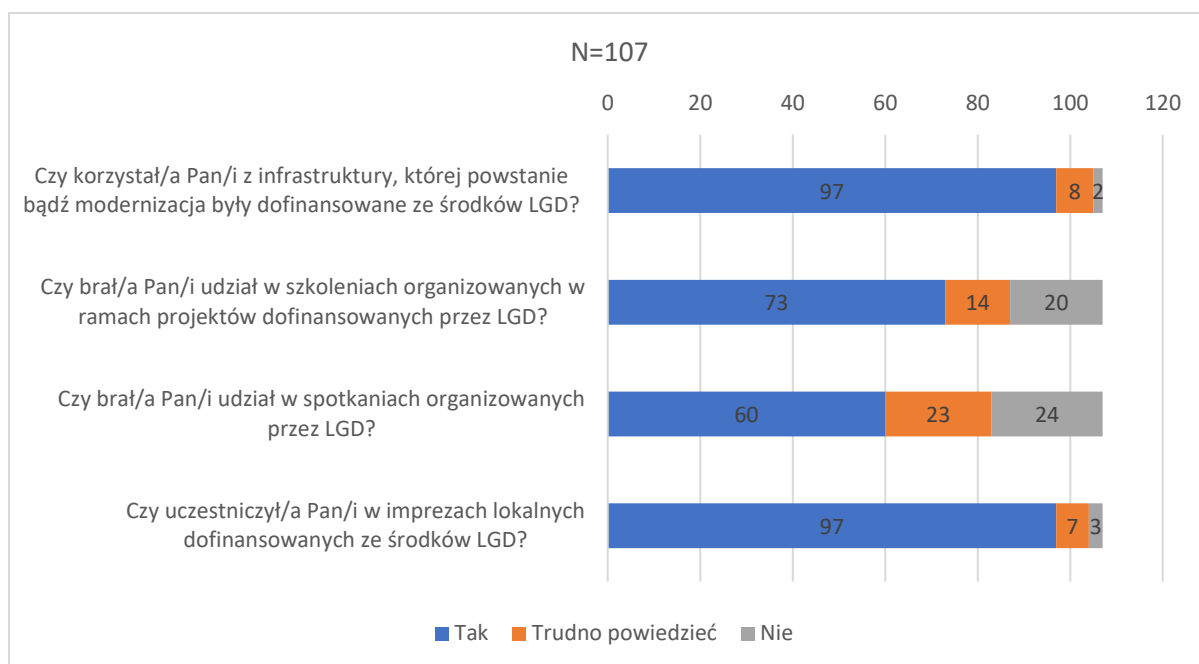
W pytaniu o efekty działań realizowanych w ramach LSR w ostatnich pięciu latach (w zakresie infrastruktury, programów edukacyjnych, organizowanych spotkań i imprez) chodziło o sprawdzenie na ile są one zauważane i czy respondenci korzystają z nich. Badania wykazały, iż zdecydowana większość nie tylko zauważa te zmiany, ale także korzystała z tych przedsięwzięć i ocenia je pozytywnie. Największa liczba respondentów (104) uczestniczyła w spotkaniach i imprezach lokalnych organizowanych przez LGD, a także korzystała z nowej lub zmodernizowanej infrastruktury w ramach projektów LGD. Znacząca osób (87) brała udział w programach edukacyjnych organizowanych przez LGD.

Tabela 32 Zmiany na obszarze LGD Przyjazna Ziemia Limanowska w okresie ostatnich pięciu lat

Wyszczególnienie	Stopień udziału korzystania z efektów działania LGD			N
	Tak	Trudno powiedzieć	Nie	
Czy korzystał/a Pan/i z infrastruktury, której powstanie bądź modernizacja były dofinansowane ze środków LGD?	97	8	2	107
Czy brał/a Pan/i udział w szkoleniach organizowanych w ramach projektów dofinansowanych przez LGD?	73	14	20	107
Czy brał/a Pan/i udział w spotkaniach organizowanych przez LGD?	60	23	24	107
Czy uczestniczył/a Pan/i w imprezach lokalnych dofinansowanych ze środków LGD?	97	7	3	107

Źródło: Socjometr, badania własne, 2021.

Wykres 17 Zmiany na obszarze LGD Przyjazna Ziemia Limanowska w okresie ostatnich pięciu lat

Źródło: Socjometr, badania własne, 2021.

Przyszłość

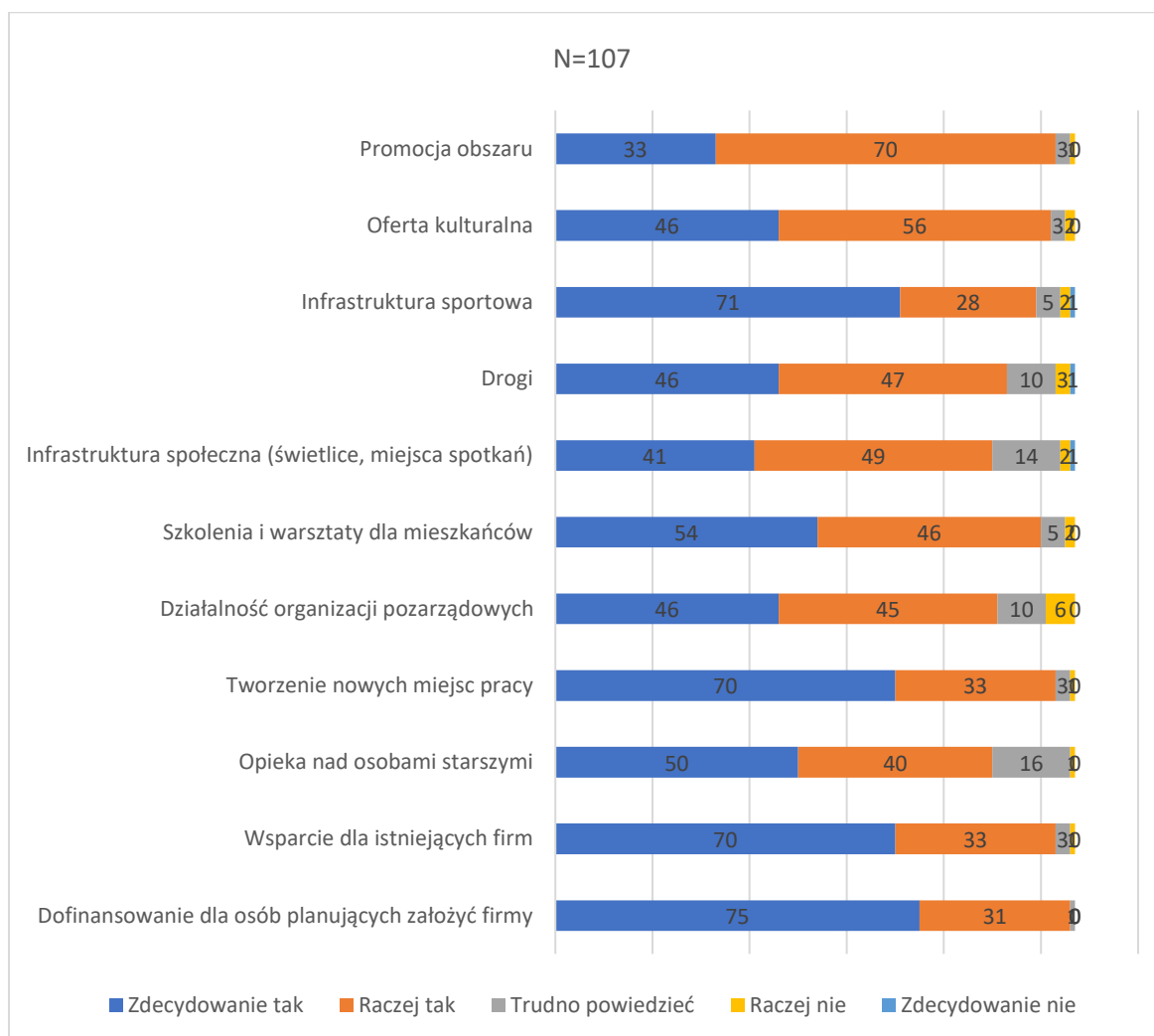
Respondentom zadano także pytanie o obszary interwencji w gminie, w której mieszkają, jakie ich zdaniem powinny w przyszłości uzyskać wsparcie finansowe. Badania wykazały, że zdecydowana większość wskazała wspieranie osób zamierzających zakładać swoje firmy (w sumie 106 odpowiedzi „zdecydowanie tak” i „raczej tak”) oraz wspieranie już istniejących firm (razem 103 odpowiedzi „zdecydowanie tak” i „raczej tak”). Podobna liczba osób wskazała tworzenie nowych miejsc pracy jako obszar działania, który powinien być wspierany finansowo (103 respondentów wskazało odpowiedzi „zdecydowanie tak” i „raczej tak”). Wskazanie tych trzech obszarów generalnie wiąże się z tworzeniem miejsc pracy i korzystnymi zmianami na rynku pracy. A to z kolei będzie mieć wpływ na zmniejszenie poziomu bezrobocia, zmniejszenie liczby beneficjentów pomocy społecznej i zmniejszenie liczebne grup defaworyzowanych. W dalszej kolejności wskazywano konieczność wspierania przedsięwzięć w sferze edukacyjnej (szkolenia i warsztaty dla mieszkańców), promocję obszaru i ofertę kulturalną. Bardzo ważna dla badanych mieszkańców jest infrastruktura sportowa i społeczna (wśród pozytywnych ocen w obu tych przypadkach przeważały oceny „zdecydowanie tak”).

Tabela 33 Kierunki zmian na obszarze LGD Przyjazna Ziemia Limanowska, które w opinii mieszkańców wymagają w przyszłości wsparcia finansowego w gminie

Obszary przyszłych zmian	Stopień oceny przyszłych zmian					N
	Zdecydowanie tak	Raczej tak	Trudno powiedzieć	Raczej nie	Zdecydowanie nie	
Promocja obszaru	33	70	3	1	0	107
Oferta kulturalna	46	56	3	2	0	107
Infrastruktura sportowa	71	28	5	2	1	107
Drogi	46	47	10	3	1	107
Infrastruktura społeczna (świetlice, miejsca spotkań)	41	49	14	2	1	107
Szkolenia i warsztaty dla mieszkańców	54	46	5	2	0	107
Działalność organizacji pozarządowych	46	45	10	6	0	107
Tworzenie nowych miejsc pracy	70	33	3	1	0	107
Opieka nad osobami starszymi	50	40	16	1	0	107
Wsparcie dla istniejących firm	70	33	3	1	0	107
Dofinansowanie dla osób planujących założyć firmy	75	31	1	0	0	107

Źródło: Socjometr, badania własne, 2021.

Wykres 18 Kierunki zmian na obszarze LGD Przyjazna Ziemia Limanowska, które w opinii mieszkańców wymagają w przyszłości wsparcia finansowego w gminie

Źródło: Socjometr, badania własne, 2021.

6. Odpowiedź na wszystkie pytania badawcze.

Przedstawione w tym rozdziale treści związane są ściśle z metodyką badań i postawionymi pytaniami badawczymi. A zatem zostały tu w skrótovej formie zaprezentowane oceny: wpływu działania LGD na realizację głównych celów LSR; rozwoju kapitału społecznego; rozwoju przedsiębiorczości; turystyki i dziedzictwa kulturowego, rozwiązywania problemów grup defaworyzowanych, innowacyjności projektów, realizacji projektów współpracy; funkcjonowania biura LGD i procesu wdrażania LSR; wartości dodanej uzyskanej w wyniku działania LGD.

6.1. Ocena wpływu na główny cel LSR

Ocena postępu rzeczowo-finansowego w procesie wdrażania lokalnej strategii rozwoju pozwala sprawdzić na ile osiągnięte efekty korespondują z założeniami strategii, w tym z określonymi w trakcie tworzenia LSR wskaźnikami, jakie lokalna grupa działania spodziewa się osiągnąć. Ewaluacja jest więc możliwa na podstawie danych dotyczących wskaźników wartości produktu, przypisanych do poszczególnych przedsięwzięć na etapie tworzenia LSR. Zakładane wskaźniki są zatem narzędziem służącym ewaluacji postępów w realizacji strategii. Dlatego też umiejętny dobór wskaźników zwiększa możliwość dobrej orientacji w realizowaniu celów szczegółowych.

W LSR dla obszaru LGD Przyjazna Ziemia Limanowska określono jeden cel ogólny i dwa cele szczegółowe. Cel główny zapisany został jako *Aktywny Beskid Wyspowy* – takie jego brzmienie wynika bezpośrednio ze specyfiki obszaru. Natomiast wpisane weń cele szczegółowe określono jako (1) *Przedsiębiorczy i turystyczny rozwój obszaru*; (2) *Kapitał społeczny podstawą rozwoju obszaru*. Genezą określenia pierwszego celu szczegółowego były wyniki pogłębionej analizy i diagnozy obszaru, a w szczególności wzięto pod uwagę atrakcyjność turystyczną obszaru, walory środowiska naturalnego i kulturowego, przedsiębiorczość mieszkańców, wskaźniki ekonomiczne i społeczne. Natomiast cel szczegółowy drugi oparto na oczekiwaniach mieszkańców odnośnie zacieśnienia więzi, na konieczności zwiększenia aktywności społecznej mieszkańców, podniesienia jakości życia, na potrzebie jednoczenia się we wspólnej sprawie i oczekiwaniach wzmocnienia kapitału wewnętrznego organizacji do działania na rzecz społeczności lokalnej.

W każdym z celów szczegółowych określono rodzaje przedsięwzięć, jakie miały być realizowane w okresie wdrażania LSR. Dla celu pierwszego było to czternaście rodzajów przedsięwzięć, dla celu drugiego – jedenaście rodzajów przedsięwzięć. Każdy z rodzajów przedsięwzięć mógł zawierać wielość projektów.

Z przeprowadzonej analizy danych statystycznych za lata 2015-2020 pozyskanych z BDL oraz analizy postępów w realizacji planu rzeczowego i finansowego przedsięwzięć zapisanych w LSR stwierdzono, iż nastąpiły korzystne zmiany w zidentyfikowanych obszarach problemowych. Potwierdziły to także badania metodą wywiadu pogłębionego (IDI) przeprowadzone w biurze LGD oraz badania fokusowe (FGI) z przedstawicielami zarządu i rady programowej LGD, a także badania ankietowe przeprowadzone wśród mieszkańców i beneficjentów działań LGD Przyjazna Ziemia Limanowska. Trudno jednak precyzyjnie określić, czy zmiany te nastąpiły wyłącznie pod wpływem działalności LGD Przyjazna Ziemia Limanowska, bo przecież na obszarze działa wiele organizacji pozarządowych, samorządy lokalne, liczni przedsiębiorcy i aktywni mieszkańcy, którzy poprzez różnego rodzaju przedsięwzięcia mają wpływ na jakość życia ogółu społeczności i turystów wizytujących ten obszar. Niemniej, przedsięwzięcia zrealizowane w ramach celu ogólnego i celów szczegółowych zapewne miały też pozytywny wpływ na osiągnięcie założonych celów ogólnych LSR.

Analizując dane dotyczące stopnia osiągnięcia założonych wskaźników rezultatu dla celu szczegółowego „Przedsiębiorczy i turystyczny rozwój obszaru” zostały w dużym stopniu osiągnięte. Są jednakże przedsięwzięcia, których zakładane wskaźniki (według stanu na 31.05.2021) nie zostały jeszcze osiągnięte, np. przedsięwzięcie 1.1.12. Inkubator dotacji..., 1.1.14. Integracja branż... W przypadku celu szczegółowego związanego z kapitałem społecznym jako podstawą rozwoju, także większość wskaźników została już osiągnięta, ale np. w dwóch planowanych przedsięwzięciach: 1.2.5. Wzmocnienie potencjału organizacji pozarządowych..., czy 1.2.10. Polsko-Fińska działalność promocyjna... wskaźniki te nie zostały jeszcze osiągnięte. Natomiast analizując budżet LGD Przyjazna Ziemia Limanowska zaplanowany na okres realizacji lokalnej strategii rozwoju stwierdzono, iż na realizację celu ogólnego „Aktywny Beskid Wyspowy” zaplanowano kwotę 11 554 000,00 zł. Do końca maja 2021 roku przyznano na realizację przedsięwzięć ogółem 11 135 584,00 zł (96,4%), z czego rozliczono już projekty na kwotę 7 595 518,59 zł. Można zatem uznać, że poziom realizacji rzeczowej i finansowej LSR zbliża LGD Przyjazna Ziemia Limanowska do osiągnięcia założonych celów.

6.2. Ocena wpływu na kapitał społeczny

Wpływ działalności LGD na kapitał społeczny obszaru Przyjazna Ziemia Limanowska jest nie do przecenienia. Świadczą o tym zarówno wyniki badań związane z uczestnictwem mieszkańców i przedsiębiorców w działaniach edukacyjnych, imprezach i festynach (cyklicznych i okazjonalnych) organizowanych przez LGD. Jeśli przyjmiemy określenie kapitału społecznego jako zasób społeczeństwa obywatelskiego, co w konsekwencji wpływa na demokrację i jej jakość, to wartość kapitału społecznego można określić przy użyciu kilku

mierników z grupy mierników strukturalnych (np. sieci społecznego zaangażowania) i mierników normatywnych (wartości, normy społeczne, wzajemne zaufanie). W prowadzonej ewaluacji nie skupialiśmy się wyłącznie na badaniu zmian jakościowych kapitału społecznego. Stąd trudno definitywnie określić na ile zmiany jakościowe w kapitale społecznym są widoczne na obszarze LGD. Ingerencja w doskonalenie kapitału społecznego to nie tylko działalność samej LGD, lecz także wielu innych organizacji działających na analizowanym obszarze, w tym oświatowych, edukacyjnych, kulturalnych, czy NGOs. Nie do przecenienia jest tu też rola liderów lokalnych (w tym liderów opinii, którymi często bywają beneficjenci działań LGD) mających kapitalny wpływ na samoorganizowanie się społeczności w ważnych dla niej sprawach, czy chociażby poziom udziału w wyborach lokalnych i krajowych, będący wskaźnikiem postaw obywatelskich, lub po prostu mają znaczący wpływ na podnoszenie jakości relacji społecznych.

Przeprowadzone badania ewaluacyjne wskazują na pozytywne zmiany w kwestii jakości kapitału społecznego, stopnia zaangażowania lokalnej społeczności w podejmowanie przedsięwzięć związanych z podnoszeniem jakości życia, udziału w przedsięwzięciach organizowanych przez LGD, występowanie z inicjatywami społecznymi i gospodarczymi mającymi przynieść pozytywne efekty dla ogółu społeczeństwa. Potwierdziły to zarówno wyniki badań mające na celu ocenę działań rzeczowych w ramach LSR, ale także badania IDI przeprowadzone w biurze LGD, badania FGI z przedstawicielami zarządu i rady programowej, oraz badania ankietowe mieszkańców i beneficjentów LGD. Ankietowani mieszkańcy zauważają pozytywne zmiany m.in. w relacjach między sobą i podejmowanie takich inicjatyw, które mają służyć grupom defaworyzowanym, np. młodym ludziom pozostającym bez zatrudnienia, czy seniorom. Wskazali oni także na pozytywne zmiany w zakresie większego wpływu mieszkańców na podejmowane decyzje odnośnie zmian wprowadzanych na terenie ich gmin. Beneficjenci LSR, w zdecydowanej większości stwierdzili na przykład, iż efekty ich działań służą nie tylko im samym, ale także rozwojowi regionu, a więc ogólnie podnoszeniu jakości życia. To są przykłady pozytywnych postaw w społeczności lokalnej, które mogą i często są impulsem dla innych do podobnych zachowań.

6.3. Przedsiębiorczość

Przedsiębiorczość może być definiowana w dwojaki sposób – jako cecha charakterystyczna dla osoby skłonnej do podejmowania określonych działań oraz jako przedsięwzięcie, czyli podjęcie i prowadzenie jakiejś działalności. Rozpatrywana jako cecha, a więc jako skłonność do podejmowania działań, niekonwencjonalnych przedsięwzięć, związanych z ryzykiem, odpowiedzialnością, ale także umiejętność dostrzegania potrzeb własnych i otoczenia oraz wykorzystywania w tym celu nadarzających się okazji i innowacyjnych pomysłów. Natomiast przedsiębiorczość rozpatrywana jako tworzenie czegoś

nowego, to proces budowania lub rozwijania firmy celem generowania korzyści (w postaci materialnej lub niematerialnej) mających służyć przedsiębiorcy, jego rodzinie, jego firmie, ale też otoczeniu.

W prowadzonych przez nas badaniach ewaluacyjnych skupiliśmy się głównie na tym drugim podejściu do przedsiębiorczości, a więc do prowadzenia i rozwijania działalności gospodarczej. Analizując dane dotyczące liczby i zakresu naborów wniosków aplikacyjnych, stwierdziliśmy, iż największym zainteresowaniem cieszyły się nabory wniosków na podejmowanie działalności gospodarczej oraz rozwój już istniejących przedsiębiorstw. Potwierdziły to badania IDI przeprowadzone w biurze LGD, a także badania ankietowe mieszkańców i przedsiębiorców. Mimo restrykcji związanych z pandemią wyznaczone w LSR wskaźniki dla zakontraktowanych przedsięwzięć zostały w dużym stopniu osiągnięte, aczkolwiek w niektórych przypadkach z pewnym opóźnieniem.

Na obszarze ewaluowanej LGD stwierdzono w latach 2015-2020 sukcesywnie wzrastającą liczbę osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców. Największy wzrost liczby podmiotów odnotowano w gminie Laskowa (o 233), Słupnice (o 194), Łukowica (o 174) i Dobra (o 160). W pozostałych gminach także nastąpił wzrost, lecz nieco niższy (od 87 do 137 podmiotów). W tym okresie odnotowano także wzrost zarejestrowanych podmiotów gospodarki narodowej w rejestrze REGON w przeliczeniu na 10 tys. ludności w wieku produkcyjnym. Największy ich wzrost w odniesieniu do roku bazowego 2015 można odnotować w gminie Łukowica, Dobra i Laskowa. Na kolejnych miejscach plasują się gminy Jodłownik, Słupnice, a najniższą lokatę w tym względzie zajmuje gmina Kamienica.

Z badań wynika, iż w kolejnej LSR należy także wziąć pod uwagę przedsiębiorczość (tworzenie i rozwój przedsiębiorstw), ma ona bowiem wpływ na rynek pracy, aktywizację zawodową ludności, wyzwalanie inicjatyw indywidualnych i społecznych, budowanie dobrych relacji osobistych i biznesowych, podejmowanie przedsięwzięć innowacyjnych, a w rezultacie na rozwój lokalny.

6.4. Turystyka i dziedzictwo kulturowe

Turystyka – jak zauważono w LSR dla obszaru LGD Przyjazna Ziemia Limanowska – ma kluczowe znaczenie. Obszar analizowanej LGD posiada wyjątkowo atrakcyjne położenie geograficzne, walory przyrodnicze, bogate i zróżnicowane dziedzictwo kulturowe. Dla przykładu w samej tylko gminie Limanowa znajduje się największa na obszarze LGD liczba podmiotów związanych z szeroko rozumianymi usługami turystycznymi. Gmina Słupnice, mimo, iż w momencie budowania LSR miała najmniej tego typu podmiotów gospodarczych, posiada jednak duży potencjał do rozwoju usług turystycznych, a tym samym ograniczenia poziomu bezrobocia. Dziedzictwo kulturowe oraz walory przyrodnicze są ściśle powiązane

z turystyką. Wśród obiektów kultury materialnej na obszarze analizowanej LGD znajduje się wiele zabytkowych obiektów sakralnych, zespołów pałacowych, dworskich i parkowych, przydrożnych kapliczek i kaplic, elementy kultury niematerialnej (kultywowanie tradycji i kultury ludowej), potencjał intelektualny i artystyczny związany z kulturą ludową, kompleksy leśne, rezerваты przyrody, obszary Natura 2000, infrastruktura turystyczna (szlaki piesze, rowerowe, tematyczne), wiele tradycyjnych produktów regionalnych cenionych nie tylko lokalnie, ale także przez turystów. Generalnie, obszar LGD Przyjazna Ziemia Limanowska posiada bardzo duży potencjał turystyczny, jakkolwiek wciąż jeszcze nie w pełni wykorzystany.

Z uwagi na te walory przyrodnicze i turystyczne obszaru oraz wciąż istniejące braki w infrastrukturze turystycznej, w LSR postawiono na turystykę. W okresie wdrażania LSR powstały gospodarstwa agroturystyczne oraz obiekty infrastruktury turystycznej, szlaki turystyczne i trasy rowerowe. A więc były to projekty społecznie użyteczne i zainwestowane w nie środki przyniosły wymierne efekty dla społeczności lokalnej i turystów. W przyszłości należałoby rozwijać ofertę turystyczną, bo mimo pandemii i związanych z nią ograniczeń, w opinii mieszkańców ruch turystyczny wzrasta. Warto zastanowić się nad projektem wspólnej, kompleksowej promocji walorów turystycznych obszaru włączając w to wszystkich aktorów działających na rynku turystycznym i okołoturystycznym.

6.5. Grupy dewaforyzowane

Grupy defaworyzowane – to osoby wykluczone lub zagrożone wykluczeniem społecznym, zawodowym, kulturowym itp. Wszystkie te konteksty wykluczenia społecznego wpływają na drastyczne obniżenie poziomu życia. Do osób wykluczonych planowane i kierowane są działania promujące i kształtujące postawy przedsiębiorcze, działania edukacyjne i warsztaty, aktywizujące zawodowo i społecznie, zwiększające ich szanse na inkluzję społeczną, kulturową, czy szanse znalezienia zatrudnienia na rynku pracy. W LSR analizowanej LGD Przyjazna Ziemia Limanowska zwrócono uwagę głównie na jedną grupę wykluczonych, określono ją jako osoby w wieku do 29 lat, nie znajdujące możliwości zatrudnienia na lokalnym rynku pracy z uwagi na brak doświadczenia zawodowego lub brak odpowiedniego do potrzeb rynku wykształcenia. Jak stwierdzili twórcy LSR, osoby te nie mają odpowiednich umiejętności, by samodzielnie ocenić własne możliwości na wymagającym rynku pracy. Dla tej grupy wykluczonych dedykowane były zarówno projekty edukacyjne, kształcące umiejętności zachowań na rynku pracy i aktywizację społeczną, jak i działania przedsiębiorcze w obszarze przetwórstwa przemysłowego, produktów lokalnych i usług (hotelarstwo, gastronomia, turystyka i rekreacja). Ideą zaplanowanych przedsięwzięć było wprowadzenie tych osób na rynek pracy, ograniczenie migracji zarobkowej poza obszar LGD oraz ograniczenie liczbowe beneficjentów pomocy społecznej (gdyż prawdopodobnym powodem ubiegania się o tę pomoc było ubóstwo i bezrobocie). Analizując dane statystyczne

dotyczące salda migracji zauważono, iż potwierdza się określona w LSR tendencja migracji ludności poza obszar LGD w celu znalezienia pracy i lepszych perspektyw życia. Natomiast stwierdzono poprawę sytuacji w przypadku liczby podmiotów gospodarczych, poziomu bezrobocia, liczby korzystających z pomocy społecznej. A zatem można postawić tezę, iż działalność LGD miała w tym także pewien pozytywny udział.

6.6. Innowacyjność

Innowacja jest pojęciem różnie definiowanym i różne też czynniki brane są pod uwagę przy określaniu wskaźników innowacyjności. Biorąc pod uwagę innowację w klasycznym ujęciu, to można ją określić jako pojęcie odnoszące się do podejmowania nowej działalności, świadczenia nowych usług, lub jako wdrożenie nowego lub znacznie udoskonalonego produktu lub usługi, wprowadzenie nowej metody organizacyjnej w firmie lub w procesie produkcji, ale też jako wprowadzenie nowych form relacji z klientem. Natomiast innowacyjność jest szerokim pojęciem zawierającym w sobie zarówno pojęcie innowacji produktowej i usługowej, jak i pojęcie innowacyjności. A zatem innowacyjność można zdefiniować jako cechę przedsiębiorstwa przejawiającą się w zdolności i motywacji do ustawicznego poszukiwania i wykorzystywania w praktyce najnowszych wyników badań naukowych, nowych koncepcji, nowych wynalazków. Innowacyjność to też prace polegające na doskonaleniu i rozwoju już istniejących technologii w sferze produkcji, eksploatacji i usług; to wprowadzanie nowych rozwiązań w organizacji i zarządzaniu oraz doskonalenie i rozwój infrastruktury, np. dla gromadzenia, przetwarzania i udostępniania informacji.

W odniesieniu do analizowanej LGD, innowacyjność projektów, dla których składane były wnioski aplikacyjne o wsparcie finansowe, określana była w oparciu o z góry ustalone kryteria określające cechy innowacyjności. Tymczasem właściwie każdy projekt nosi w sobie pewną dozę innowacyjności. Nawet jeśli zaplanowane elementy projektu są znane na danym obszarze, to w odniesieniu do aktualnej sytuacji zewnętrznej i warunków wewnętrznych przedsiębiorstwa ubiegającego się o wsparcie finansowe przedsięwzięcia, projekt ten może być innowacyjny, usprawniający proces produkcji, organizację pracy, czy wnoszący efekt w postaci nowego produktu, który dotąd nie był wytwarzany przez tego przedsiębiorcę. Ocena innowacyjności danego projektu jest więc trudna i powinna uwzględniać także warunki lokalne i warunki przedsiębiorstwa, a nie tylko ogólne kryteria innowacyjności.

6.7. Projekty współpracy

Projekty współpracy, jakie przygotowują i realizują lokalne grupy działania polegają na wykorzystaniu zdolności i umiejętności tworzenia więzi i współdziałania z innymi LGD. Innymi słowy projekty współpracy polegają nie tylko na realizacji wspólnych celów, ale także na umiejętności zespołowego wykonywania zaplanowanych zadań i wspólnego rozwiązywania problemów ważnych dla obszarów działania LGD uczestniczących w takim projekcie.

W okresie objętym analizą, LGD Przyjazna Ziemia Limanowska zaplanowała realizację dwóch projektów współpracy: (1) Skarby Beskidzkiej Miedzy; oraz (2) Turystyczny Beskid Wyspowy i Gorce. Oba te projekty są obecnie procedowane w Urzędzie Marszałkowskim. Projekt *Skarby Beskidzkiej Miedzy* ma być realizowany we współpracy z LGD Dolina Raby. Jego celem jest identyfikacja zachowanych tradycji oraz lepsze wykorzystanie walorów obszarów obu LGD. Projekt *Turystyczny Beskid Wyspowy i Gorce*, zwany projektem rowerowym, zakłada promocję walorów turystycznych i przyrodniczych poprzez utworzenie infrastruktury turystycznej na obszarze trzech lokalnych grup działania (Przyjazna Ziemia Limanowska, Dolina Rady i E.O. Cenoma). W ramach projektu powstanie 25 obiektów infrastruktury rowerowej, zorganizowana zostanie impreza promocyjna, oraz zaplanowano wydanie wspólnej ulotki, gadżetów promocyjnych i mapy dla obszaru partnerskiego. Partnerem wiodącym w projekcie jest LGD „Przyjazna Ziemia Limanowska”.

Współpraca partnerskich LGD na etapie przygotowania projektów była pomyślna i wnosząca wiele inspiracji w relacje wzajemne. Jeśli projekty zakończą się sukcesem, to być może współpraca LGD zaangażowanych w te przedsięwzięcia będzie kontynuowana.

6.8. Ocena funkcjonowania LGD

Oceny funkcjonowania analizowanej LGD dokonano w oparciu o dane z materiałów i dokumentów pozyskanych z biura LGD, badań IDI przeprowadzonych z pracownikami biura, badania FGI, w którym uczestniczyli przedstawiciele zarządu i rady programowej oraz z badań ankietowych przeprowadzonych z mieszkańcami i beneficjentami działań LGD Przyjazna Ziemia Limanowska.

Jak wskazują wyniki badań organizacja pracy biura LGD jest oceniana bardzo dobrze. Pracownicy biura są kompetentni, mają wiedzę i doświadczenie oraz potrafią w pełni wykorzystać swe kompetencje do właściwej organizacji pracy, współpracy z zarządem i radą programową, oraz w procesie informacji i doradztwa prowadzonego dla beneficjentów. Uczestniczyli oni w wielu szkoleniach, których tematyka poszerzała ich wiedzę, doskonaliła umiejętności poprzez zajęcia warsztatowe, uczyła współpracy w ramach projektów i współdziałania z klientami. Przebieg organizowanych i prowadzonych naborów wniosków przebiegał sprawnie i jak wskazują oceny beneficjentów, pracownicy byli kompetentni i służyli radą i pomocą w procesach doradczych zarówno na etapie przygotowania wniosków aplikacyjnych, na etapie realizacji projektu, jak i na etapie rozliczania projektu. Podobnie kompetentni, zdaniem uczestników badań ankietowych, byli pracownicy biura w realizacji planu komunikowania służąc informacją i doradztwem dla potencjalnych beneficjentów, np. w czasie spotkań informacyjno-doradczych.

Reasumując, działalność biura LGD w jego pięciu podstawowych funkcjach była bardzo dobra i można określić ją jako sprawna organizacja pracy biura, wysoka kompetencyjność

w działaniu z uwagi na ustawiczne szkolenia poszerzające wiedzę i umiejętności oraz doświadczenie wyniesione z dotychczasowej pracy na rzecz LGD; sprawność w realizacji planu komunikacji; sprawność i skuteczność w organizacji i przeprowadzaniu naboru wniosków; kompetencja w prowadzeniu działalności informacyjnej i doradczej.

6.9. Ocena procesu wdrażania

Oceny procesu wdrażania dokonano w oparciu o materiały pozyskane z LGD Przyjazna Ziemia Limanowska, badania IDI z pracownikami biura, badania FGI z przedstawicielami zarządu i rady oraz dwa badania ankietowe – z mieszkańcami gmin wchodzących w skład LGD Przyjazna Ziemia Limanowska i beneficjentów wsparcia ich projektów za pośrednictwem LGD.

Analiza wykazała, iż proces wdrażania LSR przebiegał bez problemów. Określone w LSR cele i przedsięwzięcia w miarę upływu czasu wdrażania nie ulegały dezaktualizacji, a więc zostały zdefiniowane poprawnie. Występowały niewielkie problemy z projektami związanymi z rozwojem działalności gospodarczej, w których ograniczona pula środków finansowych nie pozwalała na osiągnięcie założonych wskaźników. W takich przypadkach LGD ogłaszała kolejne nabory wniosków aplikacyjnych na niższe kwoty, pozwalające na realizację założonych wskaźników. Innym problemem była pandemia CoViD-19 i związane z nią ograniczenia działalności i przemieszczania się ludności wprowadzone przez rząd. Ta sytuacja zmusiła beneficjentów do składania wniosków o przesunięcie terminów osiągania zaplanowanych wskaźników (np. w przedsięwzięciach związanych z turystyką, hotelarstwem, gastronomią). Wprowadzane zmiany w LSR wymuszone były głównie zmieniającymi się zarządzeniami instytucji nadzorujących wdrażanie LSR, przewalutowaniem LSR, a także – w mniejszym stopniu – alokacją niewykorzystanych środków finansowych na inne przedsięwzięcia, czy zmianą w procedurze wyboru i oceny grantobiorców. Zmiany te jednak nie miały znaczącego wpływu na realizację wskaźników wdrażania. Pandemia nie miała też znaczącego wpływu na organizację pracy biura LGD.

Analizując postęp rzeczowy wdrażania LSR stwierdzono, iż według stanu na 31.05.2021, wskaźniki dla celu szczegółowego obejmującego przedsięwzięcia rozwoju obszaru w kierunku przedsiębiorczości i turystyki zostały już w dużym stopniu osiągnięte. Jakkolwiek niektóre z zaplanowanych w tym celu operacji nie zostały jeszcze zrealizowane (np. integracja branż, czy inkubator dotacji). W celu szczegółowym obejmującym przedsięwzięcia z zakresu rozwoju kapitału społecznego także większość wskaźników została już osiągnięta. Jednak wskaźniki niektórych przedsięwzięć nie zostały jeszcze osiągnięte (np. w operacji Polsko-Fińska działalność promocyjna). Przeprowadzone badania IDI z pracownikami biura LGD wskazują, iż generalnie problemy z osiąganiem wskaźników w całym procesie wdrażania LSR pojawiały się rzadko i dotyczyły głównie projektów, gdzie jednym z kryteriów naboru wniosków były punkty przyznawane za termin realizacji (a pandemia uniemożliwiła realizację projektu

w planowanym terminie. Zdaniem respondentów nie ma zagrożenia osiągnięcia wskaźników założonych w LSR. Obecnie LGD skupia się na projektach grantowych (w realizacji których nie osiągnięto jeszcze zakładanych wskaźników).

Konkludując, analiza realizacji planu rzeczowego i finansowego LSR nie budzi zastrzeżeń. Poziom osiągnięcia wskaźników rzeczowych i finansowych przez LGD Przyjazna Ziemia Limanowska zbliża ją do realizacji zaplanowanych w LSR celów. Badania IDI i FGI oraz badania ankietowe wskazują, iż realizacja tych celów i przedsięwzięć zapewne wpłynęła na rozwój obszaru LGD, ale wielkość tego wpływu jest trudna do określenia, ponieważ poza LGD wpływ na rozwój obszaru miały także inne organizacje NGOs, samorządy lokalne i sami mieszkańcy działający indywidualnie dla siebie i swej rodziny, a pośrednio dla dobra ogółu.

6.10. Wartość dodana podejścia LEADER

O wartości dodanej można mówić w aspekcie ekonomicznym (produkcja i usługi), a więc czymś dodatkowym, co można wycenić w pieniądzu, a także w aspekcie edukacyjnym, (w tym o poszerzaniu wiedzy, zdobyciu doświadczenia, umiejętności); w aspekcie społecznym (np. o budowaniu zaufania, rozpoznawalności, aktywizacji itp.). Najbardziej popularna definicja mówi, iż wartość dodaną stanowią wszystkie elementy jakiegoś działania, które zostały osiągnięte ponad efekty planowane, a można je w jakiś sposób wartościować (ewaluować).

Badania FGI wykazały, iż wartością dodaną wdrażania LSR są konkretne, mierzalne efekty w dziedzinie rozwoju gospodarczego, kultury lokalnej i aspektów społecznych. Efekty tych zrealizowanych przedsięwzięć są widoczne dla postronnego obserwatora i zostały też zauważone przez ankietowanych mieszkańców, są doceniane przez radę programową LGD i samorządy lokalne. Organizacje pozarządowe rozwijają swą działalność, co jest dowodem na to iż wsparcie ich działalności za pośrednictwem LGD nie było celem pomocy doraźnej w przetrwaniu organizacji, lecz stało się impulsem do rozwijania działalności. Przykładem może tu być utworzenie stowarzyszenia KGW w gminie Limanowa, dla którego impulsem było właśnie początkowe wsparcie LGD dla przedsięwzięć realizowanych przez poszczególne KGW.

Badania ankietowe mieszkańców wykazały, iż LGD Przyjazna Ziemia Limanowska jest organizacją powszechnie rozpoznawalną i identyfikowaną jako organizacja wspomagająca rozwój lokalny. Wartością dodaną działalności LGD są pogłębiające się relacje między poszczególnymi aktorami trzech sektorów wpływającymi na rozwój lokalny oraz poprawa relacji wzajemnych między mieszkańcami. Społeczność lokalna spotyka się, współpracuje, podejmuje wspólne działania w ważnych dla środowiska lokalnego sprawach, ma ofertę zagospodarowania czasu wolnego, buduje i pogłębia relacje z sąsiadami, buduje lub umacnia więzi lokalne.

Beneficjenci są na ogół świadomi istniejącego potencjału gospodarczego i społecznego obszaru, podejmują z powodzeniem próby jego zaangażowania w rozwój gospodarczy i społeczny. Poprzez czynne uczestnictwo w działaniach LGD stają się pozytywnym przykładem dla innych i znajdują naśladowców swych przedsięwzięć. Bywa, że przejmują na siebie rolę liderów opinii. Taka postawa i takie ich postrzeganie sprzyjają budowaniu i zacieśnianiu więzi lokalnych, podejmowaniu prób organizowania zaczątków sieci działań komplementarnych.

Dzięki takiemu podejściu wszystkich aktorów lokalnego rozwoju zaangażowanych w proces wdrażania LSR realizowane przedsięwzięcia wpisują się w cel ogólny i cele szczegółowe nakreślone w strategii obszaru LGD Przyjazna Ziemia Limanowska. Proces wdrażania LSR i jego promocja sprawiły, iż działalność samej LGD i beneficjentów tych działań są postrzegane jako ważne ogniwa w rozwoju lokalnym.

7. Podsumowanie. Wnioski i rekomendacje.

Stwierdzenia podsumowujące odnoszą się do analizowanego okresu wdrażania LSR przez LGD Przyjazna Ziemia Limanowska i obejmują analizę wyznaczoną metodyką i ramami ewaluacji tego procesu. Tak więc zostały one ujęte tu w odniesieniu do: podstaw budowy LSR, zaplanowanych w LSR celów ogólnych i szczegółowych, historii zmian wprowadzanych do dokumentu LSR, organizowanych naborów wniosków aplikacyjnych, realizacji planu rzeczowego i finansowego, realizacji projektów poza programem LEADER, realizacji projektów współpracy, realizacji planu komunikacji, organizacji pracy biura LGD, prowadzonego doradztwa, uczestnictwa w szkoleniach i opinii pracowników biura i przedstawicieli organów statutowych. A zatem w wyniku przeprowadzonych analiz można stwierdzić:

1. Opracowana strategia rozwoju dla obszaru LGD Przyjazna Ziemia Limanowska zawiera cele i przedsięwzięcia, które są odpowiedzią na zidentyfikowane podczas konsultacji społecznych problemy obszaru oraz wychodzą naprzeciw oczekiwaniom lokalnej społeczności zgłaszanym podczas konsultacji organizowanych w różnych formach. Na podkreślenie zasługują konsultacje związane również z kryteriami wyboru i oceny operacji oraz zasad ewaluacji wewnętrznej realizacji przedsięwzięć, gdzie zastosowano metodę spaceru badawczego po całym obszarze LGD. Metoda ta zasługuje na podkreślenie, z uwagi na jej interaktywny charakter oraz możliwości rozpoznawania dziedzictwa kulturowego obszaru, opinii w ważnych dla danej społeczności sprawach, a równocześnie metoda ta angażuje społeczność w praktyczne planowanie i rozwiązywanie ich problemów, a więc jest narzędziem partycypacji obywatelskiej. Takie podejście do procesu budowy LSR znalazło odbicie w akceptacji LSR i sprzyjało jej realizacji.

2. Analizując zaprezentowane dane statystyczne i ich tendencje zmian na przestrzeni mijającego okresu realizacji LSR, można stwierdzić, iż diagnoza postawiona w LSR była trafna. Zaplanowane cele i przedsięwzięcia odpowiadały opracowanej diagnozie i potrzebom mieszkańców. Grupy docelowe zostały określone prawidłowo. Dokonując analizy porównawczej zmian ilościowych na obszarze w zakresie ludnościowym – ogółu ludności, w tym w wieku przed-, po- i produkcyjnym, wskaźników bezrobocia, liczby przedsiębiorstw na 10 tys. mieszkańców (i na 1 tys. osób w wieku produkcyjnym), wskaźnika G (dochodów z podatków w przeliczeniu na 1 mieszkańca), wydatków na 1 mieszkańca, pozycji gmin wchodzących w skład obszaru LGD w ogólnej liczbie gmin województwa małopolskiego, czy liczby turystycznych obiektów noclegowych, infrastruktury turystycznej etc. – można zauważyć znaczące zmiany in plus. Jednakże, do stwierdzenia na ile realizacja LSR przyczyniła się do rozwiązania zdiagnozowanych problemów oraz niwelacji negatywnych zjawisk

niezbędna jest głębsza analiza danych pozyskanych zarówno w wyniku prowadzonych badań ewaluacyjnych jak i innych prac diagnostycznych, np. dla potrzeb kolejnej LSR.

3. Zmiany w LSR wprowadzone zostały głównie z uwagi na zmieniające się zarządzenia organów nadzorujących operacje zapisane w lokalnej strategii rozwoju, a więc nie były spowodowane nieprawidłowościami związanymi z działalnością LGD Przyjazna Ziemia Limanowska. Potwierdzają to także wyniki wywiadów pogłębionych (IDI), z których wynika, iż zmiany wymuszone zostały np. koniecznością uaktualnienia terminów naborów, wprowadzeniem dodatkowego projektu do realizacji, czy modyfikacją zadań w projekcie współpracy. Innym przykładem była zmiana w procedurze wyboru i oceny grantobiorców w projektach grantowych, czy alokacja niewykorzystanych środków finansowych na inne przedsięwzięcia.

4. Wszystkie nabory spotkały się ze sporym zainteresowaniem ze strony beneficjentów. Zdecydowanie największą popularnością cieszyły się nabory wniosków aplikacyjnych na podejmowanie działalności gospodarczej, a w dalszej kolejności na jej rozwój. Ogólna liczba złożonych wniosków w analizowanym okresie wynosiła 185, spośród których 168 zaopiniowano pozytywnie, a na ich realizację podpisano 93 umowy. Od decyzji złożono 8 protestów/odwołań, spośród których uwzględniono jedno odwołanie. Duże zainteresowanie potencjalnych beneficjentów naborami było w latach 2018-2019. W roku 2020 udało się przeprowadzić te nabory jeszcze przed wprowadzonymi przez rząd restrykcjami związanymi z pandemią CoViD-19. W okresie pandemii biuro LGD było otwarte dla klientów po wcześniejszym umówieniu się na spotkanie.

5. Analizując dane dotyczące postępu rzeczowego wdrażania LSR można zauważyć, iż założone wskaźniki rezultatu dla celu szczegółowego „Przedsiębiorczy i turystyczny rozwój obszaru” zostały w dużym stopniu osiągnięte. Są jednakże przedsięwzięcia, których zakładane wskaźniki (według stanu na 31.05.2021) nie zostały jeszcze osiągnięte, np. przedsięwzięcie 1.1.12. Inkubator dotacji..., 1.1.14. Integracja branż... W przypadku celu szczegółowego drugiego związanego z kapitałem społecznym jako podstawą rozwoju, także większość wskaźników została już osiągnięta, ale np. w dwóch planowanych przedsięwzięciach: 1.2.5. Wzmocnienie potencjału organizacji pozarządowych..., czy 1.2.10. Polsko-Fińska działalność promocyjna..., wskaźniki te nie zostały jeszcze osiągnięte.

6. Badania IDI wykazały, że w czasie realizacji założonych w LSR wskaźników problemy pojawiały się rzadko i były one związane głównie z trudnościami związanymi z restrykcjami pandemicznymi. Problemy występowały w przypadku projektów, gdzie jednym z kryterium naboru były punkty przyznawane za termin realizacji. W takiej sytuacji wnioskowano o przesunięcie ich realizacji w czasie lub zmniejszenia wskaźnika ilościowego

w zachowanym terminie. Inny negatywny wpływ pandemii na działalność LGD – to problem ze zwołaniem posiedzenia rady, czy prowadzenia doradztwa bezpośredniego jeden dzień w roku na terenie każdej z gmin, ale prowadzono spotkania i warsztaty on-line. Zdaniem respondentów nie ma zagrożenia osiągnięcia wskaźników założonych w LSR, mimo, iż nie mieli oni w tym okresie możliwości swobodnego przyjmowania beneficjentów. Obecnie LGD skupia się na projektach grantowych.

7. W poprzednim okresie programowania jedną z form wsparcia o jakie mogli ubiegać się wnioskodawcy, było różnicowanie w kierunku działalności pozarolniczej. Było to działanie dedykowane rolnikom. Jednak, gdyby w kolejnym okresie miały być tego typu działania, wyniki badań FGI wskazują, że opinie w tym względzie są raczej negatywne. Przedstawiciele zarządu i rady LGD uważają, iż rolnicy mogą sięgać po o wiele wyższe środki w Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa niż była oferta w LGD w ramach RLKS. Jeśli tak miałyby być, to należałoby przeznaczyć o znacznie wyższe środki finansowe na tego typu wsparcie dla rolników.

8. Podstawowym problem dla beneficjentów są procedury administracyjne instytucji zarządzającej środkami finansowymi. Procedury powinny być uproszczone, by nie piętrzyć problemów przed beneficjentami, a obdarzyć ich większym zaufaniem. Takie podejście zapewne przyniesie większe efekty nie tylko w sensie perfekcyjnej realizacji projektu, ale także w sensie budowania dobrych relacji wzajemnych, inspiracji innych do działania i wzmacniania więzi społecznych.

9. Zdaniem pracowników biura, zarządu i rady programowej opinie środowiska lokalnego o działalności LGD są bardzo dobre. Współpraca LGD ze środowiskiem jest również bardzo dobra. Biuro i organy statutowe LGD są kompetentne i zawsze służą pomocą. Pomysłów na projekty jest mnóstwo, jedynie często napływają pytania – dlaczego tak mało środków finansowych za pośrednictwem LGD na ich realizację?

10. LGD Przyjazna Ziemia Limanowska z powodzeniem realizowała projekty poza RLKS. W przeprowadzonych badaniach IDI z pracownikami biura LGD podkreślano znaczenie dla rozwoju obszaru projektów finansowanych ze środków innych niż program LEADER. Wskazali oni przykład projektu „Bo jak nie MY, to kto”. Badani uważają, iż w przyszłości LGD powinny nadal realizować projekty w ramach innych programów finansowych, np. budżetu obywatelskiego.

11. Wyniki badań FGI wskazują, iż organy statutowe LGD Przyjazna Ziemia Limanowska jak dotąd nie rozważały kwestii komercjalizacji działalności w kolejnym okresie programowania. Jak stwierdzono, LGD Przyjazna Ziemia Limanowska ma zasoby własne pochodzące ze składek członkowskich. Poza tym nie ma pomysłów na taką działalność i nie ma

też potrzeb jej wdrażania. Ale jeśli sytuacja będzie tego wymagać, to pewnie takie pomysły się pojawią. Przy tworzeniu LGD założeniem była działalność pobudzająca inicjatywy społeczeństwa i wejścia w rolę pośrednika w pozyskiwaniu środków zewnętrznych. Zdaniem respondentów „jeśli będzie potrzeba dorabiać poprzez działalność komercyjną, to być może będzie to działalność zorganizowana w formie spółdzielni socjalnej. Korzystnym byłoby, aby nie zmieniać pierwotnej roli LGD poprzez wprowadzanie konieczności samowystarczalności. Instytucje zarządzające powinny pozwolić LGD pełnić rolę inspirującą, działać na rzecz mieszkańców, a nie zajmować się działalnością komercyjną i stawać się przez to konkurencją dla podmiotów działających już na obszarze”.

12. Analiza danych wskazuje, iż LGD Przyjazna Ziemia Limanowska wykorzystywała wszystkie zaplanowane sposoby komunikowania, jakkolwiek część z nich stosowana była z większą częstotliwością, a niektóre okazjonalnie. Wiele narzędzi komunikowania było typowymi, powszechnie stosowanymi – i one sprawdzały się najbardziej w opinii pracowników biura LGD. Prowadzone ankiety były swoistym narzędziem monitorowania efektów planu komunikacji, ale także podstawą do wprowadzania zmian. Korzystanie z wielu sposobów i narzędzi komunikacji sprzyja dotarciu do szerokiego spektrum grup wiekowych, zawodowych, defaworyzowanych itp. w społeczności lokalnej. Wszystkie działania komunikacyjne były monitorowane m.in. poprzez ankiety, różnego typu informacje zwrotne, artykuły zawierające informacje o postępach wdrażania LSR. W przyszłości – zdaniem respondentów – w planie komunikowania powinny się znaleźć podobne działania jak w mijającym okresie wdrażania LSR.

13. Doradztwo – jedna z efektywnych metod komunikowania – realizowane przez biuro LGD Przyjazna Ziemia Limanowska zamyka się liczbą 1 263 podmiotów, które skorzystały z porad w analizowanym okresie (stan na 31.05.2021). Największą liczbę porad indywidualnych udzielono w biurze LGD (1 060 porad), w tym najwięcej w pierwszych czterech latach realizacji strategii. Najmniejszym zainteresowaniem cieszyły się porady udzielane pocztą elektroniczną i przez Internet. Skorzystało z nich w całym okresie jedynie 33 osoby. Liczba porad udzielonych w biurze znacznie spadła w latach 2020-2021, co zapewne ma związek z pandemią CoViD-19. Ale również w tym samym okresie liczba porad udzielanych drogą telefoniczną czy mailową nie wzrosła, jak można by się spodziewać.

14. Badania IDI wykazały, iż dla potrzeb prowadzenia doradztwa pracownicy LGD Przyjazna Ziemia Limanowska posiadają odrębne pomieszczenie w biurze LGD. Poza spotkaniami w biurze, doradztwo prowadzone było w obiektach jednostek administracji samorządowej na terenach gmin wchodzących w skład LGD, czy przy okazji spotkań eventowych. Pandemia CoViD-19 nieco pokrzyżowała plany doradcze, ale w tym okresie wykorzystywano zarówno środki pośredniej komunikacji z potencjalnymi beneficjentami.

15. Mieszkańcy obszaru LGD – zdaniem pracowników biura – bardzo chętnie korzystali z doradztwa i w ich ocenie, wnioskodawcy, którzy korzystali z doradztwa przygotowywali wnioski aplikacyjne bardzo dobre pod względem jakościowym. Oceniając wnioski składane przez trzy sektory, respondenci wskazali na bardzo wysoką jakość przygotowanych wniosków przez samorządy lokalne, które zatrudniają specjalistów do spraw pozyskiwania funduszy pozabudżetowych na realizację projektów gminnych. W przyszłości powinno się zwiększyć liczbę porad udzielanych drogą elektroniczną (poczta e-mailowa) oraz przez rozszerzenie dostępu do portali społecznościowych.

16. Opinie dotyczące jakości składanych wniosków aplikacyjnych potwierdziły badania FGI przeprowadzone z przedstawicielami zarządu i rady programowej. Uczestnicy FGI odnieśli się bardziej do różnic ilościowych. Zauważyli różnice w liczbie składanych wniosków aplikacyjnych między sektorem samorządowym, biznesowym i pozarządowym w poszczególnych gminach obszaru LGD i wiąże to z sytuacją ekonomiczną poszczególnych gmin. Ich zdaniem, różnice zauważalne są także w jakości przygotowania wniosków aplikacyjnych – respondenci łączą je z uczestnictwem beneficjentów w szkoleniach i korzystaniem przez nich z doradztwa, które przekłada się później na jakość opracowanych wniosków.

17. Pracownicy biura jako najbardziej przydatne wskazali szkolenia z zakresu procedur oceny wniosków aplikacyjnych, procedur realizacji projektów, regulacji prawnych dotyczących funkcjonowania organizacji pozarządowych, prawa budowlanego, księgowości, oraz możliwości i zasad pozyskiwania funduszy zewnętrznych. W przypadku organów statutowych pracownicy biura uznali także szkolenia z zakresu procedur oceny i wyboru wniosków aplikacyjnych – jakkolwiek ich zdaniem organy władz są bardzo kompetentne i w dużym stopniu samodzielne, niemniej zawsze na początku nowego okresu programowania finansowego tego typu szkolenia są bardzo przydatne. Co do przyszłości, to oczekiwania pracowników są związane głównie ze szkoleniami z zakresu prawnych aspektów funkcjonowania NGOs.

18. Wobec szerokiego spektrum działalności LGD Przyjazna Ziemia Limanowska naturalnym byłoby postawić tezę, iż LGD jest organizacją rozpoznawalną – wśród mieszkańców, wśród innych instytucji i organizacji, cieszy się odpowiednim prestiżem i szacunkiem i jest zapraszana na ważne wydarzenia na obszarze swego działania. Badania FGI wykazały, iż rozpoznawalność LGD jest dość duża, prestiż – rozumiany jako szacunek dla innych – jest także znaczny, ale traci nieco na wartości w oczach tych beneficjentów, którzy napotykają na problemy z rozliczeniem dofinansowania projektu (najczęściej z winy samych beneficjentów, którzy na etapie składania wniosku opracowanego

w ich imieniu przez wyspecjalizowaną w tym zakresie firmę, nie mieli pełnej świadomości wskaźników, jakie powinni osiągnąć w wyniku realizacji projektu).

19. Badania FGI dotyczące podmiotowości rady LGD wykazały, iż rolą rady jest wybór dobrego projektu. Obecnie każdy oceniany przez radę wniosek jest szczegółowo analizowany, dyskutowany, a decyzja przyjmowana na drodze konsensusu. Rada bierze odpowiedzialność za swoje decyzje i obecnie ma moc decyzyjną i może wpłynąć (oczywiście w ramach prawnych zasadach proceduralnych) na lepsze wybory projektów. Problemem są odwołania od decyzji rady, ponieważ urząd marszałkowski uznaje wszystkie protesty, nie chcąc brać na siebie odpowiedzialności. Stąd poczucie części badanych przedstawicieli rady o braku zaufania do ich ocen wniosków aplikacyjnych. W ich opinii obecne kryteria ocen ustawione są – jak to stwierdzili – pod sztuczną inteligencję, de facto eliminują radę z procesu oceny. Uważają, iż korzystniej byłoby w przyszłości wprowadzić częściowo ocenę punktową projektów, a częściowo jakościową, np. efekt oddziaływania projektu, którego nie sposób wyrazić w punktach. Można by także w przypadku sytuacji, gdy dwa lub więcej projektów otrzymują taką samą liczbę punktów, wprowadzić procedurę przyznawania przez radę dodatkowego punktu projektowi, który zdaniem rady jest najlepszym projektem dla rozwoju regionu. Konkludując, podmiotowość rady programowej LGD istnieje, ale nie zawsze jest właściwie postrzegana.

20. Badania FGI wykazały, iż wartością dodaną wdrażania LSR są konkretne, mierzalne efekty w dziedzinie rozwoju gospodarczego, kultury lokalnej – opracowania i publikacje o tematyce lokalnej, pomoc w działalności KGW, zespołów folklorystycznych, różnych stowarzyszeń lokalnych. Wszystkie te przedsięwzięcia zostały wykonane, ich efekty są widoczne, NGOs, które uzyskały wsparcie nadal funkcjonują, rozwijają swą działalność, społeczność lokalna spotyka się, współpracuje, działa wspólnie, mają ofertę zagospodarowania czasu wolnego, mogą poznawać sąsiadów, zbudować lub umocnić więzi lokalne.

8. Spis tabel i wykresów.

Rysunek 1 Usytuowanie obszaru LGD Przyjazna Ziemia Limanowska	19
Tabela 1 Liczba ludności ogółem w gminach obszaru LGD Przyjazna Ziemia Limanowska, w latach 2015-2020 (stan na 31.12)	20
Tabela 2 Dochody gmin obszaru LGD Przyjazna Ziemia Limanowska	21
Tabela 3 Wydatki gmin w przeliczeniu na 1 mieszkańca w gminach obszaru LGD Przyjazna Ziemia Limanowska, w latach 2015-2019 (stan na 31.12)	23
Tabela 4 Lokaty gmin wchodzących w skład LGD Przyjazna Ziemia Limanowska na tle wszystkich małopolskich gmin w roku 2019.....	25
Tabela 5 Migracja ludności – saldo migracji ogółem w gminach obszaru LGD Przyjazna Ziemia Limanowska, w latach 2016-2019 (stan na 31.12)	26
Tabela 6 Ludność w wieku przedprodukcyjnym, produkcyjnym i poprodukcyjnym w gminach obszaru LGD Przyjazna Ziemia Limanowska, w latach 2015 i 2020 (stan na 31.12)	27
Tabela 7 Pracujący ogółem i według płci w gminach wiejskich obszaru LGD Przyjazna Ziemia Limanowska, w latach 2015 i 2019 (stan na 31.12)	28
Tabela 8 Podmioty gospodarki narodowej w rejestrze REGON na 10 tys. ludności w wieku produkcyjnym w gminach obszaru LGD Przyjazna Ziemia Limanowska, w latach 2015-2020.....	29
Tabela 9 Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą na 10 tys. mieszkańców w gminach obszaru LGD Przyjazna Ziemia Limanowska, w latach 2015-2020 (stan na 31.12)	31
Tabela 10 Beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej w gminach obszarów LGD Przyjazna Ziemia Limanowska oraz w Małopolsce w latach 2015-2019 (stan na 31.12.).....	32
Tabela 11 Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności według płci w gminach obszarów LGD Przyjazna Ziemia Limanowska w latach 2015 i 2020 (stan na 31.12.)	34
Tabela 12 Turystyczne obiekty noclegowe w gminach obszaru LGD Przyjazna Ziemia Limanowska oraz w Małopolsce w latach 2016-2020 (stan na 31.07)	36
Tabela 13 Historia dokonywanych zmian w LSR dla obszaru LGD Przyjazna Ziemia Limanowska.....	41
Tabela 14 Nabory wniosków na przedsięwzięcia w ramach konkursów, operacji własnych.....	42
Tabela 15 Nabory wniosków aplikacyjnych w okresie wdrażania LSR przez LGD Przyjazna Ziemia Limanowska	44
Tabela 16 Rzeczowa realizacja celów oraz przedsięwzięć LSR na obszarze LGD Przyjazna Ziemia Limanowska (stan na 31.05.2021).....	48
Tabela 17 Finansowa realizacja celów oraz przedsięwzięć LSR na obszarze LGD Przyjazna Ziemia Limanowska, w latach 2016-2021 (stan na 31.05.2021)	53
Tabela 18 Projekty i działania realizowane przez LGD Przyjazna Ziemia Limanowska poza programem LEADER (stan na 31.05.2021)	47
Tabela 19 Szkolenia pracowników LGD Przyjazna Ziemia Limanowska w okresie 01.01.2016-31.05.2021.....	54
Tabela 20 Szkolenia członków organów LGD	56
Tabela 21 Plan działań komunikacyjnych LGD Przyjazna Ziemia Limanowska w okresie wdrażania LSR	59
Tabela 22 Sposoby transferu informacji do ogółu mieszkańców o działaniach LGD – opinie mieszkańców obszaru LGD Przyjazna Ziemia Limanowska	61
Tabela 23 Liczba podmiotów, które skorzystały z doradztwa świadczonego przez biuro LGD Przyjazna Ziemia Limanowska w okresie 31.12.2016-31.05.2021	63
Tabela 24 Ocena wsparcia udzielonego beneficjentowi przez LGD Przyjazna Ziemia Limanowska	64

Tabela 25 Ocena procedur wyboru i kryteriów oceny operacji przez beneficjentów działań LGD Przyjazna Ziemia Limanowska	66
Tabela 26 Zakres korzystania z pomocy LGD Przyjazna Ziemia Limanowska na etapie składania wniosku aplikacyjnego – opinie beneficjentów	68
Tabela 27 Zakres korzystania z pomocy LGD Przyjazna Ziemia Limanowska na etapie składania wniosku aplikacyjnego – opinie beneficjentów	69
Tabela 28 Wiek i płeć respondentów – mieszkańców LGD Przyjazna Ziemia Limanowska	71
Tabela 29 Zmiany na obszarze LGD Przyjazna Ziemia Limanowska w okresie ostatnich pięciu lat	72
Tabela 30 Zmiany na obszarze LGD Przyjazna Ziemia Limanowska w okresie ostatnich pięciu lat	73
Tabela 31 Zmiany na obszarze LGD Przyjazna Ziemia Limanowska w okresie ostatnich pięciu lat	75
Tabela 32 Zmiany na obszarze LGD Przyjazna Ziemia Limanowska w okresie ostatnich pięciu lat	76
Tabela 33 Kierunki zmian na obszarze LGD Przyjazna Ziemia Limanowska, które w opinii mieszkańców wymagają w przyszłości wsparcia finansowego w gminie	78
Wykres 1 Dochody gmin obszaru LGD Przyjazna Ziemia Limanowska.....	22
Wykres 2 Wydatki gmin w przeliczeniu na 1 mieszkańca w gminach obszaru LGD Przyjazna Ziemia Limanowska, w latach 2015-2019 (stan na 31.12).....	24
Wykres 3 Migracja ludności – saldo migracji ogółem w gminach obszaru LGD Przyjazna Ziemia Limanowska, w latach 2016-2019 (stan na 31.12).....	26
Wykres 4 Podmioty gospodarki narodowej w rejestrze REGON na 10 tys. ludności w wieku produkcyjnym w gminach obszaru LGD Przyjazna Ziemia Limanowska, w latach 2015-2020.....	30
Wykres 5 Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą na 10 tys. mieszkańców w gminach obszaru LGD Przyjazna Ziemia Limanowska, w latach 2015-2020 (stan na 31.12).....	31
Wykres 6 Beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej w gminach obszarów LGD Przyjazna Ziemia Limanowska oraz w Małopolsce w latach 2015-2019 (stan na 31.12.).....	33
Wykres 7 Turystyczne obiekty noclegowe w gminach obszaru LGD Przyjazna Ziemia Limanowska oraz w Małopolsce w latach 2016-2020 (stan na 31.07)	37
Wykres 8 Sposoby transferu informacji do ogółu mieszkańców o działaniach LGD – opinie mieszkańców obszaru LGD Przyjazna Ziemia Limanowska	62
Wykres 9 Ocena wsparcia udzielonego beneficjentowi przez LGD Przyjazna Ziemia Limanowska	65
Wykres 10 Ocena procedur wyboru i kryteriów oceny operacji przez beneficjentów działań LGD Przyjazna Ziemia Limanowska	66
Wykres 11 Sposoby transferu informacji do beneficjentów o naborze wniosków aplikacyjnych	67
Wykres 12 Sposoby transferu informacji do beneficjentów o naborze wniosków aplikacyjnych	67
Wykres 13 Wiek respondentów – mieszkańców LGD Przyjazna Ziemia Limanowska	71
Wykres 14 . Zmiany na obszarze LGD Przyjazna Ziemia Limanowska w okresie ostatnich pięciu lat – opinie mieszkańców	72
Wykres 15 Zmiany na obszarze LGD Przyjazna Ziemia Limanowska w okresie ostatnich pięciu lat	74
Wykres 16 Zmiany na obszarze LGD Przyjazna Ziemia Limanowska w okresie ostatnich pięciu lat	75
Wykres 17 Zmiany na obszarze LGD Przyjazna Ziemia Limanowska w okresie ostatnich pięciu lat	77
Wykres 18 Kierunki zmian na obszarze LGD Przyjazna Ziemia Limanowska, które w opinii mieszkańców wymagają w przyszłości wsparcia finansowego w gminie.....	79

9. Aneksy tworzone w toku realizacji badania.

Ankieta dla mieszkańców obszaru LGD Przyjazna Ziemia Limanowska

Prosimy o wypełnienie krótkiej ankiety dotyczącej efektów funkcjonowania Lokalnej Grupy Działania Przyjazna Ziemia Limanowska. Ankieta jest anonimowa, co znaczy, że nie gromadzimy żadnych danych, które mogą pozwolić na identyfikację osób ją wypełniających. Wypełnienie ankiety trwa 10 minut.

Z góry dziękujemy za pomoc!

Lokalna Grupa Działania Przyjazna Ziemia Limanowska

1. Czy w gminie, w której Pan/i mieszka zaszły w ciągu ostatnich 5 lat wymienione poniżej zmiany?

Proszę zaznaczyć 1 odpowiedź w każdym wierszu tabeli.

Mieszkańcy mieli większy wpływ na to, co dzieje się w gminie	Zdecydowanie tak	Raczej tak	Trudno powiedzieć	Raczej nie	Zdecydowanie nie
Poprawiła się sytuacja na rynku pracy	Zdecydowanie tak	Raczej tak	Trudno powiedzieć	Raczej nie	Zdecydowanie nie
Powstały nowe firmy	Zdecydowanie tak	Raczej tak	Trudno powiedzieć	Raczej nie	Zdecydowanie nie
Pojawiły się nowe formy wsparcia dla ludzi młodych	Zdecydowanie tak	Raczej tak	Trudno powiedzieć	Raczej nie	Zdecydowanie nie
Podejmowano inicjatywy, których celem było wsparcie osób starszych	Zdecydowanie tak	Raczej tak	Trudno powiedzieć	Raczej nie	Zdecydowanie nie
Zwiększyła się liczba inicjatyw służących kultywowaniu lokalnej tradycji	Zdecydowanie tak	Raczej tak	Trudno powiedzieć	Raczej nie	Zdecydowanie nie
Poprawiły się relacje pomiędzy mieszkańcami	Zdecydowanie tak	Raczej tak	Trudno powiedzieć	Raczej nie	Zdecydowanie nie
Zwiększył się ruch turystyczny	Zdecydowanie tak	Raczej tak	Trudno powiedzieć	Raczej nie	Zdecydowanie nie
Poprawił się stan zabytków	Zdecydowanie tak	Raczej tak	Trudno powiedzieć	Raczej nie	Zdecydowanie nie

Pojawiły się nowe formy spędzania wolnego czasu	Zdecydowanie tak	Raczej tak	Trudno powiedzieć	Raczej nie	Zdecydowanie nie
Poprawił się stan infrastruktury sportowo-rekreacyjnej	Zdecydowanie tak	Raczej tak	Trudno powiedzieć	Raczej nie	Zdecydowanie nie
Zwiększyła się liczba wydarzeń kulturalnych	Zdecydowanie tak	Raczej tak	Trudno powiedzieć	Raczej nie	Zdecydowanie nie
Przestrzeń publiczna stała się bardziej estetyczna	Zdecydowanie tak	Raczej tak	Trudno powiedzieć	Raczej nie	Zdecydowanie nie

2. Proszę wyobrazić sobie, że ma Pan/i możliwość decydowania o podziale środków finansowych w gminie, w której Pan/i mieszka. Które z wymienionych obszarów wymagają dofinansowania?

Proszę zaznaczyć 1 odpowiedź w każdym wierszu tabeli.

Promocja obszaru	Zdecydowanie tak	Raczej tak	Trudno powiedzieć	Raczej nie	Zdecydowanie nie
Oferta kulturalna	Zdecydowanie tak	Raczej tak	Trudno powiedzieć	Raczej nie	Zdecydowanie nie
Infrastruktura sportowa	Zdecydowanie tak	Raczej tak	Trudno powiedzieć	Raczej nie	Zdecydowanie nie
Drogi	Zdecydowanie tak	Raczej tak	Trudno powiedzieć	Raczej nie	Zdecydowanie nie
Infrastruktura społeczna (świetlice, miejsca spotkań)	Zdecydowanie tak	Raczej tak	Trudno powiedzieć	Raczej nie	Zdecydowanie nie
Szkolenia i warsztaty dla mieszkańców	Zdecydowanie tak	Raczej tak	Trudno powiedzieć	Raczej nie	Zdecydowanie nie
Działalność organizacji pozarządowych	Zdecydowanie tak	Raczej tak	Trudno powiedzieć	Raczej nie	Zdecydowanie nie
Tworzenie nowych miejsc pracy	Zdecydowanie tak	Raczej tak	Trudno powiedzieć	Raczej nie	Zdecydowanie nie
Opieka nad osobami starszymi	Zdecydowanie tak	Raczej tak	Trudno powiedzieć	Raczej nie	Zdecydowanie nie

Wsparcie dla istniejących firm	Zdecydowanie tak	Raczej tak	Trudno powiedzieć	Raczej nie	Zdecydowanie nie
Dofinansowanie dla osób planujących założyć firmy	Zdecydowanie tak	Raczej tak	Trudno powiedzieć	Raczej nie	Zdecydowanie nie

3. Czy słyszał Pan/i o Lokalnej Grupie Działania? Proszę wybrać 1 odpowiedź.

- a) Tak → Proszę przejść do pytania nr 4.
b) Nie → Proszę przejść do pytania nr 5.

4. W jaki sposób docierały do Pana/i informacje dotyczące Lokalnej Grupy Działania? Proszę zaznaczyć 1 odpowiedź w każdym wierszu tabeli.

Czytałem/am publikacje w prasie na temat działalności LGD	Tak	Trudno powiedzieć	Nie
Odwiedzałem/am stronę internetową LGD	Tak	Trudno powiedzieć	Nie
Czytałem/am informacje o LGD na stronie gminy	Tak	Trudno powiedzieć	Nie
Odwiedzałem/am stoiska LGD podczas imprez lokalnych lub festynów	Tak	Trudno powiedzieć	Nie
Dowiedziałem/am się o działalności LGD od znajomych i/lub rodziny	Tak	Trudno powiedzieć	Nie
Dowiedziałem/am się z tablic informacyjnych, billboardów i plakatów	Tak	Trudno powiedzieć	Nie
Dowiedziałem/am się z wydawanych przez LGD publikacji i/lub materiałów promocyjnych	Tak	Trudno powiedzieć	Nie
Uczestniczyłem w spotkaniach informacyjno-konsultacyjnych organizowanych przez LGD	Tak	Trudno powiedzieć	Nie
Odwiedzałem profil LGD na Facebooku	Tak	Trudno powiedzieć	Nie

5. Czy korzystał/a Pan/i z efektów działań podejmowanych w ciągu ostatnich 5 lat przez LGD działające na terenie gminy, w której Pan/i mieszka? Proszę zaznaczyć 1 odpowiedź w każdym wierszu tabeli.

Czy korzystał/a Pan/i z infrastruktury, której powstanie bądź modernizacja były dofinansowane ze środków LGD?	Tak	Trudno powiedzieć	Nie
Czy brał/a Pan/i udział w szkoleniach organizowanych w ramach projektów dofinansowanych przez LGD?	Tak	Trudno powiedzieć	Nie
Czy brał/a Pan/i udział w spotkaniach organizowanych przez LGD?	Tak	Trudno powiedzieć	Nie
Czy uczestniczył/a Pan/i w imprezach lokalnych dofinansowanych ze środków LGD?	Tak	Trudno powiedzieć	Nie

6. Proszę wskazać, w którym przedziale wiekowym się Pan/i mieści. Proszę wybrać 1 odpowiedź.

- a) 18-25 lat
- b) 26-35 lat
- c) 36-45 lat
- d) 46-55 lat
- e) 56-65 lat
- f) 66 lat lub więcej

7. Proszę podać swoją płeć. Proszę wybrać 1 odpowiedź.

- a) Kobieta
- b) Mężczyzna
- c) Wolę nie podawać.

Ankieta dla beneficjentów LGD Przyjazna Ziemia Limanowska

Prosimy o wypełnienie krótkiej ankiety dotyczącej funkcjonowania Lokalnej Grupy Działania Przyjazna Ziemia Limanowska. Ankieta jest anonimowa, co znaczy, że nie gromadzimy żadnych danych, które mogą pozwolić na identyfikację osób ją wypełniających. Wypełnienie ankiety nie powinno zająć więcej niż 10 minut.

Ankieta powinna zostać wypełniona przez osobę, która jest lub była realizatorem projektu wspartego przez Lokalną Grupę Działania (np. polegającego na założeniu działalności gospodarczej). W przypadku, gdy beneficjentami wsparcia był podmiot (Urząd Gminy, Ośrodek Kultury, Organizacja Pozarządowa, OSP, KGW), ankieta powinna zostać wypełniona przez osobę, która w ramach danego podmiotu była bezpośrednio zaangażowana w realizację dofinansowanego projektu.

Z góry dziękujemy za pomoc!

Lokalna Grupa Działania Przyjazna Ziemia Limanowska

W jakim stopniu zgadza się Pan/i ze stwierdzeniem „moja gmina jest dobrym miejscem do życia, w którym mogę realizować wszystkie swoje podstawowe potrzeby”? (proszę zaznaczyć 1 odpowiedź)

- a) Zdecydowanie zgadzam się
- b) Raczej zgadzam się
- c) Trudno powiedzieć
- d) Raczej nie zgadzam się
- e) Zdecydowanie nie zgadzam się

W jaki sposób docierały do Pana/i informacje o naborze wniosków w Lokalnej Grupie Działania?

Proszę zaznaczyć 1 odpowiedź w każdym wierszu tabeli.

Czytałem/am publikacje w prasie na temat działalności LGD	Tak	Trudno powiedzieć	Nie
Odwiedzałem/am stronę internetową LGD	Tak	Trudno powiedzieć	Nie
Czytałem/am informacje o LGD na stronie gminy	Tak	Trudno powiedzieć	Nie
Odwiedzałem/am stoiska LGD podczas imprez lokalnych lub festynów	Tak	Trudno powiedzieć	Nie
Dowiedziałem/am się o działalności LGD od znajomych i/lub rodziny	Tak	Trudno powiedzieć	Nie
Dowiedziałem/am się z tablic informacyjnych, billboardów i plakatów	Tak	Trudno powiedzieć	Nie

Dowiedziałem/am się z wydawanych przez LGD publikacji i/lub materiałów promocyjnych	Tak	Trudno powiedzieć	Nie
Uczestniczyłem/am w spotkaniach informacyjno-konsultacyjnych organizowanych przez LGD	Tak	Trudno powiedzieć	Nie
Odwiedzałem/am profil LGD na Facebooku	Tak	Trudno powiedzieć	Nie

Dlaczego zdecydował/a się Pan/i (lub podmiot reprezentowany przez Pana/ią) na złożenie wniosku o przyznanie pomocy finansowej do LGD? Proszę wybrać jedną odpowiedź, która najlepiej opisuje główny powód złożenia wniosku do LGD.

- a) Było to jedyne dostępne źródło finansowania mojego projektu
- b) Nie otrzymałem/am dofinansowania z innych środków/innego programu
- c) Chciałem/am skorzystać z nadarzającej się okazji otrzymania środków
- d) Zostałem/am zachęcony/a do złożenia wniosku przez LGD
- e) Na moją decyzję wpłynęła możliwość skorzystania z doradztwa w biurze LGD

Jak ocenia Pan/i wsparcie udzielane przez LGD na etapie składania wniosku? Proszę ocenić w jakim stopniu zgadza się Pan/i ze stwierdzeniami opisującymi wsparcie na tym etapie. Proszę zaznaczyć 1 odpowiedź w każdym wierszu tabeli.

Zakres udzielonych porad spełnił moje oczekiwania	Zdecydowanie zgadzam się	Raczej zgadzam się	Trudno powiedzieć	Raczej się nie zgadzam	Zdecydowanie się nie zgadzam	Nie korzystałem/am ze wsparcia na tym etapie
Udzielone porady były przydatne	Zdecydowanie zgadzam się	Raczej zgadzam się	Trudno powiedzieć	Raczej się nie zgadzam	Zdecydowanie się nie zgadzam	Nie korzystałem/am ze wsparcia na tym etapie
Przygotowanie merytoryczne doradcyców z LGD było odpowiednie	Zdecydowanie zgadzam się	Raczej zgadzam się	Trudno powiedzieć	Raczej się nie zgadzam	Zdecydowanie się nie zgadzam	Nie korzystałem/am ze wsparcia na tym etapie

Proszę wskazać, w jakim zakresie korzystał/a Pan/i ze wsparcia ze strony LGD na etapie składania wniosku? Proszę zaznaczyć 1 odpowiedź w każdym wierszu tabeli.

Wsparcie polegające na udzieleniu informacji o możliwości uzyskania dofinansowania dla mojego projektu	Tak	Nie
Wsparcie w zapoznaniu się z zasadami uzyskania dofinansowania	Tak	Nie
Wsparcie polegające na wskazaniu prawidłowych wzorów wniosków i instrukcji do nich	Tak	Nie
Wsparcie w zakresie ustalenia koncepcji projektu aby spełniał kryteria wynikające z LSR	Tak	Nie
Porady w zakresie wypełniania dokumentów niezbędnych do złożenia wniosku	Tak	Nie
Wyjaśnienie szczegółowych zasad oceny wniosków	Tak	Nie

Jak ocenia Pan/i wsparcie udzielane przez LGD na etapie realizacji projektu? Proszę ocenić w jakim stopniu zgadza się Pan/i ze stwierdzeniami opisującymi wsparcie na tym etapie. Proszę zaznaczyć 1 odpowiedź w każdym wierszu tabeli.

Zakres udzielonych porad spełnił moje oczekiwania	Zdecydowanie zgadzam się	Raczej zgadzam się	Trudno powiedzieć	Raczej się nie zgadzam	Zdecydowanie się nie zgadzam	Nie korzystałem/am ze wsparcia na tym etapie
Udzielone porady były przydatne	Zdecydowanie zgadzam się	Raczej zgadzam się	Trudno powiedzieć	Raczej się nie zgadzam	Zdecydowanie się nie zgadzam	Nie korzystałem/am ze wsparcia na tym etapie
Przygotowanie merytoryczne doradcy/ców z LGD było odpowiednie	Zdecydowanie zgadzam się	Raczej zgadzam się	Trudno powiedzieć	Raczej się nie zgadzam	Zdecydowanie się nie zgadzam	Nie korzystałem/am ze wsparcia na tym etapie

Jak ocenia Pan/i wsparcie udzielane przez LGD na etapie rozliczenia projektu? Proszę ocenić w jakim stopniu zgadza się Pan/i ze stwierdzeniami opisującymi wsparcie na tym etapie. Proszę zaznaczyć 1 odpowiedź w każdym wierszu tabeli.

Zakres udzielonych porad spełnił moje oczekiwania	Zdecydowanie zgadzam się	Raczej zgadzam się	Trudno powiedzieć	Raczej się nie zgadzam	Zdecydowanie się nie zgadzam	Nie korzystałem/am ze wsparcia na tym etapie
---	--------------------------	--------------------	-------------------	------------------------	------------------------------	--

Udzielone porady były przydatne	Zdecydowanie zgadzam się	Raczej zgadzam się	Trudno powiedzieć	Raczej się nie zgadzam	Zdecydowanie się nie zgadzam	Nie korzystałem/am ze wsparcia na tym etapie
Przygotowanie merytoryczne doradcy/ców z LGD było odpowiednie	Zdecydowanie zgadzam się	Raczej zgadzam się	Trudno powiedzieć	Raczej się nie zgadzam	Zdecydowanie się nie zgadzam	Nie korzystałem/am ze wsparcia na tym etapie

Czy obecnie pozostaje Pan/i w kontakcie z LGD? Proszę zaznaczyć 1 odpowiedź w każdym wierszu tabeli.

Uczestniczę w spotkaniach organizowanych przez LGD	Tak	Trudno powiedzieć	Nie
Kontaktuję się telefonicznie z przedstawicielami LGD	Tak	Trudno powiedzieć	Nie
Czytam komunikaty na stronie internetowej LGD	Tak	Trudno powiedzieć	Nie
Mam osobisty kontakt z przedstawicielami LGD	Tak	Trudno powiedzieć	Nie
Kontaktuję się w inny sposób	Tak	Trudno powiedzieć	Nie
Nie mam z LGD żadnego kontaktu	Tak	Trudno powiedzieć	Nie

Czy brał/a Pan/i lub organizacja którą Pan/i reprezentuje udział w tworzeniu LSR? Proszę zaznaczyć 1 odpowiedź.

- a) Tak
- b) Trudno powiedzieć
- c) Nie

Kto był głównym odbiorcą efektów Pani/a projektu/ projektów? Proszę wybrać jedną odpowiedź, która najlepiej opisuje Pana/i projekt.

- a) Ja i moja rodzina
- b) Moja organizacja
- c) Ogół mieszkańców gminy/ obszaru LGD

- d) Turyści
- e) Przedsiębiorstwa
- f) Inne

Proszę ocenić poniższe stwierdzenia dotyczące składania i realizacji projektu przy wsparciu LGD.

Proszę zaznaczyć 1 odpowiedź w każdym wierszu tabeli.

Procedury wyboru wniosków o dofinansowanie w LGD były dla mnie czytelne	Zdecydowanie zgadzam się	Raczej zgadzam się	Trudno powiedzieć	Raczej się nie zgadzam	Zdecydowanie się nie zgadzam	Nie korzystałem/am ze wsparcia na tym etapie
Kryteria wyboru wniosków były dla mnie jednoznaczne	Zdecydowanie zgadzam się	Raczej zgadzam się	Trudno powiedzieć	Raczej się nie zgadzam	Zdecydowanie się nie zgadzam	Nie korzystałem/am ze wsparcia na tym etapie
Kryteria wyboru wniosków pozwalały na wybór najlepszych projektów	Zdecydowanie zgadzam się	Raczej zgadzam się	Trudno powiedzieć	Raczej się nie zgadzam	Zdecydowanie się nie zgadzam	Nie korzystałem/am ze wsparcia na tym etapie
LGD w wystarczającym stopniu informowała o możliwości pozyskania środków	Zdecydowanie zgadzam się	Raczej zgadzam się	Trudno powiedzieć	Raczej się nie zgadzam	Zdecydowanie się nie zgadzam	Nie korzystałem/am ze wsparcia na tym etapie
Jeśli będzie to możliwe, w przyszłości chciałbym/łabym ponownie skorzystać ze wsparcia LGD	Zdecydowanie zgadzam się	Raczej zgadzam się	Trudno powiedzieć	Raczej się nie zgadzam	Zdecydowanie się nie zgadzam	Nie korzystałem/am ze wsparcia na tym etapie

Czy na etapie przygotowania, realizacji lub rozliczania projektu pojawiły się jakieś problemy wpływające negatywnie na jego przebieg bądź rezultaty?

- a) Tak → *Proszę odpowiedzieć na następne pytanie.*
- b) Nie → ***Dziękujemy za wypełnienie ankiety!***

Jakie to były problemy? *Na pytanie odpowiadają tylko osoby, które w poprzednim pytaniu wybrały odpowiedź „Tak”. Proszę zaznaczyć 1 odpowiedź w każdym wierszu tabeli.*

Problemy bezpośrednio związane z przedmiotem projektu (np. problemy wynikające z branży w której działa przedsiębiorca, odbiorcami działań NGO lub uzgodnieniami dotyczącymi przebiegu tras rowerowych w projekcie gminnym)	Tak	Trudno powiedzieć	Nie
Problemy finansowe (np. z wypłatą dofinansowania, kredytem na realizację zadania, zmiennością cen w czasie realizacji zadania względem wpisanych we wniosku)	Tak	Trudno powiedzieć	Nie
Problemy formalno-prawne	Tak	Trudno powiedzieć	Nie
Problemy personalne (np. z pracownikami, członkami/ partnerami itp.)	Tak	Trudno powiedzieć	Nie
Problemy z terminową realizacją harmonogramu (opóźnienia itp.)	Tak	Trudno powiedzieć	Nie
Trudność w dostępie do informacji na temat składania, realizacji lub rozliczenia projektu	Tak	Trudno powiedzieć	Nie
Problemy wynikające z wprowadzenia w Polsce stanu pandemii	Tak	Trudno powiedzieć	Nie